

19—20 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 19 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr <i>Akerlund</i> (m) ang. dispens för visst öppethållande av butiker	3
--	---

Onsdagen den 20 maj

Svar på interpellationer:

av herr Wallmark (m) ang. svenskt deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt	12
av herr Nilsson, Nils, (cp) om upprustning av järnvägen Malung—Särna som beredskapsarbete och om lokaliseringsstöd för virkesterminal, m. m.	15
av herr Nilsson, Nils, (cp) om upprustning av järnvägen Malung—Särna och om virkesterminal i Särna	15
Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen	19
Utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.	20
Förbättrade värnpliktsförmåner	44
Ökat stöd till vuxenutbildningen	45
Musik- och dansutbildning	72

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 maj

Statsutskottets memorial nr 115, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen..	19
Andra lagutskottets utlåtande nr 43, ang. vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret	20

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 110, ang. vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret	20
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. ändring i civilförsvarslagen	44
— nr 48, ang. ändring i militärsättningsförordningen, m. m. ..	44
Statsutskottets utlåtande nr 107, ang. ökat stöd till vuxenutbildningen	45
— nr 108, ang. musik- och dansutbildning m. m.	72
— nr 109, ang. överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m.	78
— nr 112, ang. riktlinjer för försäljning av krononybyggen i särskilda fall, m. m.	78
Andra lagutskottets utlåtande nr 49, ang. ändring i livsmedelsstadgan	78
Tredje lagutskottets utlåtande nr 46, om skydd för begreppet rättshjälp	78
Jordbruksutskottets utlåtande nr 23, ang. samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.	79
— nr 27, ang. stödåtgärder på fiskets område, m. m.	79
— nr 28, ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	79
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 39, ang. påföljden vid underlåtenhet att betala elavgift	79
— nr 40, om åtgärder mot ocker vid försträckning	79

Tisdagen den 19 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet den 20—den 22 maj 1970 på grund av utländsk tjänsteresa. Stockholm den 14 maj 1970

Kristfer Wickman

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 230, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 231, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhets-skatt, m. m., jämte motioner.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:

370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner; och

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner.

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Åkerlunds (m) interpellation angående dispens för visst öppethållande av butiker, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Åkerlund har frågat mig om jag vill redogöra för de principer som regeringen tillämpar i fråga om dispenser enligt affärstidslagens 2 §.

Jag vill svara följande.

Enligt den bestämmelse i affärstidslagen som herr Åkerlund syftar på skall vederbörande kommunala organ — om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse — medge affärstid utöver den vanliga, som enligt lagen är mellan kl. 8.00 och kl. 20.00 på vardagar.

Vid bedömning av frågan om sådan dispens bör ges har man att utgå från de allmänna överväganden som gjordes när lagförslaget lades fram. Som framgår av 1966 års proposition rådde då delade meningar om huruvida affärstidsregleringen borde bibehållas. Föredraganden fann att ett omedelbart slopande av denna reglering skulle medföra olägenheter av skilda slag för bl. a.

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

de affärsanställda och vissa affärsinnehavare. Däremot ansågs tillräckliga skäl föreligga för att ersätta den förut gällande butiksstängningslagen med en friare reglering. Denna innebar en inte oväsentlig liberalisering i förhållande till vad som förut gällde. Den vanliga affärstiden under vardagarna utsträcktes och möjligheter att vidga det s. k. kiosksortimentet infördes. Den nya lagstiftningen gavs begränsad giltighetstid, nämligen fem år. Vid utgången av denna tid skulle man på nytt pröva frågan om affärstidsregleringen skulle slopas helt. Erfarenheterna av den friare regleringen och den utveckling som väntades ske inom ramen för denna borde då ge bättre vägledning för prövningen.

Av propositionen framgår vidare, att man vid lagens utformning beaktade det nära samband som råder mellan å ena sidan den vanliga affärstidens längd och förläggning och å andra sidan behovet av undantag och dispenser. Affärstiden kunde i och för sig sträckas ut så långt att undantag och dispenser blev i det närmaste obehövligena. Därmed skulle man komma mycket nära ett helt oreglerat tillstånd. Ett sådant steg var föredraganden inte beredd att förorda. Affärstiden fick emellertid inte bestämmas så snävt att man med hänsyn till konsumenternas intressen tvingades göra ett avsevärt antal undantag och medge dispenser i mycket vidsträckt omfattning. Den uppfattning föredraganden sålunda gett till känna föranledde inte någon erinran från riksdagens sida.

Av det sagda framgår dels att affärstidslagens utformning bör ses som en kompromiss mellan bl. a. konsumenternas och de affärsanställdas intressen, dels att man vid lagens tillkomst räknade med att endast ett någorlunda rimligt antal dispenser skulle behöva medges. Regeringen har vid lagtillämpningen beaktat dessa omständigheter. Det innebär att regeringen intagit en restriktiv ståndpunkt vid bedömningen

av frågor om tillstånd att hålla öppet på tid utöver vanlig affärstid, särskilt på sön- och helgdagar.

Interpellanten hävdar att i en rad uppmärksammade besvärsmål regeringens antingen lämnat tillstånd till öppethållande, sedan kommunal instans vägrat sådant, eller avslagit ansökan om tillstånd när kommunal instans medgivit öppethållande. Regeringen har bara i ett enda av de över 100 besvärsmål ärenden som hittills avgjorts av Kungl. Maj:t ändrat kommunbeslut, varigenom tillstånd till öppethållande vägrats. I det fallet ansågs det av speciella skäl motiverat att medge fortsatt öppethållande under en längre övergångstid än vanligt. Däremot har regeringen i regel gått emot såväl kommun som länsstyrelse i fall där tillstånd lämnats. Detta är ett uttryck för den restriktiva syn på behovet av söndagsöppet som regeringen har enligt vad jag nyss nämnde.

Herr Åkerlund har också anfört att såväl kommunerna som de dispens sökande svävar i osäkerhet om hur dispensfrågan bedöms, därför att Kungl. Maj:t inte lämnat motiveringar till besluten. Jag anser att motiveringar inte behövs, eftersom regeringens ståndpunkt i frågan är fullt klar och tydligt framgår av propositionen om affärstidslagen och av Kungl. Maj:ts därpå grundade praxis. Det torde enligt min uppfattning inte för närvarande finnas behov av förlängt öppethållande under sön- och helgdagar i den utsträckning som t. ex. kommunerna i Stockholmsområdet ansett sig kunna medge. I de få fall där Kungl. Maj:t inte undanröjt lämnade tillstånd har alldeles speciella skäl förelagat. Det har bl. a. gällt öppethållande en enstaka eller ett begränsat antal söndagar. I några fall i Stockholm har Konsum fått hålla öppet eftersom privata butiker på platsen i fråga erhållit tillstånd som inte överklagats. En annan bedömning skulle i dessa fall inte varit rimlig från konkurrenssynpunkt.

Med det sagda vill jag inte förneka att det vid tillämpningen av affärstidsla-

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

gen hos de kommunala och statliga myndigheterna uppstått vissa tolknings- och avvägningsproblem, särskilt vad angår dispensfrågan. Det hör emellertid understrykas att denna fråga numera nästan uteslutande hänför sig till Stockholmsområdet. Det är givet att konsumenterna i stora delar av Stockholm tycker att det är bra att butikerna håller öppet på söndagarna. Om man ser denna fråga enbart från konsumentens synpunkt skulle vi inte ha någon affärstidslag alls. Men nu har vi denna lag, som gäller till utgången av 1971. Frågan om vi därefter har behov av en affärstidsreglering och dess utformning utreds förutsättningslöst av 1970 års affärstidskommitté.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lange för svaret. Presentationen av de allmänna överväganden som ligger bakom affärstidslagens tillkomst och dispensreglernas tillämpning kan jag för min del godta.

Statsrådet framhåller emellertid särskilt att affärstiden inte fick bestämmas så snävt att man skulle tvingas göra ett avsevärt antal undantag och medge dispenser. Men av all erfarenhet att döma är det inte den frågeställningen som är aktuell. Det förefaller snarast vara så att statsrådet hyllar uppfattningen att affärstidslagen blivit så vid att statsrådet känner ett tvång att vägra dispenser, där sådana redan blivit givna. Det är också det som min interpellation gäller, och jag frågar också vilka motiv statsrådet har att anföra för sin inställning i det avseendet. Där lämnade emellertid svaret mig och andra intresserade enligt min uppfattning ganska oupplysta.

Regeringen är restriktiv, säger statsrådet, på grund av en kompromiss som innefattar en avvägning mellan vad konsumenterna önskar och vad de anställda önskar. Däremot är ju frågan om hur företagarna ställer sig i sam-

manhanget inte — i varje fall vad jag kunnat finna — berörd i svaret, och det är ändå de som anhåller om dispenser. Det gör ju inte konsumenterna, utan det är företagen som — givetvis på basis av vad de tror eller efter undersökningar har funnit vara konsumenternas önskemål och intressen — anhåller om dispenser. Detta är för min del nu en fråga till statsrådet om inställningen gentemot företagarna.

I svaret lämnas en redogörelse för antalet dispenser. Statsrådets syn på detta antal finner jag på sitt sätt belysande. Vid lagens tillkomst räknade man med, som det står i svaret, att "endast ett någorlunda rimligt antal dispenser skulle behöva medges". Men hur många som ligger i uttrycket ett "rimligt antal dispenser" är en fråga som skönsmässigt måste besvaras. När statsrådet nu presenterar uppgifter om antalet avgjorda besvärssärenden ger det naturligtvis en belysning av situationen. Det sägs att över 100 besvärssärenden är avgjorda. I ett enda fall har regeringen medgivit öppethållande när kommun har vägrat. Något annat fall av medgivande om öppethållande efter föregående kommunvägran finns tydligen inte, men något ytterligare fall med föregående länsstyrelsevägran skulle möjligen kunna finnas. Ätminstone läser jag ut detta ur texten i interpellationssvaret.

Vad betyder nu uttrycket "regeringen i regel gått emot", som det sägs i svaret? Det betyder väl egentligen att regeringen har sagt nej till alla så när som några få, eller hur? Är inte innebörden i svaret att regeringen har sagt nej till alla önskemål om dispenser? Efter det att jag har fått detta svar bör eventuella dispens sökande ha kommit till klarhet. Men när jag framställde denna interpellation rådde det otvivelaktigt ovisshet, eftersom åtskilliga har frågat om jag kunde hjälpa till att försöka nå klarhet på denna punkt.

När jag nu frågar om motiveringen svarar statsrådet att någon sådan inte behövs, eftersom praxis är klar. Svaret

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

blir nej, vad som än anförs såsom argument från den sökande. Möjligen har undantag kunnat ske för något företag. Men det är väl inte något riktigt argument i sakfrågan att bara framhålla att regeringen har sagt nej till ett 100-tal sökande. Det är väl i varje fall inte något objektivt argument byggt på någon föregående undersökning eller liknande.

Ja, det är inte mycket mer för min del att tillägga. Härmed är ju klargjort att det inte finns någonting annat, utan att svaret blir nej. Men sedan verkar det onekligen — statsrådet må förlåta mig om jag säger det — mot slutet i interpellationssvaret som om statsrådet ångrar sig litet grand. Statsrådet säger där att det har uppstått "vissa tolknings- och avvägningssproblem" för dem som skall avgöra affärstidslagens tillämpning. Om i 100 fall kommun- och länsstyrelseinstanser har haft en mening och statsrådet alltså har haft en helt annan, måste det ändå rimligen betyda att det är riktigt som statsrådet säger, nämligen att det nog har varit tolknings- och avvägningssproblem.

I slutet av interpellationssvaret sägs också att Stockholmsområdet är det enda område, i vilket denna fråga är aktuell. Det tror jag inte är alldeles riktigt, herr statsråd. Jag kan gå med på att Lidingö räknas till Stockholmsområdet, men att Uppsala och Eskilstuna skall räknas dit är väl inte alldeles säkert. Från dessa städer har jag exempel på ansökningar om dispenser.

På sitt sätt har jag fått ett klart besked om att en negativ inställning råder. Så i det hänseendet är alltid någonting vunnet. Jag ber att få tacka för svaret.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Tillämpningen av den provisoriska affärstidslagen har väl i stort sett visat att önskemål om att få dispens och därmed också sannolikt behov härav föreligger i rätt begränsad utsträckning och för vissa branscher

bara på våra allra största orter, medan det för andra branscher kan föreligga behov även utanför storstadsområdena.

Det bekymmersamma med den provisoriska lagens tillämpning är väl i första hand att det råder en sådan oenhetlighet i kommunernas och länsstyrelsernas ställningstaganden och att det på ett orimligt sätt förändrar konkurrenssituationen. Vad beträffar möbelbranschen — för att bara ta ett exempel från detaljhandeln — har man i vissa kommuner varit liberal och givit dispens för söndagsöppethållande på orter som ligger fem à tio mil från stora tätorter, där företagen i samma bransch inte kunnat få dispens. Därmed har i påtaglig utsträckning konkurrenssituationen förändrats.

Jag tror därför att statsrådet inte har helt rätt i uttalandet att det inte behövs någon motivering för ställningstaganden till överklagade beslut. Det är nog tvärtom på det sättet att det skulle vara till väldigt god vägledning för kommunerna och för länsstyrelserna, om det kunde ges en ordentlig motivering till de beslut som har fattats i överklagningsärenden. Även företagare som kan ha intresse av att ansöka om dispens från lagen skulle på det sättet få en vägledning.

Vi får komma ihåg att det är självklart att alla tre parternas intressen — företagarnas, de anställdas och konsumenternas — på ett rimligt sätt måste vägas samman. Det är just avvägningen mellan de tre intressegruppernas synpunkter som det skulle vara värdefullt att få klarlagt i en motivering till ställningstagandena.

Låt mig bara helt kort beträffande företagarnas intresse i den här frågan säga att de sammanhänger rätt mycket med att kostnadsbilden för detaljhandeln har undergått en väsentlig förändring under senare tid. Numera utgör de fasta kostnaderna en mycket större relativ andel av totalkostnaderna än vad de gjorde förut. Därigenom ökar naturligtvis företagarnas intresse att utnyttja

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

de investeringar, ofta av mycket betydande storlek, som de har gjort.

Statsrådet exemplifierade beslut om dispens med att Konsum bör få ha öppet därför att enskild handel har medgivits dispens utan att detta har överklagats. Emellertid är det ju på det sättet, herr statsråd, att konkurrens råder inte enbart mellan Konsum och enskild handel utan också mellan enskilda handelsföretag inbördes. Därför vore det kanske rimligt att ta lika stor hänsyn till överklaganden som sker på den grunden att enskilt konkurrerande företag erhållit dispens.

Vad som nu från departementets sida hänt beträffande de överklaganden som gjorts innebär en utomordentligt restriktiv hållning. Enligt min mening borde det ha funnits utrymme och bör ännu finnas utrymme för en långt liberalare tillämpning, så länge vi har denna lag i dess nuvarande form.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Till herr Åkerlund vill jag först säga att jag delar hans uppfattning att antalet 100 besvärssärenden inte säger mycket om tolkningen av affärstidslagen och de undantag från denna lag som Kungl. Maj:t ansett sig kunna medge. Man skall dock inte heller därav utläsa vad jag tyckte mig förstå att herr Brundin menade, nämligen att en långt driven restriktivitet tillämpas, eftersom bara ett enda ärende har bifallits mot en kommun, vilken i detta fall hade avslagit ansökan. Man bör, ärade kammarledamöter, hålla i minnet vad jag pekade på i mitt svar till herr Åkerlund, nämligen att detta framför allt är ett Stockholmsproblem och egentligen ingenting annat. Herr Åkerlund vill bestrida det. Jag vill säga till herr Åkerlund att jag inte kan erinra mig att jag haft ett enda fall från exempelvis Karlstad. Däremot har jag noga undersökt hur förhållandena gestaltat sig i Stockholmsområdet, jämfört med Malmö och Göteborg. Vi har

också inhämtat uppgifter från Norrköping, Hälsingborg, Linköping och Örebro. I dessa orter finns det bara något enstaka fall av öppethållande. Jag bortser då kanske från något tillfälligt öppethållande av en möbelfirma som har en utställning och i samband därmed också vill marknadsföra sina varor.

Emellertid är det inte så att alla fall avslagits i Stockholm. Det vet herrarna ganska väl, om ni tänker igenom det själva. I själva verket har tillstånd lämnats i ett 40—50-tal fall vilka inte varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. För egen del har jag svårt att inse att konsumentbehovet i Stockholmsområdet är så helt annorlunda än i Göteborg, Malmö, Norrköping, Linköping, Hälsingborg, Örebro och förmodligen också Karlstad; jag har inga färskare uppgifter om det men nämner det för att det återopades av herr Åkerlund. Detta gör att vi har uppenbara tolkningssvårigheter, det kan jag ge herrar Brundin och Åkerlund rätt i.

Varför? Jo, för att praxis växlar mellan kommunerna. Stockholms kommun och en tid länsstyrelsen i Stockholms län har följt en mycket frikostigare praxis än den som tillämpats i de av mig nämnda exemplen. Då är det givetvis svårt att säga vad affärstidslagen betyder. Jag har inte haft någon möjlighet att minska antalet butiker som redan har tillstånd för öppethållande utöver vad affärstidslagen medger, ty inga besvär har inkommit. I varje fall har inte besvären inkommit i tid för att kunna prövas av mig. Därför har jag haft ett visst behov att visa att det räcker mer än väl med den praxis som hittills tillämpats, och förmodligen har det varit alltför mycket öppethållande i Stockholmsområdet i jämförelse med vad som tillämpas på andra orter.

Så till vida har den praxis som vi tillämpat i departementet ändå haft ett visst inflytande på länsstyrelsen. Jag har kunnat finna att länsstyrelsen skärpt sin bedömning och i flera kon-

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

kreta fall, där man tidigare torde ha varit böjd att medge öppethållande, har man avslagit en sådan begäran. Också med ledning av dessa erfarenheter har jag ansett det rätt obehövt att i någon särskild ordning motivera varje enskilt Kungl. Maj:ts beslut. Men jag upprepar — vilket jag tror är det väsentliga — att man bör hålla i minnet att det är en Stockholmsfråga som vi här diskuterar. Det är riktigt att praxis är olika, därför att andra kommuner och andra länsstyrelser har tolkat lagen på ett betydligt mera restriktivt sätt än man gjort i Stockholm. Jag har försökt åstadkomma en enligt min uppfattning någorlunda rimlig tolkning genom att i fortsättningen vara ganska restriktiv vid bedömningen av besvärshandlingarna.

Det är, herr talman, allt jag önskar säga.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Det är bra att statsrådet medger att vissa tolkningssvårigheter föreligger vad gäller tillämpningen av dessa bestämmelser. Statsrådet åberopar också att praxis växlar mellan kommuner och tydligen även länsstyrelser. Om detta är konstaterat kan jag inte förstå annat än att det enda förhållande som så att säga skulle kunna hjälpa till att få en tolkning till stånd är att det blir ett nej från regeringens sida, d. v. s. att regeringen visar just denna restriktivitet.

Däremot finns ingenting att falla tillbaka på när det gäller hur man skall förfara vid undersökningar för att få veta om konsumenterna backar upp ett önskemål om öppethållande. Om det finns ett någorlunda objektivi kriterium för företagaren, så skulle han ju enligt lagen kunna gå vidare. Han anhåller om förlängt öppethållande, får sin ansökan tillstyrkt av kommunen och kanske godkänd av länsstyrelsen, men när han så kommer till Kungl. Maj: t får han direkt avslag, fastän han

gjort allt vad han kunnat, kanske lagt ner pengar på undersökningar m. m. Jag har sådana exempel som jag kan anföra här. Statsrådet nämnde också att statsrådet gjort undersökningar på olika håll i landet. Mina exempel är från Eskilstuna och Uppsala.

På en plats har man gjort en ordentlig utredning för att få utränt om det fanns förutsättningar, utifrån vad lagen föreskriver, att få kartlagt konsumenternas önskemål i detta hänseende. Så får man ett svar, som är så välgjort som det rimligen kan vara, men det visar sig så småningom att inte heller det godtas. På den punkten anser jag att förhållandena är litet otillfredsställande.

Sedan är det ytterligare en sak jag vill nämna. Som herr Brundin påpekade gäller frågan inte bara Konsumkontra enskilda butiker; det kan också vara konkurrens mellan två privata butiker, där den ena får hålla öppet och den andra inte. I Stockholmsområdet har vi haft ett fall som statsrådet säkert känner till, där av två stora konkurrerande firmor söder om Stockholm den ena fick fortsätta sin verksamhet och den andra, som har drivit verksamhet av samma slag, fick order att stänga. Detta har uppmärksammats i tidningarna, och man har frågat sig vad motiveringen kunnat vara till att ett företag som en gång tillåtits att driva rörelsen och ha öppet på även icke gängse affärstid, plötsligt bara får en tillsägelse att slå igen butiken. Det är ett exempel på hur statsmakterna med stöd av denna lagstiftning tillfogar skada och rubbar konkurrensförhållandena. Här gällde det ett företag som redan hade verksamheten i gång. Det har väckt en hel del uppmärksamhet, och att man efterlyst motiveringarna känner även statsrådet till.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en enda del av det statsrådet sade i sitt

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

andra inlägg, nämligen att detta skulle vara ett renodlat Stockholmsproblem. Det är det i själva verket inte, utan det är ett problem som man har i flera andra stora tätorter och i bygden runt omkring tätorterna.

Som exempel kan jag nämna området Hälsingborg—Ängelholm där tre län möts — Hallands, Malmöhus och Kristianstads län. Inom dessa olika län tillämpas olika praxis. Köpmännen i ett län, där länsstyrelsen har intagit en utomordentligt restriktiv hållning till dispensansökningar som har hamnat hos den, anser att det över huvud taget inte finns någon anledning att lägga ned någon möda på att gå till Kungl. Maj:t för att få ärendet prövat, eftersom det — som statsrådet här också har framhållit — bara finns ett enda exempel på att Kungl. Maj:t har upphävt ett beslut om dispensvägran. När nu köpmän i ett annat län, som gränsar till detta län, får ha ett liberalt öppethållande, förändras konkurrenssituationen väsentligt, vilket ju inte någon part kan tjäna på. Det förefaller som om det i huvudsak inte är ett hänsynstagande till tre parters intressen som har vägts samman på ett riktigt sätt. Det lutar åt att vara ett alltför ensidigt hänsynstagande till endast en av de tre intressenterna i denna fråga.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Som framgick av mitt föregående anförande är jag medveten om att kommuner och även länsstyrelser har handlat olika i detta sammanhang. Jag har ingen möjlighet att rätta till detta på annat sätt än i den mån ärenden kommer upp såsom besvär-ärenden i departementet. Då kan jag visa vad jag anser vara en rimlig lagtolkning av rätten att ge dispenser. Det har jag försökt göra. Om det inte hade förekommit en enda dispens i Stockholm och det hade kommit fram ärenden till Kungl. Maj:t hade jag givetvis prövat dem individuellt och försökt att

så gott sig göra låter väga mot varandra de olika intressen som jag har angivit i mitt interpellationssvar till herr Åkerlund och försökt att komma fram till en ståndpunkt huruvida det i detta fall fanns särskilda motiv för ett öppethållande. Jag är alldeles säker på att om ärendena hade prövats av mig och inte av lokala instanser i början men givetvis efter hörande av kommunerna, skulle jag ha kommit fram till att ett betydligt mindre antal butiker skulle hållas öppna på särskild tid i Stockholm än de 40—50 som jag nu tror håller öppet i området. Länsstyrelsen har också förstått att vi anser att här inte finns något grundat konsumentbehov som kan väga över andra intressen vilka också måste tillvaratas i detta sammanhang.

I Hälsingborg har de lokala myndigheterna uppenbarligen ansett att det inte finns något starkare behov av öppethållande i den utsträckning som herr Brundin anger. Det kan hända att man i grannlandet — jag känner inte till det, ty några besvärärenden därifrån erinrar jag mig inte — har haft en annan tolkning. Det är åter en illustration av att det hade varit bättre, om vi från början hade tillämpat en enhetlig praxis. Jag tror att den sittande utredningen också har anledning att överväga denna fråga i samband med ställningstagandet till en fortsatt eller avskaffad affärstidslag i framtiden.

Jag skall inte dölja att jag kan förstå den som säger att vi inte alls skall ha någon affärstidslag. Jag tror uppriktigt sagt att det i så fall blir en viss självsanering på detta område. Men jag vet inte om tiden ännu är mogen härför. Jag har ingen uppfattning i detta fall. Utredningen är förutsättningslös. Jag upprepar och understryker vad jag redan har sagt på denna punkt i mitt interpellationssvar.

Ett mycket omfattande öppethållande överallt tror jag knappast kan sägas vara till utslutande fördel för konsumenterna. Kostnaderna för öppethållande de tider som ligger utanför vad som

Ang. dispens för visst öppethållande av butiker

medges i affärstidslagen blir större — i varje fall i den mån man följer kollektivavtalet, ty då tillkommer övertid och mycket annat. I sista hand blir det konsumenten som får betala merkostnaderna. Det går kanske för en enskild affärsidkare att täcka kostnaderna utan att i större utsträckning föra dem över på konsumenten, om affärsidkaren är ensam och drar bestämda fördelar för sin omsättning av detta. Men om det blir en fri konkurrens på det här området, så tror jag att möjligheterna för den enskilde affärsidkaren att låta bli att välttra över kostnaderna är obefintliga.

Det är svårt att säga vad som är ett konsumentintresse. Herr Åkerlund åberopade några anonyma utredningar. Jag vill inte bestrida att de har gjorts, men de utredningar jag har sett har i allmänhet gått till så att man vänt sig till ett antal konsumenter och frågat dem: Vill ni ha öppet på söndagar? Det är mycket få konsumenter som inte svarar ja på en så formulerad fråga. Det är väldigt bra om det är öppet på söndagen — förutsatt naturligtvis att det inte för med sig några kostnadskonsekvenser för konsumenten. Ytterligare en förutsättning är, säger jag, att man inte däri- genom rubbar konkurrenssituationen mellan olika företag och olika företags- typer. Alla dessa ting kan inte uppfyllas, och därför bedömer jag den typen av utredningar om konsumentbehovet som fullständigt värdelösa och ointresanta.

Jag erinrar mig inga fall från Uppsala och Eskilstuna. Att de inte kan ha varit många, det kan jag försäkra herr Åkerlund. Däremot har det funnits åtskilliga fall i Stockholmsområdet där jag mottagit petitioner och fått kritik både i regionalradion och i den lokala pressen, vilket jag har tagit med en viss ro, därför att Stockholmsområdet i detta hänseende ändå är mycket mer gynnat än många andra områden i landet. Vi kan ju inte ha det så att affärstidslagen inte gäller i Stockholm men tillämpas på andra håll. Därför har jag

dragit de konsekvenser jag har gjort, och jag är glad att länsstyrelserna förstått de slutsatser till vilka Kungl. Maj:t kommit fram.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99, med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge bemyndigande att träffa avtal om drivande av Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag och att utfärda viss garantiförbindelse, till bankoutskottet, såvitt gällde lag om avdrag vid inkomst- taxeringen för avgifter till nämnda bo- lag, till bevillningsutskottet samt i övrigt till lagutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo stats- utskottets utlåtanden nr 103—112, be- bevillningsutskottets betänkande nr 36, bankoutskottets utlåtanden nr 40—42, andra lagutskottets utlåtanden nr 43 och 47—49, tredje lagutskottets utlåtande nr 46, jordbruksutskottets utlåtanden nr 23, 27 och 28 samt allmänna bered- ningsutskottets utlåtanden nr 39 och 40.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** anförde:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta att på morgondagens föredrag- ningslista andra lagutskottets utlåtande nr 43, statsutskottets utlåtande nr 110 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 47 och 48 i nu angiven ordning uppfö- res främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Vidare hemställer jag att kammaren måtte besluta att på samma lista banko- utskottets utlåtanden nr 40—42, statsut- skottets utlåtanden nr 103, 105 och 106 samt bevillningsutskottets betänkande nr 36 ävensom statsutskottets utlåtän- den nr 104 och 111 i nu angiven ord- ning sättes sist.

Beträffande arbetet i kammaren under denna vecka får jag hänvisa till utdelat stencilerat meddelande.

Vad herr förste vice talmannen hemställt bifölls.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående kontrollen av atomenergiverksamheten i Sverige m. m.;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner om företagsdemokrati inom den offentliga verksamheten; och

nr 37, i anledning av proposition med förslag till ändring i kommunala vallagen (1930:253) jämte följdmotioner;

statsutskottets memorial nr 115, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 14 maj 1959 mellan Sverige och Österrike för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1244, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 1245, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 1246, av herrar *Helén* och *Bengtsson*, samt

nr 1247, av herr *Pettersson, Karl*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71, m. m.;

nr 1248, av herr *Andersson, Ingvar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; ävensom

nr 1249, av herr *Österdahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.42.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 20 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Ang. svenskt deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt

Herr statsrådet **MOBERG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Wallmarks* (m) interpellation angående svenskt deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han är villig att redogöra för de överväganden som hittills ägt rum inom regeringen angående Sveriges eventuella deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt och när riksdagen kommer att beredas möjlighet att ta ställning i denna fråga. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara dessa frågor.

Inom den europeiska organisationen för samarbete på kärnforskningsområdet, CERN, har sedan början av 1960-talet förutsättningarna för en europeisk storaccelerator studerats och diskuterats.

Sex medlemsstater — Belgien, Frankrike, Italien, Schweiz, Förbundsrepubliken Tyskland, Österrike — har förklarat sig villiga att under vissa angivna förutsättningar delta i detta projekt. Enighet råder dock inte i fråga om lokalisering av denna accelerator.

Inom CERN har mot bakgrund av bl. a. den tekniska utvecklingen nyligen presenterats ett helt nytt uppslag för lösande av storacceleratorsfrågan. Den nu tilltänkta acceleratoren skulle till en början få energin 150 GeV. Den

skulle senare kunna byggas ut avsevärt. Denna accelerator antas till skillnad från den tidigare diskuterade kunna förläggas till samma område där CERN:s nuvarande accelerator är belägen.

Något ställningstagande från svensk sida erfordras inte förrän det står klart om detta nya projekt kommer att föreläggas CERN:s medlemsstater för definitivt beslut. Frågan om ett eventuellt svenskt deltagande kommer att underställas riksdagen i vederbörlig ordning.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min interpellation.

Den europeiska kärnforskningen är, kan man väl nästan säga, en enda lång lidandes historia, där det varit mycket av diskussion och resonemang men väldigt litet av beslut.

Under åtskilliga år diskuterades möjligheterna att förlägga en 300 GeV-accelerator till Lunsenområdet här i Sverige. Det förekom en i och för sig ganska intensiv debatt inom landet hurvida det var riktigt att Sverige skulle anmäla sitt intresse för detta projekt. Såvitt jag vet avstod regeringen från att över huvud taget ge någon mening till känna i denna fråga, vilket väl närmast kunde tolkas som att regeringen inte var särskilt intresserad av att engagera sig i detta projekt.

År 1968 tog jag upp denna fråga med dåvarande utbildningsminister Palme. Han svarade att riksdagen så småningom skulle komma att få ta ställning till ett eventuellt deltagande i detta projekt men att regeringen för tillfället inte var beredd att ta någon ställning.

Diskussionerna har naturligtvis fort-

Ang. svenskt deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt

satt, vilket i och för sig är förståeligt, eftersom det rör sig om ganska stora pengar — ett belopp på 2,5 miljarder kronor har nämnts. Det hela har resulterat i att endast sex länder anmält ett konkret intresse. Bland andra har England tackat nej, då England i sitt dåvarande ekonomiska läge inte ansåg sig ha möjligheter att delta i projektet.

Sedan har, inte bara på grund av den tekniska utvecklingen, som statsrådet sade, utan naturligtvis också på grund av det kärva ekonomiska klimatet, andra vägar undersökts. Faktum är att Sovjetunionen har en 70 GeV-accelerator. Amerikanerna håller på att bygga sin 200 GeV-accelerator, vilken sannolikt kommer att kunna provköras redan nästa år — i så fall en utomordentlig prestation, såvitt teknikerna kan bedöma. Allt detta innebär att den europeiska kärnforskningen står inför ett dilemma i och med att man saknar en storaccelerator över huvud taget.

Statsrådet berörde nu i sitt svar möjligheten att åstadkomma en i varje fall i ett första skede krympt anläggning, varigenom anläggningskostnaden skulle kunna skäras ned nästan till hälften. Detta förslag har på en del länder verkat nästan som en upplivande injektionsspruta, såvitt jag blivit rätt informerad. Engelsmännen säger att deras tidigare nej utslutande gällde den stora acceleratoren; de förefaller vara positivt intresserade nu. Samma sak sägs tydligen under hand från Norge och Holland.

För svensk kärnforskning är det naturligtvis värdefullt att veta regeringens intresse av att engagera sig i denna forskningspolitik. Jag tycker att det är bra att ännu en gång ha fått beskedet att riksdagen kommer att få ta ställning till frågan. Jag förutsätter att statsrådet med det svaret avser att frågan skall underställas riksdagen, vare sig regeringen är positiv eller negativ till ett eventuellt deltagande.

Den andra delen, herr statsråd, av

min interpellation berör de eventuella överväganden som ägt rum inom regeringen. Hela denna fråga är av så stort intresse för den forskargrupp som det här gäller att jag förutsätter att man inom regeringen noggrant följer dessa diskussioner och överväganden. Det förefaller mig rimligt att man från regeringens sida kommer att — liksom man gjort från andra länders sida — informera om vilket intresse man kan ha att delta i detta nya projekt. Möjligheterna att förverkliga projektet sammanhänger med hur många länder som kan komma att vara med. Sveriges eventuella positiva underhandsinformationer till CERN-organisationen kan också verka stimulerande för andra länder att aktivera sig. Om alla bara skulle avvakta ett eventuellt förslag, finns risken att det kanske inte kommer något förslag över huvud taget.

Jag skulle alltså vilja få detta svar av statsrådet Moberg kompletterat med svar på två frågor, som ligger invävda i min interpellation.

Min första fråga är: Har regeringen gjort överväganden och i vilken riktning går de i så fall; är regeringen positivt eller negativt inställd till projektet?

Min andra fråga är: Därest regeringen har en allmänt positiv inställning till ett engagemang i detta sammanhang, skulle regeringen då kunna tänka sig att ge ett konkret besked till CERN-organisationen härom? Detta besked behöver i och för sig inte vara förpliktande, eftersom riksdagen slutgiltigt skall ta ställning till frågan, men det skulle tjäna som information till CERN-organisationen och som en stimulans för övriga länder att visa ett aktivt intresse och därmed ge möjlighet att äntligen åstadkomma en europeisk storaccelerator.

Herr talman! Jag vore tacksam om statsrådet Moberg skulle vilja komplettera sitt svar med svar även på de frågor jag nu ställt.

Ang. svenskt deltagande i CERN:s 300 GeV-projekt

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Herr Wallmark ställer nu två nya frågor. Den interpellation jag svarade på gällde våra överväganden om det gamla projektet, det som nu får bedömas ha i stort sett historiskt intresse. Därför fann jag ingen anledning att här i kammaren ta upp tid med att tala om hur regeringen har agerat i den frågan under fyra års tid.

Nu kommer alltså två nya frågor, som gäller hur regeringen ställer sig till den nya situation som uppkommit helt plötsligt genom att teknikerna i Genève har upptäckt en del tekniska ting som möjliggör en helt annan uppläggning av projektet.

Låt mig, herr talman, svara att vi håller fortlöpande kontakt med utvecklingen via vår delegation. Vi har länge innehåft ordförandeposten i CERN, vilket gör att vi är utomordentligt väl informerade på denna punkt. Vi har fört resonemang med ordföranden i CERN och ordföranden i vår delegation om den nya situationen. Vad vi nu i första hand måste veta mer om är vad den här nya vändningen betyder mera i detalj tekniskt sett. Man befinner sig på ett preliminärt stadium i sina överväganden, och bland teknikerna i CERN pågår nu resonemang kring detta.

Först när vi har fått en mer uttömmande redovisning av den sidan av saken är det möjligt för regeringen att ta upp till övervägande om det här projektet är mer förenligt med våra intressen och våra möjligheter än det tidigare. Redan det förhållandet att man enligt de nya idéerna skulle kunna bygga vidare på den stora basorganisation som redan finns i CERN verkar i och för sig lockande. Det är en naturlig utveckling av det arbete som har bedrivits där med stor framgång under mer än ett decennium. Den tidigare idén att man skulle välja en ny plats och bygga upp en helt ny anläggning skulle dra med sig stora baskostnader. Från ett litet land som vårt måste man allmänt sett välkomna denna första indikation om ett nytt lä-

ge. Längre kan vi för dagen inte sträcka oss, vi måste själva veta mera.

Herr Wallmarks andra fråga gällde om inte svenska regeringen kunde ge underhandsbesked till CERN så att andra länder skulle bli mer positiva. Herr Wallmark, vi agerar inte så, vi spelar inte under täcket, utan vi talar om precis vad vi tycker, och sedan får teknikerna bedöma den situation som uppkommer när land efter land tar ståndpunkt. Vi agerar helt fritt från taktiska beräkningar om huruvida man skall dra med sig andra länder eller inte genom ett för tidigt eller för sent utspel.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Jag tror att den bedömning som herr statsrådet föreföll att göra i första delen av interpellationssvaret var positiv. Anledningen till att man inom CERN kan hålla sig till den nuvarande platsen även för den nya storacceleratoren är ju att man kan göra radien så mycket mindre att utrymmet räcker till och att man kan bygga på den nuvarande basorganisationen. Vidare skall man tydligen kunna använda den nuvarande protoncyklotronen som injektor, vilket naturligtvis innebär en betydande besparing. Jag tolkar den delen av svaret så, att statsrådet anser att man nu står på jorden, och det nya projektet skulle alltså kunna vara av ett visst intresse.

Vidare säger statsrådet att han inte vill spela under täcket. Det var ett något märkligt sätt att uttrycka sig, när vi diskuterar underhandsinformationer och underhandsbesked. Det torde inte vara statsrådet obekant att det är ett tämligen vanligt sätt att agera såsom engelsmännen nu tycks ha gjort i detta sammanhang och som norrmännen och holländarna också tycks ha gjort, nämligen att de under hand har informerat CERN-organisationen om att det i och med att objektet blivit av denna storleksordning torde föreligga ett visst intresse från deras sida, vilket gör det

Om upprustning av järnvägen Malung—Särna, m. m.

möjligt för organisationen att arbeta vidare.

Jag skall inte hårdra statsrådets uttalande om att han inte vill spela under täcket — detta uttalande var kanske mindre välbetänkt — ty i de flesta internationella organisationer som regeringen eller andra organ samarbetar med lämnas underhandsinformationer eller underhandsmeddelanden, som så småningom kan komma att resultera i faktiska beslut. Jag menar att om regeringen har ett verkligt intresse — och då kommer jag mera in på den principiella frågan — att stödja kärnforskningen, finns det anledning att visa detta genom ett sådant här handlande.

Jag har tidigare i interpellationer haft uppe andra forskningsproblem. Häromdagen diskuterade jag fusionsforskningen, men jag måste dessvärre säga att de vackra och stolta ord som regeringen för några år sedan uttalade när det gäller engagemang i och intresse för satsning på forskning för närvarande rimmar mycket dåligt med det konkreta handlandet. Jag tycker att regeringens engagemang är utomordentligt litet med tanke på de möjligheter som i dag finns att satsa på forskning.

Herr talman! Det finns kanske inte någon större anledning att fortsätta denna debatt med statsrådet Moberg. Vi har väl närmast att avvakta vad som kan komma att hända under höstens lopp. Jag förmodar att det finns möjlighet att ta konkret ställning under hösten och att komma med förslag och ställningstaganden kanske redan till höstrikdagen. Jag beklagar att statsrådet anser sig förhindrad av s. k. speltekniska skäl att ge underhandsinformationer om svenskt principiellt intresse i dessa sammanhang.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Om herr Wallmark med sin andra fråga menade att vi skulle fortsätta att agera som vi alltid har gjort, är svaret självklart ja. Men jag

trodde att herr Wallmark ansåg att vi just i nuvarande situation — och hans formuleringar ingav mig rätten att dra den slutsatsen — borde föra någon form av resonemang med CERN för att därmed dra in andra länder, och det var detta jag häftigt reagerade mot. Vi kommer att behandla denna fråga som vi behandlar alla andra frågor. Det föreligger självklart ständiga kontakter mellan den svenska delegationen å ena sidan och CERN:s högkvarter å andra sidan, och den svenska delegationen har på vanligt sätt kontakt med regeringen inför de rådssammanträden där frågorna om denna större problematik kommer upp. Vi kommer att agera på precis det sätt vi alltid har agerat, och gjort detta, såvitt jag vet, till de flesta internationella organisationers belåtenhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om upprustning av järnvägen Malung—Särna, m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NORLING**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde i ett sammanhang besvara herr *Nils Nilssons* (cp) interpellationer dels om upprustning av järnvägen Malung—Särna som beredskapsarbete och om lokaliseringsstöd för virkesterminal, m. m., dels ock om upprustning av järnvägen Malung—Särna och om virkesterminal i Särna, och nu anförde:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat mig om jag vill medverka till att — under de möjligheter som kan vara till finnas — erforderlig upprustning av bandelen Malung—Särna kommer till stånd och att en virkesterminal anläggs i Särna.

SJ har i framställning till Kungl. Maj:t i november 1969 begärt att mellan Malungsfors och Särna på järnvägslin-

Om upprustning av järnvägen Malung—Särna, m. m.

jen Malung—Särna få lägga ned kvarvarande trafik, d. v. s. vagnslasstrafiken. Beredning av detta ärende pågår för närvarande inom kommunikationsdepartementet. Först då beredningen slutförts föreligger underlag för bedömning av nedläggningsfrågan och spörsmål som sammanhänger med denna, bl. a. den av herr Nilsson väckta frågan om en virkesterminal i Särna.

Herr Nilsson har också frågat inrikesministern, om det finns möjlighet att som beredskapsarbete upprusta järnvägen och anlägga en virkesterminal, om en virkesterminal kan betraktas som ett sådant industriserviceföretag som avses för erhållande av lokaliseringstöd och om sådant stöd kan väntas utgå.

Efter samråd med inrikesministern vill jag meddela att det inte finns några formella hinder för att de avsedda arbetena drivs som beredskapsarbeten. Sådana arbeten innebär emellertid i regel endast ett tidigareläggande av planerade arbeten. De väljs ut bland objekt, som respektive myndigheter finner angelägna. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till att SJ föreslagit nedläggning av bandelen Malungfors—Särna.

Vad slutligen angår lokaliseringstöd för virkesterminal föreligger i dag inga möjligheter därtill. Enligt propositionen om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten avses även fortsättningsvis lagringsverksamhet i anslutning till transportfunktionen falla utanför lokaliseringstödet.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på mina frågor.

I svaret erinrar statsrådet om att SJ föreslagit nedläggning av bandelen Malungfors—Särna och upplyser att ärendet är föremål för beredning i kommunikationsdepartementet. En följdfråga

som jag vill framställa är denna: När kan denna beredning väntas vara slutförd och möjlighet för besked förefinnas? För den del av västra och norra Dalarna som är beroende av den trafikled järnvägen utgör är detta en synnerligen vital fråga. I dessa bygder har jordbruk och skogsbruk varit de dominerande basnäringarna, och det torde vara obestridligt att den huvudsakliga anledningen till den befolkningsminskning som här skett är strukturförändringarna inom det skogsbruksdominerade näringslivet. Inom regionpolitikens ram har stöd utgått till näringslivet, men sådant stöd blir meningsfullt endast om transportförsörjningen är tillfredsställande. Detta gäller såväl godstransport som persontransport. Det är därför helt nödvändigt att inordna trafikpolitiken i regionpolitiken, då det bör vara en väsentlig uppgift för denna att stimulera till utveckling.

I samband med sin begäran om nedläggning av järnvägen redovisar SJ att bandelen ger ett underskott i driften med cirka 700 000 kronor, vilket motsvarar cirka tre promille av SJ:s totala underskott 1968/69. I detta sammanhang synes den samhällsekonomiska betydelse som den 12 mil långa bandelen har för norra och västra Dalarna vida överstiga den betydelse som dessa tre promille har i SJ:s totala underskott. En kapitalisering av det redovisade underskottet efter sex procent ger en kapitalsumma av cirka 10 miljoner kronor, vartill skall komma belopp för erforderlig upprustning.

I sitt remissvar i ärendet till länsstyrelsen anför vägverket att enligt behovsplanen för vägbyggande för åren 1970—1985 erfordras för väg 297 Malung—Särna förbättringsarbeten för 20 miljoner kronor. Vägverket anför vidare: "Flottningsnedläggningen i Dalälven samt här ifrågasatt järnvägsnedläggning kommer otvivelaktigt att öka trycket på förbättringsarbetena på väg 297 och främst delen Sälen—Särna. Om dessa arbeten skall utföras inom ramen

Om upprustning av järnvägen Malung—Särna, m. m.

för ordinarie medel torde det ta åtskilliga år att genomföra de här åsyftade förbättringsarbetena.”

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför i detta sammanhang:

”Landsvägarna är inte av den standard att det skulle vara möjligt att till dessa överföra de transporter som tidigare gått på järnväg och i flottningsleden. Kostnaderna för vägbyggen, vägförbättring och vägunderhåll skulle stiga väsentligt. Enligt länsstyrelsens mening har SJ gjort en klar felbedömning, när det förutsattes att kostnaderna för de förbättringsåtgärder som kan bli erforderliga på det allmänna vägnätet skulle kunna inrymmas inom ramen för ordinarie medel. Det torde bli nödvändigt med avsevärda extra anslag, och merkostnaderna för vägupprustningen kommer säkerligen att tillsammans med andra för samhället uppkomna kostnader väsentligt överstiga den vinst SJ kan påräkna vid en järnvägsnedläggelse.”

I motiveringen till den begärda nedläggningen anger SJ att avtal numera har träffats mellan Stora Kopparbergs Bergslags AB, Korsnäs Marma AB och statens järnvägar angående transport av bolagens virke till kustindustrierna. I det utredningsarbete som har föregått fraktavtalet av den 29 januari 1969 förutsattes, ”att det transporterade virket utgöres av såväl vad som avverkas i egna skogar som virke, som bolagen köper från utomstående i ungefär samma utsträckning som f. n.”

Inom Särna—Idre-området äger kronan 55 procent av skogsmarken, enskilda 10 procent och bolag 21 procent. 14 procent utgörs av allmänningsskogar. Eftersom SJ enbart har förhandlat med bolagen har ägarna till cirka fyra femtedelar av skogsmarken lämnats utanför förhandlingarna, vilket får anses som en märklig förhandlingsordning. Denna absoluta majoritet har inte beretts tillfälle att anföra sina synpunkter beträffande virkesterminalernas belägenhet och nyttjande utan är

hänvisad till antingen långa lastbilstransporter eller att försälja sitt virke till ägarna av terminalerna i en klart konkurrensbegränsande situation.

Den virkeskvantitet som av SJ har beräknats transporteras från en eventuell terminal i Särna underkänns av en enig skoglig expertis inom området, vilken bedömer virkeskvantiteterna såsom betydligt större. Denna bedömning får även starkt stöd i en av skogshögskolan verkställd avverkningsutredning, som även utvisar att Särna—Idre-området har betydande kvantiteter grovskog.

Kommunikationsministerns svar, att det inte finns några formella hinder för att såsom beredskapsarbete företa en upprustning av bandelen samt anlägga en virkesterminal i Särna, betraktar jag såsom positivt.

Statsrådet tillägger därefter att sådana arbeten väljs ut bland objekt som respektive myndigheter finner angelägna och att SJ har föreslagit en nedläggning av bandelen Malungsfors—Särna.

Även om SJ är den myndighet som svarar för järnvägstrafiken är väl ändå denna fråga betydligt vidare än så. Det torde vara obestridligt att trafikpolitiken måste inordnas i de samhällsekonomiska sammanhangen. Som beredskapsarbeten företas i ganska stor omfattning åtgärder i skogen. För att dessa åtgärder skall vara meningsfulla förutsätts avsättningsmöjligheter för skogen som råvara, och här kommer ju transportfrågan in som en avgörande faktor.

Särna—Idre-området har rik tillgång på råvara som skogen utgör, en råvara som vi även nationalekonomiskt är i behov av för vår export. Såväl norra Dalarna som västra Dalarna behöver arbetstillfällen för sin befolkning. För såväl den industriella utvecklingen som för turistnäringen och även ur försvarssynpunkt är bibehållandet av och en upprustning av bandelen Malung—Särna en mycket viktig angelägenhet.

Om upprustning av järnvägen Malung—Särna, m. m.

Jag vill ånyo tacka kommunikationsministern för svaret.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Bara ett par repliker med anledning av herr Nilssons inlägg.

När det gäller frågan om beredskapsarbeten måste vi ha klart för oss att det är en grundläggande princip att beredskapsarbeten skall vara angelägna projekt. Riksdagen har vid flera tillfällen understrukit den principen. Man kan inte ha olika värderingar beträffande vad som är angeläget beroende på från vilket anslag pengarna skall tas. Däremot bör man naturligtvis utnyttja en situation då det finns ledig arbetskraft som kan utföra angelägna arbeten omedelbart, som man annars skulle ha fått lov att skjuta på.

Vad gäller frågan om lokaliseringsstöd till virkesterminaler är mitt interpellationssvar ett exakt återgivande av vad som står på sidan 206 i lokaliseringspropositionen. Utskottet hade inte någonting att erinra mot propositionen. Det föreligger såvitt jag vet inte heller någon reservation med yrkande om att sådana arbeten skall vara stödberättigade. Detta sagt som ett komplement till vad jag tidigare sade om lokaliseringsstöd till virkesterminaler.

Vad sedan gäller järnvägslinjen mellan Malungfors och Särna har jag under hösten i fjol och under vintern haft en rad uppvaktningar från Kopparbergs län vid vilka har framförts en rad synpunkter av vägmyndigheter, av länsstyrelse och kommuner samt från järnväghåll. Därvid har också förslag lagts fram om att denna fråga skulle lösas i enlighet med den linje som herr Nilsson företräder.

Det är min uppfattning att det i denna fråga fordras en fortsatt beredning. Herr Nilsson frågar när den kan vara slutförd. Det kan jag inte lämna något definitivt svar på i dag. Jag hade hoppats att redan under maj månad själv

kunna besöka detta trafikområde och sätta mig in i problemet på platsen. Nu har det tyvärr inte varit möjligt av tidsskäl, någon gång beroende på bristande tid för min del, någon gång på att det har varit svårt att samsas om lämpligt datum med de parter, bl. a. de kommunalmän, som det kan vara angeläget att få träffa vid ett besök däruppe. Jag hoppas emellertid att det skall bli möjligt för mig att göra detta besök under juni månad.

Herr Nilsson får nöja sig med det beskedet tills vidare på frågan om när beredningen kan vara slutförd i det här stycket. Innan jag själv har gjort detta besök är jag inte beredd att gå in på någon diskussion i sakfrågan.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det ytterligare svaret på mina frågor.

Jag är helt på det klara med att beredskapsarbetena, som statsrådet säger, är beroende av om det finns ledig arbetskraft, som behöver arbete. Men detta bör väl ändå inte lägga hinder i vägen för att arbetskraften sätts in på arbetsuppgifter som är angelägna och som i sin tur skulle skapa förutsättningar för fortsatt sysselsättning.

Min åsikt, som jag framfört i detta sammanhang, är att en förutsättning för att man skall kunna ta reda på virket i dessa områden — där vi obestriddligen har en riklig tillgång på virke — är att transportbetingelserna är så gynnsamma att tillvaratagandet av virket ger ekonomisk vinst. Grundläggande för det ekonomiska utbytet av de beredskapsåtgärder som vidtas i skogen är också att det går att ta vara på virket. Min uppfattning är alltså att det ur beredskapssynpunkt är en angelägen uppgift att göra de ekonomiska förutsättningarna för att tillvarata virket så goda som möjligt.

Jag ber än en gång få tacka för svaret.

Ang. lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

Herr KARLSSON, OVE, (s):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av herr Nils Nilssons interpellationer.

Under den gångna vintern har virkestransporterna på järnväg från Särna varit mycket omfattande — förmodligen så stora att man får gå tillbaka ända till krigsåren för att finna motsvarande förhållande. Om det virke som nu har transporterats på järnväg skulle ha gått med bil på landsväg skulle detta ha medfört stora svårigheter. Eftersom vägen från Särna — speciellt Västerdalsvägen mot Malungsfors — inte är speciellt bra. Jag hoppas därför att järnvägen får ligga kvar tills vidare.

Vi får också hoppas att de synpunkter som framförts vid de uppvaktningar som gjorts från berörda kommuners sida, där också representanter från länsstyrelsen och landstinget har deltagit, beaktas och att man bedömer denna fråga på ett positivt sätt när det blir aktuellt att ta slutgiltig ställning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades

motionen nr 1244 till bankoutskottet, motionen nr 1245 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 1246 och 1247 till bankoutskottet samt

motionerna nr 1248 och 1249 till bevillningsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 10 samt konstitutionsutskottets utlåtanden nr 35 och 37.

Ang. lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 115, i anledning av kamrarnas skiljak-

tiga beslut i fråga om lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t förordat, att nybyggnad för mynt- och medaljtillverkningen skulle göras i Eskilstuna.

I de likalydande motionerna I: 749, av herr *Lundin m. fl.*, och II: 897, av herr *Östrand m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att mynt- och medaljtillverkningen skulle omlokaliseras till Söderhamn.

Statsutskottet hade i sitt utlåtande nr 63 hemställt, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 749 och II: 897 godkänna vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 2 januari 1970 anförts beträffande nybyggnad för mynt- och medaljtillverkningen.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr Jacobsson, Per, m. fl. yrkat, att riksdagen skulle i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 749 och II: 897 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts beträffande lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen. Reservanterna hade ansett, att ytterligare överväganden borde ske i fråga om lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen.

Första kammaren hade bifallit vad utskottet hemställt under det att andra kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Utskottet hade i det nu föredragna memorialet hemställt, att första kammaren beträffande frågan om lokalisering av mynt- och medaljtillverkningen måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Därjämte hade utskottet hemställt, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Första kammaren har inbjudits att instämma i andra kammarens beslut om ytterligare överväganden före bestämmande av lokaliseringsort för mynt- och justeringsverkets mynt- och medaljtillverkning. Tvåkammarriksdagens arbetsvillkor gör det väl nödvändigt att acceptera denna inbjudan, trots att första kammaren har beslutat att nämnda tillverkning skall förläggas till Eskilstuna. Skälen för detta beslut kvarstår. De utvecklades av herr Sven Nyman och mig när frågan behandlades. Upprepning är överflödigt.

Sammantaget har dock flertalet av de riksdagsmän som tagit ställning uttalat sig för ytterligare utredning, i första hand siktande till att pröva frågan om lokalisering till stödområde. I detta torde främst ligga ett besked om att stödområdesproblemen måste ges hög prioritet, bl. a. vid utlokalisering av statlig verksamhet. Samtidigt är det dock motiverat att staten bidrager till att dämpa problemen även för strukturomvandlingsort som inte ligger i stödområde.

Min förhoppning är, i föreliggande läge, att regeringen efter utredning och begrundan skall finna former för att i ett samlat grepp tillgodose såväl de synpunkter som vägledde regeringen, statsutskottet och första kammaren i lokaliseringsbeslutet till förmån för mynt- och medaljtillverkning i Eskilstuna, som kravet på stärkande av stödområdets näringsliv.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisations- och anslags-

frågor rörande försvaret, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret jämte motioner.

Punkten 1**Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:ten, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1970, berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av vad som anförts om ramar för det militära försvaret och civilförsvaret, m. m.

Ramberäkningarna för det militära försvaret och civilförsvaret vore gjorda i enlighet med de principer som hade legat till grund för 1968 års försvarsbeslut. För det militära försvaret hade för budgetåret 1970/71 beräknats en utgiftsram om 5 605 955 000 kronor, varav 5 347 605 000 kronor i form av anslag för budgetåret och 258 350 000 kronor i form av reservationsmedelsförbrukning. För civilförsvaret hade för nästa budgetår beräknats en anslagsram av 120 923 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motionsyrkanden:

Beträffande utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1970/71 hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 561, av herr *Strandberg* samt II: 659, av herrar *Oskarson* och *Wachtmeister*, vari anhållits, att försvarsgrenarnas anslag till övningar m. m. samt drift och underhåll av tygmateriel m. m. måtte uppräknas med sammanlagt 22,4 miljoner kronor, vilka yrkanden innebure

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

en ökning av utgiftsramen med samma belopp,

dels ock de likalydande motionerna I: 1095, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1284, av herr *Holmberg m. fl.*, i vad avsåge hemställan

att försvarsgrenarnas anslag till anskaffning av tygmateriel m. m., övningar m. m. samt drift och underhåll av tygmateriel m. m. måtte uppräknas med sammanlagt 82 272 000 kronor, vilka yrkanden innebure en ökning av utgiftsramen med samma belopp, samt

att begärda beställningsbemyndiganden måtte utökas med 150 miljoner kronor.

Beträffande planeringsinriktningen hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 1095, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1284, av herr *Holmberg m. fl.*, i vad avsåge hemställan att försvarsplaneringen under återstoden av nu gällande försvarsbeslut skulle som huvudalternativ inriktas på den s. k. fortsättningsnivån.

Beträffande försvarsutredning m. m. hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 565, av herr *Werner*, och II: 653, av herr *Hermansson m. fl.*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 561 och II: 659, I: 1095 och II: 1284 samt I: 565 och II: 653, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna Kungl. Maj:ts förslag till ramberäkning för budgetåret 1970/71 för det militära försvaret,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag avslå motionerna I: 561 och II: 659 i vad de avsåge ytterligare medelansvisning till försvarsgrenarnas övningsberoende anslag inom utgiftsramen för det militära försvaret,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1095 och II: 1284 i vad de avsåge försvarsplaneringen under återstoden av perioden för gällande försvarsbeslut,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 565 och II: 653 i vad de avsåge direktiv till en kommande försvarsutredning,

5. att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag till ramberäkning för budgetåret 1970/71 för civilförsvaret.

Reservationer hade avgivits

1, beträffande *utgiftsramen för det militära försvaret*, av herrar *Bohman* (m), *Virgin* (m), *Nordstrandh* (m) och *Petersson* i Gäddvik (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 561 och II: 659 samt I: 1095 och II: 1284, nämnda motioner i vad de innebure en uppräknning av utgiftsramen för det militära försvaret, samt med avslag å motionerna I: 565 och II: 653 i vad de avsåge en nedskärning av försvarsutgifterna godkänna reservanternas förslag till ramberäkning för budgetåret 1970/71 för det militära försvaret;

2, av herrar *Bohman* (m), *Virgin* (m), *Nordstrandh* (m) och *Petersson* i Gäddvik (m), vilka — om reservationen 1 ej bifölles — ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 561 och II: 659, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att inom utgiftsramen för det militära försvaret anvisa ytterligare sammanlagt 22 400 000 kronor till försvarsgrenarnas övningsberoende anslag;

3, beträffande *planeringsinriktningen*, av herrar *Bohman* (m), *Virgin* (m), *Nordstrandh* (m) och *Petersson* i Gäddvik (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning, denna reservation

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I:1095 och II:1284, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna uttalat om att verksamheten inom det militära försvaret under budgetåren 1970/71 och 1971/72 skulle bedrivas enligt en planering som rymdes inom nuvarande planeringsnivå förhöjd med 50 miljoner kronor för varje budgetår.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Nyman* (fp), *Wirtén* (fp), *Lindblad* (fp), *Olle Eriksson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Mattsson* (cp), *Enskog* (fp) och *Antonsson* (cp).

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande punkt jämväl finge beröras övriga punkter i detta utlåtande.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! När statsverkspropositionen avlämnades vid riksdagens början saknades i dess bilaga 6, som rör försvaret, slutgiltiga förslag på en rad punkter. Det gällde framför allt materielanslagen. Det var först när proposition 110 lades fram i mitten av mars som underlaget för en bedömning blev fullständigt. Det är därför först nu som det går att föra en mera översiktlig och principiell debatt om regeringens försvarspolitik.

I bilaga 6 påstår försvarsministern att 1968 års försvarsbeslut — som nu fullföljes — har skapat förutsättningar för att bibehålla värnkraften på en oförändrad nivå och att det även ger erforderlig handlingsfrihet för framtiden. Jag tycker faktiskt att vi skulle kunna slippa höra begreppet värnkraft längre. Det infördes av försvarsministern i ett trängt läge för att han inte skulle behöva erkänna för svenska folket den verkliga innebörden av 1968 års försvarsbe-

slut. Det beslutets innebörd är att försvarseffekten, d. v. s. vår förmåga att avvärja ett angrepp och därmed att undvika angrepp, starkt avtar. Det är bedrägligt att dölja denna verklighet genom att säga att värnkraften bibehålles och därmed tydligen mena någonting statistiskt, som till skillnad från allt annat i samhället är oberört av den pågående utvecklingen. Jag tycker att försvarsministern skulle återgå till det begrepp som han och vi alla andra använde förut, nämligen försvarseffekten.

När försvarsministern vidare talar om erforderlig handlingsfrihet, så är det också ett otillfredsställande sätt att uttrycka sig på. Vad är det som är erforderligt? Är det bara att ytterligare kunna minska försvarets möjligheter? Att vår försvarseffekt nedgår starkt kan nu inte hindras. Vill man återgå till den tidigare effekten är detta inte möjligt annat än efter en betydande tidsutdräkt. Men det bekymrar uppenbarligen inte försvarsministern. Han tycker att handlingsfriheten är tillräckligt tillgodosedd i alla fall. Nedrustningen skall tydligen föras vidare och helst under falska förspeglningar att det inte sker någon försämring.

När denna nedrustning inleddes av regeringen för några år sedan, motiverades den inte med någon internationell klimatförbättring som skulle kunna minska riskerna för Sveriges del. Man koncentrerade sig på att tala om att det inte skedde någon försvagning. Man kunde kanske också just då till nöds göra detta, eftersom verkningar av anslagsnedskärningar inte blir så märkbara genast. De kommer undan för undan och blir först riktigt påtagliga efter några år. Den enda rimliga förklaringen till regeringens handlingssätt föreföll därför vara att man medvetet satsade på att Sveriges läge skulle successivt förbättras.

Nu får vi också en viss bekräftelse på att regeringen resonerade på det sättet. Försvarsministern erkänner i statsverkspropositionen att 1968 års för-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

svarsbeslut grundades på antagandet att supermakternas ledare blivit medvetna om nödvändigheten att söka lösa särskilt farliga kriser och problem genom gemensamma ansträngningar.

Om nu alltså detta var motivet, hur har då förhoppningarna infriats? Ja, nog tycks det som om regeringen haft en utomordentligt bräcklig grund för de genomgripande förändringarna av vårt försvar. Supermakternas gemensamma ansträngningar att släcka t. ex. branden i Mellersta Östern har verkligen inte varit framgångsrika. I Sydostasien har inte ens gemensamma ansträngningar kunnat åstadkommas.

Försvarsministern tillägger i propositionen att efter 1968 års försvarsbeslut har visserligen invasionen i Tjeckoslovakien ägt rum, men han avfärdar den med att den främst var avsedd att bevara status quo i Östeuropa och att framflyttningen av de ryska styrkorna inte ändrar den totala omfattningen av Sovjetunionens militära resurser. Detta förefaller mig vara ett säreget sätt att definiera status quo och att beskriva händelseförloppet som nästan betydelselöst. Tror försvarsministern att NATO-makterna bedömer det likadant och att tjeckoslovakerna kallar situationen för status quo? Eller — för att belysa det med ett tankeexperiment: Skulle försvarsministern kalla det för status quo i Nord-europa om Sovjettrupper besatte Finland? Skulle det också avfärdas med att det inte ändrar den totala omfattningen av Sovjets militära resurser? Jag tror inte det.

De uppgifter som lämnas om försvarsutgifternas storlek i världen visar att ökningstakten i NATO-länderna har dämpats något under de senaste åren, medan länderna inom Warszawa-pakten har ökat sina försvarsansträngningar. Detta kan dock, säger försvarsministern, inte tas till intäkt för några långt gående slutsatser, bl. a. beroende på att jämförelser försvåras av olikheter i underlaget. Vilka de långsiktiga konsekvenserna kan bli är ännu för tidigt att

yttra sig om, säger försvarsministern vidare. Jag håller med om att det är svårt att göra exakta jämförelser, men tendensen är fullt tydlig. Den visar snarare ökande än minskande risker. Den förstärks av sannolikheten för ett allt svagare USA-engagemang i Europa, en trend som troligen skulle bli tydligare om de isolationistiska strömningarna i USA, som härrör från motvilja mot kriget i Sydostasien, skulle förstärkas. Det är mycket i dagens läge som tyder på att så kan bli fallet.

Just nu kan man väl trots allt tala om en viss politisk avspänning mellan Väst och Öst i Europa. Den har dock inte tagit sig uttryck i någon minskning av de militära styrkor som står rustade och krigsberedda i vår närhet.

Sedan är det till slut inte motsättningarna i vår del av världen som främst skall dimensionera vårt försvar — dessa motsättningar kan och brukar variera snabbare än någon försvarsuppbyggnad kan äga rum — utan det är de militära resurserna omkring oss som vi bör anpassa vårt försvar efter. Det är i förhållande till dessa som vi skall pröva tillräckligheten och hållfastheten hos våra militära förband.

Det talas mycket för närvarande om nya planeringssystem, om miljöutredningar, perspektivplaner och programbudgeter. Och visst är det bra att utvecklingen får gå vidare mot förbättrade metoder för långtidsplanering och god hushållning. Men de många nya benämningarna betyder inte att det rör sig om någonting nytt, det gäller bara en vidareutveckling av metodiker, som sannerligen inte var så dåliga tidigare heller, även om de hade enklare namn. Man har en känsla av att de nya benämningarna — liksom även en del av de sakliga förändringar som vidtages — mest har till syfte att dimma in den nya försvarspolitikens rätta innebörd av nedrustning och att ge ursäkter för att denna nedrustning inte avbrytes. Man säger sig böra avvakta utredningsresultat av olika arter — man måste

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

känna till de typer av angrepp som det är realistiskt att planera för, och så vidare.

Intrycket av undanflykt förstärks av flera omständigheter. Vi hade nyligen den demonstrativa motviljan från regeringens sida att tillmötesgå oppositionens mycket rimliga krav på att den försvarsutredning som skall tillsättas skulle utses genast för att få tid att läsa in det utomordentligt omfattande och komplicerade material som det här gäller. Den motviljan är fullständigt oförståelig om inte regeringen har bestämt, att den nya utredningen skall bli helt betydelselös — en gisslan med enda uppgift att godkänna förslag som framlägges av försvarsdepartementet, en fasad att hänga upp vackra men tomma ord på, om medinflytande och förankring av försvarsbeslutet i alla partier. Det finns tyvärr många tecken — och uttalanden också — som tyder på att detta är avsikten.

Intrycket av undanflykt förstärkes av hemlighetsmakeriet. Jag kan t. ex. för min del inte fatta varför de direktiv som försvarsministern för en tid sedan gav till överbefälhavaren för den fortsatta perspektivplaneringen har hemligstämplats. De borde mycket väl — i varje fall med någon liten och i sammanhanget betydelselös omformulering — kunnat gjorts öppna. Är regeringen bara ute efter att hindra insyn? Och i så fall i vilket syfte? Är man kanske rädd för att avslöja att den nya planeringsmetodiken egentligen är kejsarens nya kläder, att den inte skiljer sig så mycket från den gamla och hittills tillämpade?

Nu är det naturligtvis svårt att exakt veta vad de nya inslagen i planeringen kan komma att ge. Jag kan dock inte dela övertron på att de skall ge radikalt förbättrade möjligheter till beslut om försvarets utbyggnad och utformning. Det kommer de inte att kunna därför att underlaget i så fall skulle behöva vara säkra bedömningar av framtiden. Att analysera politiska hän-

delseförlopp åratals framöver kräver en förmåga som ingen besitter. Erfarenheten har entydigt visat att de s. k. mest sannolika förloppen och händelserna praktiskt taget aldrig inträffar. När det gäller perioder på decennier, som det nu är fråga om, är en pålitlig prognosverksamhet om troliga utrikespolitiska skeenden orimlig. En sådan kan aldrig läggas som underlag för en militär resursuppbyggnad.

Vi behöver bara tänka på hur en person skulle ha bedömts som i slutet av 1920-talet hade sagt att svensk militär planering med syftning något decennium framåt borde vara inriktad på ett tyskt hot över gränsen mot Norge.

Det ger heller inte mycket ledning, även om det kan vara riktigt, när försvarsministern i sina anvisningar till ÖB säger att försvaret skall grundas på sådana utrikespolitiska situationer där stormakternas militära resurser huvudsakligen binds mot varandra och att därför bara begränsade resurser kan sättas in mot oss. Det finns inga bestämda mått på hur mycket en stormakts resurser kan vara bundna åt annat håll — det kan ändra sig fort.

Hela filosofin om en balans stödd på kärnvapen, som håller stormakterna i schack i Europa, börjar tunnas ut och ändra karaktär. Begränsade aktioner och begränsade krig kommer sannolikt att bli möjliga också i den här delen av världen.

Europa har efter andra världskriget haft en längre fredsperiod än någonsin tidigare i sin historia — jag bortser då från de sovjetiska invasionerna i Ungern och Tjeckoslovakien. Mycket talar emellertid för att vi går emot ett mindre fastlåst och kanske farligare skede.

I en värld där våldet på intet sätt är avskrivet som metod att lösa internationella problem måste vi fortsätta att vara en igelkott som kan sticka ut sina taggar åt olika håll. Vi måste i första hand tillgodose den del av målsättningen för det militära försvaret som säger

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

att vi bör hålla kostnaderna för en angripare så höga att de vinster han kan räkna med på sitt angrepp rimligen inte kan bedömas värda insatserna.

Vad detta kan kräva är naturligtvis svårt att exakt fastställa. Vinsten av att behärska oss och de upppoffringar som en angripare kan vara villig att göra varierar inom ganska vida gränser, beroende på förhållanden som vi inte kan påverka. Det är lika fullt en metod där beräkningarna kan röra sig med ett underlag av ganska väl kända fakta. Där gäller det att studera de rent militära kapaciteterna i vår omvärld och att anpassa sig till dem i lämplig grad. Där har vi möjlighet att göra erforderliga förändringar lika fort som någon annan och att bibehålla det mått av trygghet som vi — om allting är som det borde vara — har enats om över hela det politiska fältet.

Herr talman! Efter denna redogörelse för moderata samlingspartiets principiella syn på försvarsproblemen skall jag gå över till att motivera våra reservationer till statsutskottets utlåtande nr 110.

Den försvarspolitik som socialdemokraterna numera ensamma har tagit ansvaret för har moderata samlingspartiet med stor konsekvens och starkt eftertryck kritiserat. Vi har dock icke lyckats få någon ändring till stånd. Socialdemokratien har bundit sig hårt för 1968 års försvarsbeslut. Vi måste därför nu i första hand inrikta oss på att få en ny politik till stånd i nästa försvarsbeslut.

Men vi kan inte bara nöja oss med detta. I avvaktan på en försvarsutrednings möjligheter att få en genomtänkt och till lägsta kostnader vidtagen återhämtning av det som har slösats bort måste vi yrka på vissa åtgärder, som ger en sådan utredning större handlingsfrihet och som fyller ut en del av de värsta bristerna i den nu förda politiken. Detta är så mycket mera angeläget som inte ens de begränsade syf-

tena med 1968 års försvarsbeslut kan uppfyllas längre.

De misstankar som vi hyste vid det beslutets fattande, nämligen att det inte alls grundade sig på några klara åsikter om säkerhetskrav och resursbehov, har blivit besannade. Det är nu tydligt att man bara yxade till en summa ur luften, som verkade politiskt acceptabel, och inte alls ägnade sig åt några djupare tankar om vart detta skulle kunna leda. Man började så att säga bakifrån, och man fortsätter med samma metod genom att lägga på ytterligare utgifter på kostnadsramen som inte var kända eller avsedda när beslutet fattades och som alltså måste leda till inskränkningar på annat håll.

Man gör vidare omfördelningar inom försvarskostnadsramen i förhållande till de ansvariga myndigheternas förslag, ändringar som uppenbarligen främst är tillkomna inte för att rätta till utan för att dölja konsekvenserna av den nya politiken.

Överbefälhavaren beräknar att en jämförelse mellan de uttalade eller tänkta intentionerna i försvarsbeslutet å ena sidan och det verkliga utfallet å den andra ger ett underskott för fyraårsperioden, som det skulle kosta 500 miljoner kronor att täcka. Om beloppets storlek kan man väl tvista, men att det är betydande torde vara ett faktum. För att undanröja något av olägenheterna föreslår vi att anslagsramen för 1970/71 räknas upp med 82,4 miljoner kronor. Av detta belopp skall 60 miljoner kronor användas för ökad materielanskaffning, fördelade med 20 miljoner kronor på var och en av försvarsgrenarna. Därmed skulle betydelsefulla förstärkningar kunna göras.

I fråga om armén skulle anslagsökningen främst användas för ammunitionsanskaffning för att därigenom kunna öka stridsuthålligheten. Att ha för dåligt med stridsammunition är en brist som inte märks så mycket i fredstid eller när man betraktar försvarets

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

organisation men som kan bli helt kastatrofal när det verkligen gäller.

I fråga om marinen skulle det bli möjligt att anskaffa bl. a. ett förband om fyra båtar av en ny patrullbåtstyp i stället för den enda båt som har föreslagits. Ett blygsamt tillskott! Den relativt starka flotta vi hade på 1950-talet kommer om några år att i stort sett vara ett minne blott. Den kommer att vara ersatt av ett betydligt lägre antal, avsevärt mindre och svagare enheter. Samtidigt vet vi att Sovjetunionens flotta i Östersjön — i detta s. k. fredens hav — är under väldig utbyggnad. Den omfattar nu mellan 700 och 800 enheter, varav ett stort antal moderna och snabba havsgående landstigningsfartyg. Vad det kan ligga för strategiska tankar bakom denna utbyggnad och vad landstigningsfartygen skall användas till vet jag inte, men vi kan väl knappast här i Sverige betrakta utvecklingen alldeles utan obehag.

På flygsidan skulle det ökade materielanslaget bl. a. möjliggöra utökning av lufttransportkapaciteten. De undan för undan ökade behoven av större rörlighet inom försvaret skulle bättre kunna tillgodoses, och det skulle också gälla våra möjligheter att klara transporterna av svenska trupper i FN-tjänst. Det kan betyda mycket för deras säkerhet i svåra lägen.

Vi föreslår vidare att beställningsbemyndigandena till Kungl. Maj:t skall ökas med 150 miljoner kronor. Beloppet är tilltaget för att ge regeringen erforderlig handlingsfrihet. En förutseende anpassning av de stora militära beställningarna är ett viktigt medel i en rätt förd konjunkturpolitik, och om det sköts riktigt är det ett instrument som kan användas utan alltför stora olägenheter för försvarsmakten. Vi har intet att erinra emot återhållsamhet i försvarsbeställningar i ett konjunkturläge som t. ex. det nuvarande, om uppskjutandet senare återtas, vilket som bekant de facto inte var fallet förra gången.

Utöver de 60 miljoner kronorna till materielanskaffning yrkar vi på ett tillskott av 22,4 miljoner kronor till de tre försvarsgrenarnas övningsanslag. Budgettekniskt ligger dessa anslag på sex olika poster, men vi har för överskådlighetens skull sammanfört dem i en enda reservation, nr 4. De myndigheter som är ansvariga för att försvarsanslagen så utnyttjas att de ger bästa sammanlagda effekt har bedömt en ökad satsning på utbildningssidan såsom nödvändig. Vi litar mera på deras bedömning än på försvarsministrarnas. Det förefaller nämligen som om hans ändrade avvägning mera skulle vara bekräftad av en politisk önskan att inte behöva redovisa alltför stor sänkning av materielanslagen än av en omsorg om försvarseffekten. Vi anser det vara en absolut skyldighet att se till att värnpliktiga som kommanderas till militärtjänst har tillräcklig förmåga både att väl utnyttja materielen och att skydda sig själva. De största förlusterna i krig drabbar alltid de sämst utbildade förbanden. Vi anser att utbildningsbehovets tillgodoseende är så viktigt att vi i reservation nr 2 yrkar på omfördelning inom kostnadsramen, om vårt förstahandsyrkande om tillägg för bättre utbildning skulle av kammaren avvisas.

I reservationen 3 föreslår vi en ändrad planeringsinriktning. Ett försvarsbeslut omfattar av naturliga skäl bara ett fåtal år — det brukar vara högst fyra å fem. Den planering som ligger till grund för projektering och anskaffning av materiel, för uppläggning av utbildningen och för investeringar i fasta anläggningar måste däremot arbeta på mycket längre sikt.

Det skulle kanske kunna tyckas att planeringsinriktningen för den tid som ligger efter ett försvarsbesluts utgång skulle vara ganska betydelselös för de åtgärder som vidtas under den löpande beslutsperioden. Så är det emellertid inte. Den betyder mycket och den betyder mera ju kortare tid av för-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

svarsbeslutet som återstår. Detta beror på att den anskaffning som undan för undan göres bl. a. gäller materiel med användningstid som sträcker sig långt framåt i tiden och olika långt i fråga om olika materiel. En god planering måste sträva efter balans mellan olika typer av materiel och mellan materiel och personal. Om den ekonomiska miljön t. ex. är sämre i det långa tidsperspektivet än i det korta så kan en sådan balans inte uppnås. En anskaffning av varaktig materiel måste då sikta på en lägre kvalitet eller kvantitet än vad som skulle vara riktigt under den första tiden av dess utnyttjande.

Nu vet man erfarenhetsmässigt att en oförändrad planeringsmiljö kräver stigande kostnader. Det är f. ö. någonting som gäller på alla samhällsområden. Den framtidsinriktning som 1968 års försvarsbeslut räknade med som huvudalternativ efter försvarsbeslutets utgång är horisontell och leder därför till en successiv urholkning av krigsorganisationen. Den minskar också handlingsfriheten efter försvarsbeslutets utgång och står därför icke ens i överensstämmelse med beslutets uttalande avsikter i övrigt.

Vi yrkar därför på att planeringens huvudalternativ — alltså det som ligger till grund för aktuella anskaffningar — skall fr. o. m. budgetåret 1972/73 vara ramar som årligen ökas med 50 miljoner kronor, d. v. s. på samma sätt som sker enligt det nu gällande försvarsbeslutet.

De här tankegångarna är avsedda att täckas av reservation nr 3. I utskottsbrädskan inför riksdagsavslutningen blev emellertid reservation nr 3 otydligt formulerad, varför jag för klarhetens skull i stället under mom. 3 yrkar bifall till motionerna I: 1095 och II: 1284 i förevarande del.

Herr talman! Därutöver yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr ERIKSSON, OLLE, (cp):

Herr talman! I årets statsverksproposition och i propositionen 110 har framställningarna beträffande anslagen till försvaret för nästa budgetår följt intentionerna i 1968 års försvarsbeslut, då de belopp som begärs ryms inom den ram för fyraårsperioden 1968—1972 som riksdagen då fattade beslut om. När detta beslut fattades 1968 förordade mittenpartierna en något högre anslagsram än som blev riksdagens beslut. Motiven för en högre anslagsram var att möjligheter skulle finnas för att upprätthålla en tillfredsställande försvarskraft.

Då vi nu befinner oss i slutet av den period som försvarsbeslutet omspannar har vi från mittenpartiernas sida inte ansett att några extra punktinsatser vid denna tidpunkt kan kompensera de negativa verkningarna av 1968 års beslut. Vi skall i stället inrikta vårt huvudintresse på vad som skall hända efter den 1 juli 1972, då den period som 1968 års beslut omfattar utlöper.

Den nya försvarsutredning som kommer att tillsättas i höst kommer med säkerhet att ställas inför en rad nya frågeställningar både i fråga om säkerhetspolitiken och när det gäller den tekniska och ekonomiska sidan av försvaret. Inte minst kommer naturligtvis det nya planeringssystemet att förändra möjligheterna att överblicka och analysera utvecklingen på det försvarspolitiska området. I detta läge är olyckligt att den nya försvarsutredningen tillsätts så sent. Förseningen i fråga om kommitténs tillsättande kommer uppenbarligen att leda till svårigheter för att man i tid skall hinna behandla de frågor som behöver tas upp. Nämnade svårigheter har bl. a. kommit till uttryck i det särskilda yttrande som avgivits av representanter för mittenpartierna.

Under punkten 20 i utskottets utlåtande nr 110, där utskottet behandlar anslagen till fritidsverksamhet m. m. inom försvaret, har jag fogat en blank re-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

servation. Jag har därmed velat markera att jag inte i allt kan ställa mig bakom vad utskottet skriver. Utskottet uttalar sålunda att takten i utbyggnaden av personalvården varit hög de senaste åren. Detta gäller emellertid inte om man gör en jämförelse med vad stat och kommun gjort för den civila ungdomen under samma tid. Det är sålunda ostridigt att klyftan mellan värnpliktiga och övrig ungdom när det gäller tillgången på fritidsaktiviteter därigenom har ökat i snabb takt de senaste åren. Framför allt märks det på orter där det finns storförband eller flera förband.

Det behövs enligt min mening därför en kraftig satsning på just denna del av personalvården under de närmaste åren, om man skall kunna upprätthålla principen att de värnpliktiga fritidsverksamhet skall tillgodoses i samma utsträckning som andra ungdomars. Man bör naturligtvis därvid så långt möjligt etablera samarbete med garnisonskommunerna. Glädjande nog har ju dessa också visat stort intresse för samarbete, och de samarbetsnämnder som finns har utvecklats till viktiga organ för att stimulera till gemensamma åtgärder av ungdomsvårdande natur.

Jag har inte något yrkande under punkten 20, men jag uttalar den förhoppningen att Kungl. Maj:t i sitt förslag nästa år föreslår en förstärkning av personalvårdsresurserna för att något kunna kompensera en begynnande eftersläpning som ägt rum under senare år och att anslaget för nämnda ändamål bör utgå med belopp som ger möjligheter till den utökade aktivitet som överbefälhavaren och försvarets personalnämnd yrkar.

Herr talman! Med dessa anmärkningar i kanten vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Behandlingen i dag gäller främst den ekonomiska ramen för

försvaret under det tredje av fyra år i nu gällande försvarsbeslut. Vid beslutets tillkomst uttalade folkpartiet och centerpartiet att ramen var otillfredsställande. En successiv urholkning av försvaret kunde befaras, och i takt med att äldre materiel utgår ur organisationen utan att till fullo ersättas blir också organisatoriska förändringar och förbandsindragningar nödvändiga. Vissa sådana kommer riksdagen att behandla redan i år. Generellt kan dock sägas att effekterna på försvaret av ett fattat beslut kommer först efter ganska lång tid, och på materielområdet, som är det centrala i sammanhanget, ligger verkningarna till dominerande del bortom den formella beslutsperioden. Därmed är också klart att försvarsfrågorna behöver behandlas i ett rätt långt tidsperspektiv.

I vårt till utlåtandet fogade särskilda yttrande framhålls att huvudintresset i dag enligt vår mening därför bör inriktas på vad som skall komma efter innevarande försvarsbeslut. Vi har därför inte förslag om ändrad ekonomisk ram i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag för nästa budgetår. I fjol hoppades vi på möjligheter till överläggningar om en omprövning av försvarsbeslutet. När vi nu går in i den senare delen av det, är det rimligt att ägna intresset åt vad som skall komma därefter.

Vi har redan tidigare i vår haft en debatt i denna fråga vid behandlingen av motioner bl. a. från vårt håll om tillsättande snarast möjligt av en parlamentarisk försvarsutredning för tiden efter nuvarande försvarsbeslut. Riksdagsmajoriteten liksom försvarsministern uttalade sig för att en utredning skall tillsättas först i höst. Den får därmed väsentligt kortare tid på sig än föregående utredningar. Vi befarar att en sådan försening kommer att leda till större svårigheter än eljest för utredningen att i tid hinna behandla förelagda frågor.

Nära förknippad med detta är hela den stora frågan om införandet av ett nytt planeringssystem för försvaret och

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

med anknytning till detta också ett konsekvent införande av den programbudgetering som har provats lokalt under några år. Det nya planeringssystemet är till en del redan genomfört. Riksdagen har visserligen inte fattat beslut ännu. En proposition kom nyligen, och vi får tillfälle att diskutera dessa viktiga spörsmål i höst, inte minst principiellt och vad avser parlamentarikernas plats i systemet.

Låt mig, herr talman, uttrycka den förhoppningen att det skall vara möjligt att få ut det goda i föresatserna bakom systemet om överblick och valfrihet för beslutsfattarna. Låt mig hoppas att vi skall komma överens om formerna för besluten. Annars lär det bli svårt att enas om innehållet i dem.

De s. k. miljöutredningarna har arbetat ett par år och har redan avlämnat huvuddelen av det material som avses ge underlag för nästa försvarsbeslut. Materialet är dock helt hemligt, även om löften har givits om viss information framöver. Det andra steget i arbetet, framtagandet av alternativa s. k. perspektivplaner, pågår för fullt hos myndigheterna. De utredningskrav som ställs på myndigheterna är i dag betydande, och allt måste göras för att inte uppgjorda tidsscheman skall äventyras. Det är i sig ett argument för att inte i detta läge begära utredningar om ändrad inriktning under resterande del av innevarande försvarsbeslut. I stället vill vi på ett så tidigt stadium som möjligt få tillfälle att delta i bedömningar av totalförsvarets långsiktiga frågor.

Herr talman! De redovisningar som vi har fått av materielanslagen visar att deras andel har gått ned, alltså en minskad andel av en i fast penningvärde tämligen oförändrad ram. Ändå är det ingen tvekan om att departementet har gjort stora ansträngningar för att hålla just materielanslagen uppe. För en person som inte har deltagit i försvarsutredningar kan det självfallet vara svårt att bedöma hur det som hänt på materielområdet påverkar förutsättning-

arna inför nästa försvarsbeslut. Jag vill i sammanhanget också uttrycka en undran över om det verkligen är nödvändigt att vara så återhållsam i redovisningen som propositionerna är på dessa punkter.

Tre notiser om dessa anslag. Som synes ger nu riksdagen klarsignal för en andra beställning av flygplan 37 Viggen, ett bemyndigande om 1 800 miljoner kronor. Det innebär 75 säkerligen mycket välkomna enheter. Försvarsministern deklarerar i sammanhanget att utrymmet för nya beställningsbemyndiganden under de två återstående budgetåren av försvarsbeslutet är begränsat och att han därför inte kan tillstyrka bemyndiganden i den omfattning som myndigheterna har föreslagit. Stor restriktivitet gäller för bemyndiganden för budgetåret 1971/72 och jag förmodar även för budgetåret 1972/73.

Värt att notera är också att det nu tycks beslutat att på försök skaffa en s. k. patrullbåt, tydligen av norsk typ. Det innebär att den segdragna frågan i de senare årens försvarsdebatter om de s. k. kanonbåtarna nu lett till att en mindre enhet övervägs. Fyller den något så när samma krav, har man alltså funnit en billigare lösning för den händelse en seriebeställning kommer. Också här måste beklagas den ytterliga knapphändigheten i propositionen. Den här frågan är knappast berörd.

I fråga om detta anslag har jag avgivit en blank reservation. Den avser helikoptrarna. Det är fråga om att ersätta marinens nu mer än överåriga medeltunga enheter, och det är två krav som måste ställas. Det ena är helikoptrarnas uppgifter på ubåtsjaktsidan. Det är ingen hemlighet att våra resurser i det avseendet har minskat kraftigt. Antalet ubåtsjaktfartyg har minskat till hälften på några få år. Det återstående halvdussinet ramlar i snabb takt ur organisationen utan att någon ersättning är planerad. Det är då nödvändigt att åtminstone ersätta på helikoptersidan. Svagheter i det här avseendet leder till be-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

svårigheter inte bara i ett krigstillstånd utan också i tilltron till neutralitetsvakten. Vissa påminnelser om det har vi även fått.

Men helikoptrarna fyller också stora uppgifter primärt för försvarets räddningstjänst samt i praktiken också för räddningstjänsten över huvud taget längs våra kuster. Genom spridd basering på ett drygt halvdussin orter längs kusten finns möjlighet att hålla denna bevakad. Vi känner till att dessa frågor genom lokala önskemål inte sällan har förts till riksdagen. Utskottet förutsätter att båda behoven — ubåtsjakt och räddningstjänst — tillmäts betydelse vid regeringens snart förestående ställningstagande. Genom det bemyndigande som riksdagen nu ger kommer ju frågan inte automatiskt tillbaka hit.

Litet om värnpliktsförmånerna! Som framgår av utlåtandet har kostnaderna för förbättring av dessa tillåtits öka mer än som förutsattes vid försvarsbeslutet. Att kräva ytterligare förmåner utan att öka ramen synes mig ytterst vanskligt. Riksdagen får i höst behandla dessa frågor på nytt i anslutning till motioner i ämnet. Låt mig framhålla att jag under besök vid värnpliktsriksdagen fick intrycket att det inte är självklart att dagpenningen är den viktigaste frågan. Det är mycket möjligt att det som fortfarande står högst upp på prioriteringslistan är hemresor för de värnpliktiga som förläggs långt från sina hemorter. Det finns numera en stor numerär av värnpliktiga söderifrån vid förband i övre och mellersta Norrland.

Ytterligare en fråga. Vi har i anslutning till det här utlåtandet också att fatta beslut rörande en andra del av organisationen för översynen av försvarets materiel. Verkstäderna är stora, och en av de tunga utgiftsposterna ligger här. Att nedbringa dessa kostnader framstår som väsentligt. Möjligheterna till en marknadsanpassning är kanske inte så stora när det gäller den här specialmaterielen, men utskottet uttalar sig för departementschefens mening att be-

dömningen om ett visst underhållsarbete bör utföras i statlig regi eller lämnas ut till fri konkurrens på den öppna marknaden bör avgöras från fall till fall. Utskottet noterar dock också vad överstyrelsen för ekonomiskt försvar påpekar, nämligen att en avveckling av underhållsarbeten vid civila företag kan få negativa verkningar från beredskapsynpunkt, eftersom antalet enheter med erfarenhet av krigsmateriel minskar på det sättet.

Det är omöjligt att komma ifrån känslan av att underhålls- och verkstadssidan blir alltmer betungande. Den takt i vilken äldre materiel utgår bestäms tydligen allt oftare av att underhållskostnaderna för materielen efter hand blir alltför stora för att medge fortsatt användning. Generellt gäller väl att ju mer komplicerad materielen blir desto viktigare är det att den här sektorn kan hållas under kontroll. Den hör förvisso till dem som måste fortgående följas.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Först vill jag knyta några allmänna reflexioner till vad som hittills har sagts i den här försvarsdebatten.

Herr Virgin har mycket sakkunnigt och mycket framgångsrikt pläderat för ökade anslag till materielanskaffning och liknande ting. Herr Lindblad säger att de värnpliktigas förmåner har kommit att ta större del av den samlade kostnadsramen än vad som egentligen var meningen och att någon ytterligare ökning enligt hans förmenande inte är möjlig.

Med anledning härav och då jag tillsammans med några andra centerpartiledamöter har väckt en motion, nr 563, i denna kammare som behandlas under punkten 6 i statsutskottets utlåtande nr 110 skulle jag vilja ta kammarens tid i anspråk en stund.

I motionen föreslår vi en omrube-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

ring av de s. k. värnpliktsförmånerna till att i stället avse värnpliktslön. I denna lön ingår mat, kläder, husrum, utbildning och andlig vård, fria hemresor samt kanske ytterligare någon naturaförmån och därtill en kontant ersättning på f. n. 150 kronor i månaden. Vi hävdar i motionen att den kontanta lönen måste anses vara någonting ganska väsentligt. Jag har tyvärr inget personligt intryck från värnpliktsriksdagen, men jag förstår att hemresorna för dem som är förlagda långt från hemorten anses ha en mycket stor betydelse. Jag vill dock bestämt hävda att den kontanta ersättningen är ytterst värdefull.

I motionen föreslås vidare när det gäller materialkostnader av olika slag — litet raljerande rubricerade som korb, kulor och krut — får de militära myndigheterna räkna med att betala dagspris. Den viktigaste detaljen, nämligen den levande värnpliktiga personalen, kan på sin höjd få ett penningbidrag.

Med denna motivering har vi ansett det vara angeläget att frågan om en omrubricering prövas. Annars är vi väl tämligen på det klara med att det inte betyder så mycket vad det ena eller det andra kallas.

Den andra delen av motionen omfattar ett konkret förslag om höjning av den kontanta värnpliktslönen till 300 kronor per månad, d. v. s. till 10 kronor om dagen. Kungl. Maj:ts förslag innebär en höjning till 6 kronor. Även den höjningen är naturligtvis välkommen, men om man tar hänsyn till det förhållandet att det nuvarande beloppet på 5 kronor fastställdes år 1967 torde förslaget inte innebära någonting annat än ett tillgodoseende av den kostnadsökning på 20 procent som har skett inom andra områden. Det är alltså en i princip oförändrad kontant penningersättning som nu föreslås. Nu skall det gärna erkännas att andra värnpliktsförmåner — om vi fortfarande skall behålla den benämningen — har

avsevärt ökat, vilket naturligtvis har varit välkommet.

Jag har med det anförda, herr talman, velat föra in de värnpliktigas förhållanden på ett annat sätt i debatten. Jag är klart medveten om att det behövs ett fullvärdigt och gott material som de värnpliktiga och den fast anställda personalen skall ha att hantera — det är inte fråga om annat — men jag har velat jämföra å ena sidan materialbehoven och å andra sidan ersättningen till den militära personal som fortfarande bär upp vårt svenska folkförsvar. Så länge vi har värnplikten kvar — och jag har inte tänkt mig annat än ett bibehållande av den — framstår det också som angeläget att vi visar den manliga ungdomen och när det gäller beredskapsövningar även de något äldre en rimlig uppskattning av deras insatser.

Utskottet anser sig inte här kunna gå med på vårt motionsförslag till höjning av värnpliktsförmånerna som behandlats under punkten 6. Där finns också en annan motion, inom parentes av herr Virgins partikamrat herr Björck i Nässjö, som sammanfaller med vårt förslag beträffande de tio kronorna om dagen. Utskottet anser emellertid att vi för närvarande inte kan förorda att penningbidraget ökas utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit. När jag hör att också herr Lindblad gör invändningar och har betänkligheter här blir jag litet fundersam om anledningen till detta. Det torde ändå vara ganska rimligt att man här räknar med en väsentlig kostnadshöjning, och att denna skall kunna ske inom den kostnadsram som för närvarande gäller är jag för min personliga del ganska övertygad om.

Herr talman! Jag har under denna punkt för närvarande inte något yrkande, utan jag får eventuellt återkomma när punkten 6 behandlas.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Det remarkabla vid årets behandling av organisations- och

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

anslagsfrågor rörande försvaret är inte att moderata samlingspartiet kräver mer pengar och högre huvudalternativ för försvarsplaneringen. I dessa avseenden fullföljer partiet bara sin säkert på övertygelse grundade tradition. Nej, vad som förtjänar särskild uppmärksamhet är mittenpartiernas närmande till den försvarspolitik som de härom året så skarpt ogillade att de tillsammans med högerpartiet lämnade försvarsutredningen. I sitt särskilda yttrande påminner mittenpartiernas representanter om att de fann det beklagligt att det inte gavs tillräckliga resurser för att upprätthålla ett starkt försvar. De föreslår dock inte nu några åtgärder för att, som de uttrycker det, "kompensera de negativa verkningarna av försvarsbeslutet", utan knyter, som jag uppfattar det, sitt huvudintresse till det nya planeringssystemet. I förstnämnda avseende behöver inte mittenpartierna känna samvetskval. Det försvar som socialdemokraterna senast ensamma fick ta beslutsmässigt ansvar för är erforderligt starkt, och det nya planeringssystemet representerar verkligen något nytt och intressant.

Herr Lindblad har anmält oro beträffande förändringen av helikopterorganisationen. Frågan utreds av överbefälhavaren, och resurser har reserverats. Den tyngre helikopterutrustningen är så omistlig, bl. a. i kustförsvars- och sjöfartssammanhang, att frågan inte kan tappas bort. Sjöräddningen är inte odelat en försvarets uppgift, men försvaret är en av de samhällsfunktioner som mest beredvilligt går andra samhällsfunktioner till mötes.

Det bör därför med förtroende kunna överlåtas till försvarsministern och regeringen att ta ställning till vilka anskaffningar som bör ske inom ramen för det beställningsbemyndigande som riksdagen kommer att lämna. Jag instämmer i herr Lindblads förhoppning om enighet beträffande formerna för försvarsutredandet. Kan vi riksdagsmän bli överens om hur vi skall gå in i be-

redningsarbetet kunde vi t. ex. bidra till någon form av rullande planering, som hyfsade frågan om de långsiktiga planeringsnivåerna.

Herr Olle Eriksson intresserar sig för personalvård och fritidsverksamhet. Satsningen på fritidsverksamheten inom försvarets personalvård har under de senaste åren varit betydande. För budgetåret 1968/69 anslogs 1 340 000 kronor till fritidsverksamheten. Med nu föreliggande förslag för budgetåret 1970/71 kommer anslaget att uppgå till 2 250 000 kronor.

Man bör i detta sammanhang även medräkna den under senare år mycket kraftiga förstärkningen av det andra anslaget till personalvården, nämligen förvaltningskostnadsanslaget. Under detta har framför allt uppbyggandet av personalvårdskonsulenttjänster varit markant.

Herr Ivan Svanström talar varmt för förbättring av de värnpliktigas ekonomiska förmåner. Utskottet har uttalat stor förståelse för denna och liknande propåer samt även redovisat att en hel del skett och sker. Visst är väl "värnpliktslön" liksom t. ex. "sociallön" en tilltalande idé, men att nu uppfylla den i enlighet med herr Svanströms tanke går inte. Merkostnaden skulle i förhållande till regeringens förslag bli cirka 70 miljoner kronor. Försvarskostnaderna är faktiskt så sparsamt beräknade att man inte utan vidare kan ta summan från materielanslaget. Om jag får framföra en personlig uppfattning — som jag för resten gjorde också vid utskottsbehandlingen — är summan samtidigt för liten för att, om den kunde frambringas, lämpligen fördelas på föreslaget sätt. Jag skulle föredra att se den användas till ytterligare ökade sociala förmåner till sådana som bäst behöver dem, framför att se summan delas ut jämnt över. Som princip och på sikt är dock tanken tilltalande.

Det hittills nämnda har berört synpunkter som väl mer eller mindre kan betraktas som anmärkningar i margina-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

len. Moderata samlingspartiet anmäler däremot reell meningsmotsättning. Penningmässigt tar den sig uttryck i en uppräknings av utgiftsramen för det militära försvaret med drygt 82 miljoner kronor och en därmed sammanhängande ökning av beställningsbemyndigandena med 150 miljoner kronor. I en andrahandsreservation stöder de moderata ett av herr Strandberg m. fl. i motion framfört förslag om ökning av övningsanslagen med 22,4 miljoner kronor. Denna ökning skulle få kompenseras genom motsvarande minskning av reservationsmedelsförbrukningen för materielanskaffning.

Utskottet, som finner att Kungl. Maj:ts förslag innebär ett fullföljande av 1968 års försvarsbeslut, kan inte tillstyrka förslagen om ramuppräknings och ansluter sig även till regeringsförslaget beträffande fördelning inom ramen.

Det i reservationen 1 inledningsvis gjorda påståendet om nedgång i den relativa försvarseffekten måste väl vara utomordentligt svårt att bestyrka. Inte har då vi som odelat står bakom majoritetsförslaget tillgång till uppgifter vilka skulle tyda på att vårt lands försvar har fått eller får sin effekt sänkt i förhållande till styrkor som det kunde tänkas komma att möta.

Moderata samlingspartiets andra huvudreservation gäller planeringsinriktningen. Överbefälhavaren har att enligt riksdagens beslut planera för de närmaste åren efter innevarande period enligt en i kostnadshänseende horisontell linje. Därutöver har han anmodats att planera dels för en ökning om 50 miljoner kronor per år, dels för en minskning om 25 miljoner per år, allt fram till budgetårsskiftet 1976/77. Reservationen går ut på att ökningskurvan skall få vara huvudlinje för planeringen.

Ingen kan beskylla moderaterna för att försöka dölja sina försvarspolitiska syften. Jag delar inte deras uppfattning att en horisontell planering bara innebär möjligheter till sänkning av den

framtida försvarseffekten, men jag skall inte skifta ord om detta. Däremot måste jag kraftigt ifrågasätta det fortsatta påståendet om den tydligen ödesbestämda nödvändigheten att höja resursnivån i nästa långsiktiga försvarsbeslut.

Utskottet håller för kommande budgetår fast vid den nu gällande planeringsordningen. Hur vi skall ha det på längre sikt hoppas vi att bl. a. planering och utredning skall ge vägledning för. Om metodiken i detta får vi resonera i höst. Nu yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Bengt Gustavsson som gjorde att jag begärde ordet. Han konstaterade med tillfredsställelse mittenpartiernas närmande till den socialdemokratiska försvarspolitiken. Det var väl fler än jag som blev något överraskade över detta uttalande. Jag vill erinra herr Gustavsson om att vi från mittenpartierna redan i fjol förklarade att vi anser att det är omöjligt för oppositionspartier att lägga fram alternativ till den budget som regeringen presenterar riksdagen. Den linjen förklarade vi oss vilja följa i fjol. Vi gör det på samma sätt i år.

För det andra uppmanade vi socialdemokraterna till förhandlingar för att få en rimligare avvägning av försvarskostnaderna i förhållande till det försvarspolitiska läge vi hade. Socialdemokraterna avvisade detta.

Vi begärde nu, för det tredje, även i år att försvarsutredningen snabbt skulle tillsättas så att det skulle bli möjligt att resonera sig fram till en annan avvägning än den nuvarande. Försvarsministern ville inte göra det i fjol. Han har ännu inte velat uppfylla vårt önskemål, men det sägs att det skall hända något under hösten.

För det fjärde vill jag säga att vi i den försvarsutredningen givetvis kommer att fullfölja vår försvarspolitiska linje.

Om herr Gustavsson vill tolka detta

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

som ett närmande från mittenpartiernas sida till den socialdemokratiska försvarspolitiken, ja då, herr talman, är herr Gustavsson nöjd med inget. Det brukar sägas att man är nöjd med litet, men jag kan inte se att han har fått något på denna punkt.

Vad den försvarspolitiska situationen som berörts i något inlägg här beträffar hade jag tillfälle att i den utrikespolitiska debatten kommentera hur vi ser på den saken. Jag har intet att tillägga.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengt Gustavsson förklarade kategoriskt att vårt försvar är erforderligt starkt. Jag hoppas att han har rätt, men jag kan tyvärr inte tro på det. Dessutom förhåller det sig så att försvarets relativa styrka sjunker undan för undan, emedan man i världen runt omkring oss upprustar kraftigt. Även om herr Gustavsson skulle ha rätt i att försvaret i dag är erforderligt starkt så blir detta därför inte fallet i morgon eller i övermorgon.

Herr Bengt Gustavsson säger också att han inte kan dela uppfattningen om den ödesbestämda nödvändigheten att höja försvarsanslagen i fortsättningen. Naturligtvis är det i och för sig inget ödesbestämt i detta. Alla hoppas vi på att förhållandena i världen skall bli sådana att en allmän nedrustning kan företas, där vi kan följa med. Men situationen är inte sådan i dag. Det har ingen kunnat påstå. Problemet för oss är att kunna hålla ett försvar som är tillräckligt starkt för att vi med någon rimlig säkerhet skall kunna hoppas på att stå utanför krig.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlén förvånade mig något. Jag har faktiskt inte kunnat tolka mittenpartiernas agerande i försvarsfrågan — mot bakgrunden av den skarpa motsättningen till regerings-

partiet i försvarsutredningen — som annat än ett närmande. Men detta bestrider nu herr Dahlén. Jag vet inte riktigt hur jag skall kommentera denna fråga. Visserligen har vi här i kammar-aren tekniska hjälpmedel i form av tele-skärmar och sådant, där man kan visa kurvor, men jag hoppas att vi när denna diskussion skall fortsätta i den nya riksdagen också skall få möjligheter till ljudillustrationer. Jag skulle faktiskt vilja lägga på "Skridskoåkarna" — av Waldteufel — som illustration till mittenpartiernas och speciellt herr Dahléns resonemang i dessa frågor.

Jag är glad att herr Virgin inte anser det ödesbestämt att försvarskostnaderna skall höjas, men han sade att försvarskostnaderna absolut måste öka och att utvecklingen i världen var sådan att detta var motiverat. I reservationen står det dock tydligt angivet att "häri genom kan verksamheten smidigare anpassas till den högre resursnivå för nästa försvarsbeslutsperiod som utskottet anser vara ofrånkomlig". Ja, hade det utrikespolitiska läget skärpts i vår närmaste omgivning, då hade säkert herr Virgin åberopat det — och i det fallet med rätta — som ett incitament till att vi verkligen måste ha skärpt vaksamhet på detta område. Men nu har inte så skett, och då sade herr Virgin i stället i sitt inledningsanförande, att det kanske inte är det relativa lugnet i vår omvärld som är det intressanta och som vi måste observera och rätta vårt agerande efter, utan det är helt andra platser i världen. Jag tolkar faktiskt det som om moderata samlingspartiet i sitt försvarsresonemang ständigt skulle finna anledning till oro, ständigt finna motiv till ett accelererat satsande på försvarsansträngningarna. Ja, vi lever inte på en öde ö, man kan utgå ifrån att människorna i andra länder resonerar på precis samma sätt som vi. Skulle vi här, och skulle man i andra länder konsekvent gå in för herr Virgins resonemang och ständigt se krigsrisker, ständigt se anledning

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

till upprustning, kunde då detta sluta på ett annat sätt än i en allmän katastrof?

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att jag skulle behöva förklara för en så kunnig försvarsutredare som herr Bengt Gustavsson att det inte är de politiska spänningarna som skall påverka försvarets uppbyggnad i första hand. Dessa skall påverka den beredskap man håller. Försvarets uppbyggnad måste anpassas efter de rustningar som förekommer i omvärlden. Det är naturligtvis önskvärt att dessa rustningar skall minska undan för undan, men jag tror inte på Sveriges förmåga att gå i förväg och så att säga leda utvecklingen i den riktningen. Vi är ett litet land som inte har någon möjlighet att påverka stormakternas politik, och vi får därför försöka bygga upp vårt försvar så att vi har utsikter att på ett godtagbart sätt främja vår egen säkerhet.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vem har sagt att Sverige skulle gå före andra länder i någon sorts isolerad avrustning? I det avseendet ser väl i alla fall herr Virgin spöken på ljusa dagen.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte precis att herr Bengt Gustavsson sade att vi icke får anpassa vårt försvar efter upprustningarna i omvärlden, utan att vi skulle föregå med gott exempel och hålla tillbaka våra försvarsansträngningar.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att komma med i den debatt som pågår och som herr Virgin har aktualiserat, nämligen frågan om vi verk-

ligen håller på med — som herr Virgin uttryckte sig — en nedrustning i Sverige. Herr Virgin ansåg att så var fallet, och han försökte också bevisa att vår relativa försvarseffekt håller på att avsevärt nedgå, som han uttryckte det. För att råda bot på denna nedrustning och denna avsevärda minskning av försvarets relativa effekt föreslår moderata samlingspartiet att materielanslagen för nästa budgetår, som uppgår till nära två miljarder kronor, skall förstärkas med i första hand 60 miljoner kronor. Skulle nu herr Virgins påståenden vara riktiga, att vi håller på att nedrusta i en värld som upprustar, liksom hans åsikter att vi nu avsevärt minskar vår relativa försvarsstyrka, så innebär ju detta att herr Virgin accepterar utvecklingen. Ty denna anslagsförstärkning kan ju inte i något avseende ändra utvecklingen.

Men är påståendena riktiga? Eftersom herr Virgin vill att vi skall tala om relativ försvarseffekt och inte om värmkraft menar han således att Sverige håller på att sacka efter i den försvarsuppbyggnad som pågår, att vi i relation till omvärlden — trots att vi ökar våra försvarskostnader — ändå håller på att försvaga vårt försvar.

Vi har tidigare diskuterat dessa frågor i kammaren, både inför 1968 års försvarsbeslut och under fjolårets försvarsdebatt. Jag har försökt påvisa att dessa herr Virgins omdömen om vår försvarsstyrka inte stämmer med verkligheten, att herr Virgin varken i dag eller tidigare har och har haft något sakligt underlag för sina påståenden. Det har tvärtom visat sig att 1968 års försvarsbeslut och de antaganden om den internationella utvecklingen och rustningsläget i vår omvärld, som det försvarsbeslutet utgick från, intill dags dato har varit helt riktiga.

Siffrorna i den statistik, både vår egen och den internationella, som anger utvecklingen i första hand i de 15 länder som har de högsta försvarskostnaderna i världen, visar, det medger

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

jag, kanske inte någon klar tendens vare sig uppåt eller nedåt. Det innebär med andra ord att förändringarna under senare år varit mycket små. Någon bestämd trend kan faktiskt inte utläsas. Men av statistiken under de två senaste åren, 1968—1969, kan man utläsa att några stater står på minus, de sänker sina försvarskostnader eller avstår från att öka. Det gäller USA, Frankrike, Västtyskland, Italien och ytterligare några. På ett försiktigt plus står Sovjetunionen, Storbritannien, Polen, Östtyskland och Sverige.

Jag vill betona att statistiken som vanligt när det gäller rustningskostnader inte är hundraprocentigt pålitlig. Men med de erfarenheter jag har sen lång tid tillbaka av internationell försvarskostnadsstatistik vågar jag hävda, att det som anges ske uppåt eller nedåt är mycket försiktigt beräknat.

Försvarskostnadernas andel i bruttonationalprodukten i olika länder de senaste fem åren anges med samma försiktighet. De flesta stater har i likhet med Sverige under denna period minskat försvarsutgifternas andel i bruttonationalprodukten; det gäller nästan alla. Men det gäller inte de båda supermakterna. Både USA och Sovjetunionen har ju under de senaste fem åren haft globala engagemang som står utom jämförelse med några andra länders. Det förhållandet att de uppehåller sina försvarsstyrkor och vissa år ökar sina ansträngningar behöver därför inte betyda att deras militära styrka vuxit, framför allt inte inom Europa. Vi bör också komma ihåg att Kina—Sovjet-konflikten har lett till en mycket omfattande förstärkning av de sovjetiska styrkorna vid gränsen till Kina. Dessutom har Sovjetunionen under de senaste åren haft mycket stora vapenleveranser till Mellersta Östern och till Vietnam. Det är alldeles tydligt att den försiktiga upprustningen i Sovjetunionen helt förklaras av detta. Vad gäller USA vet vi alla att det är kriget i Vietnam som är den avgörande förklaringen till att detta

land inte kunnat minska försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten.

Jag håller fast vid vad jag sagt tidigare, att det är mycket viktigt att komma ihåg att supermakternas enorma resurser på det militära området binds mot varandra och att denna styrkejämvtikt på olika militära avsnitt mellan dem begränsar deras resurser för andra uppgifter, för sekundära mål. De båda supermakterna svarar för två tredjedelar av världens totala rustningskostnader för närvarande.

Om man går till en annan jämförelse, vilket man bör göra, och ser på försvarskostnaderna i dollar per invånare i världens olika stater, finner man att det bara är Israel och de båda supermakterna, d. v. s. de stater som hårdast är engagerade i nu pågående konflikter, som betalar mer än Sverige. Vi ligger fyra i världen i fråga om försvarskostnader per invånare. Och det gör vi naturligtvis därför att vi har ett omfattande territorium med väldiga land- och sjögränser och därför att vi är fria — vi tillhör inte någon militär allians utan får själva sörja för vårt försvar.

Jag vågar i motsats till herr Virgin lugnt hävda att vi efter 1968 års försvarsbeslut bibehållit vår relativa försvareffekt. Om vi hade följt oppositionen vid 1968 års försvarsbeslut, och då framför allt moderata samlingspartiets linje, skulle Sverige i dag ha tillhört de stater som ligger i toppen i fråga om upprustning i Europa. Frågan är om vi inte skulle ha legat högst. Det utrikes- och militärpolitiska läget har dock inte ändrats i sådan riktning under de två senaste åren att någon skärpning inträtt som skulle ha motiverat det. Jag vågar därför slå fast att vår relativa försvareffekt inte har ändrats på grund av händelseutvecklingen i Europa och i världen i övrigt.

Jag fäste mig vid att herr Virgin i sitt anförande talade om att det var nödvändigt att nästa försvarsutredning kom i gång med det snaraste, därför att det

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

gällde att snabbt åstadkomma en återhämtning av vad som fallit bort. Herr Virgin utgår alltså från att 1968 års försvarsbeslut är en provisorisk lösning, tillkommen i en speciell politisk situation. Jag skulle vilja varna för en sådan syn på försvarsfrågan. Det förhållandet att oppositionen inte stod bakom beslutet ändrar inte beslutets karaktär av ett logiskt fullföljande av vår tidigare försvarspolitik, byggd på bedömningar av vårt försvarsbehov i den internationella situation som råder.

Jag tror att de blygsamma försök oppositionssidan gjort, att under den fyraårsperiod försvarsbeslutet omfattar, rätta till vad man anser vara skevt, visar att man innerst inne anser att försvarsbeslutet var riktigt. Jag är övertygad om att motionsyrkandena annars skulle ha sett annorlunda ut.

Men när ni ändå i sak accepterar försvarspolitikerna, kan jag inte förstå varför ni fortsätter att sprida förklenande omdömen om det svenska försvaret, omdömen som tyvärr tas upp utomlands. Om man fortsätter med sådana uttalanden år efter år kan det leda till missuppfattningar om vad som sker i Sverige. Här sker ingen nedrustning. Riksdagen beviljar som bekant varje år höjda försvarsanslag.

När det gäller mittenpartiernas särskilda yttrande vill jag först konstatera att man inom både folkpartiet och centerpartiet intar en positiv hållning till vårt nya planeringssystem — i motsats till i varje fall herr Virgin. Jag noterar det som står i mittenpartiernas särskilda yttrande om planeringssystemet med tillfredsställelse. Däremot kan jag inte förstå varför man i detta särskilda yttrande i allmänna ordalag vidhåller sin kritik mot 1968 års försvarsbeslut, när man inte vill ha någon förstärkning i konkreta pengar.

Mittenpartierna klagat över — och det gjorde även herr Virgin — att försvarsutredningen inte kommer att tilläggas förrän i höst. Jag har vid flera tillfällen och senast i proposition nr

97, som inte skall behandlas förrän i höst, anmält för riksdagen hur förberedelserna till nästa försvarsbeslut framskrider. Av dessa redogörelser framgår att vi först i mars månad nästa år får fram resultat av det pågående arbetet med perspektivplaner både för det militära försvaret och för civilt försvaret. Först då får man ett verkligt arbetsmaterial till en försvarsutredning. Är det då någon idé att tillsätta den nu? Om den tillsätts i höst dröjer det i alla fall ett halvt år innan det verkliga underlaget för arbetet föreligger.

Vad jag i första hand siktar till är en annan typ av försvarsutredning än den traditionella, som ju närmast hade karaktären av diskussioner och uppgörelser mellan partierna om försvarskostnadernas storlek under en begränsad period. Den misstro mot försvaret som dessa s. k. försvarsöverenskommelser gav upphov till, vill i varje fall inte jag ha tillbaka. Jag tror inte att vi skall återknyta till den traditionen. Vad partierna i en kommande försvarsutredning bör söka nå enighet om är grunderna för svensk säkerhetspolitik och dessutom den långsiktiga inriktningen av våra totalförsvarsansträngningar. De utredningar som pågår är inriktade på att ge oss alla ett, som vi hoppas, bättre underlag än tidigare för att kunna ta ställning till hur vi skall utforma säkerhetspolitiken och hur vi skall anpassa vårt försvar. Försvarsanslagen och övriga totalförsvarskostnader får sedan bli en konsekvens av dessa ställningstaganden. Enligt den nya ordning som kommer att gälla får riksdagen tillfälle att varje år ta ställning till anslagens storlek, och det bör väl vara regeringens ansvar att föreslå dessa anslag.

Det har vidare förts en debatt om värnpliktsfrågor, som jag inte skall gå närmare in i, eftersom utskottet är enigt och vi tyvärr inte har ekonomiska möjligheter att göra ytterligare förbättringar utöver dem som på olika områden är föreslagna och som, hoppas jag, i dag skall beslutas av riksdagen.

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

En fråga som var lika aktuell på den s. k. värnpliktsriksdagen som de ekonomiska och sociala förmånerna var arbetstiden i den militära utbildningen, där det hittills varit sexdagarsvecka. Jag fick i går ett förslag av 1966 års värnpliktskommitté, som går ut på införandet av femdagarsvecka i den militära utbildningen. Lördagarna kommer i princip att bli utbildningsfria, och de undantag som görs sammanhänger med dels nödvändig beredskap, dels vissa mer omfattande övningar. Det är min avsikt att denna reform skall kunna träda i kraft i höst. Överbefälhavaren kommer att få i uppdrag att utforma de bestämmelser för lördagsledigheten som måste fram. Därmed har vi gjort den anpassning till det civila samhällets fritidsrytm som både befäl och värnpliktiga begärt.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Jo, herr försvarsminister, vår relativa försvarseffekt nedgår och nedgår kraftigt. Alla militära experter och myndigheter säger detta. Ljuger de? Det gjordes en synnerligen stor kostnadsnedskärning 1968. Under de två första åren rörde det sig om ungefär en halv miljard kronor i sänkta anslag i fast penningvärde. Betydde detta ingenting alls?

Försvarsministern säger att moderata samlingspartiet visserligen alltid yrkar på tillskott till försvaret men att de tillskotten är alldeles för små för att ha någon betydelse. Ja, det är ju också ett slags kritik. Men vi vill inte driva en demonstrationspolitik som är helt meningslös. Vi måste varje år utgå från den situation som regeringen har skapat och utifrån vilken regeringen framlägger förslag. Vi kräver i år, liksom vi gjort tidigare, realistiska förändringar. De större förbättringar som skulle behövas måste utredas ordentligt av en försvarsutredning, så att de inte skall medföra slöseri och obalans i försvarsutvecklingen.

Försvarsministern säger att läget inte har ändrats. Nej, det kanske låter säga sig, men är läget lika allvarligt som det var 1967, 1965 och 1964, har vi väl ändå på ett högst avsevärt sätt ökat de risker vi tar. Eller hade vi ett orimligt starkt försvar på 1960-talets mitt?

Jag hoppas visst, herr försvarsminister, att 1968 års försvarsbeslut skall vara en provisorisk lösning, och jag kommer personligen att arbeta för att det skall bli så.

Försvarsministern bekräftade våra misstankar att den kommande försvarsutredningen inte skall få full frihet att framlägga förslag. Han sade att det system som tidigare rått skall ersättas med att riksdagen varje år tar ställning till planeringen. Ja, vad skall vi tro om detta uttalande? Redan i 1968 års försvarsbeslut sade regeringen att planeringens nivå och inriktning skulle prövas vid den årliga rullningen av planerna. Den bestämmelsen har försvarsministern totalt negligerat. Varken i fjol eller i år har riksdagen fått något förslag till sådan prövning. Hur skall vi då våga lita på en sådan möjlighet i fortsättningen?

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Tillåt mig först med tillfredsställelse hälsa försvarsministerns besked om femdagarsveckan. Nu leder väl ett sådant beslut till att prioriteringen av resor blir ännu mer markerad. Har man två dagar ledigt är det ännu svårare att stanna kvar på garnisonsorten, och önskemålet att få åka hem blir ännu större. Förmodligen behöver en större del av uppräkningsarna i fråga om värnpliktsförmåner läggas just på resorna för att möjliggöra för de värnpliktiga att resa hem helst varje sådan ledighet; framför allt gäller detta de värnpliktiga som är förlagda långt från hemorten.

Herr talman! När det gäller hela frågan om försvarsutredningen och problemen inför nästa försvarsbeslut be-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

finner vi oss i en väldigt besvärlig situation. Vi utlovas ett nytt planeringssystem, som till en del har börjat träda i kraft. Det är inte beslutat ännu. Riksdagen fattar beslut härom först i höst. Det råder väl ingen tvekan om att såsom det är i dag kan det inte vara, att avgörande beslut fattas rent departementalt. Försvarsministern uttryckte betänksamheten mot det förra systemet och misstron ute bland folk mot försvarsöverenskommelserna. Skulle vi få ett system där miljöstudierna endast kommer till departementet, där urvalet av olika perspektivplaner ligger enbart på departementsnivå och allt detta är hemligt, kommer misstron mot ett sådant system alldeles självklart att bli ännu större.

Jag har försökt att beröra denna problematik i ett tidigare anförande i år. Det vore ändå fel, menar jag, att hårt attackera regeringen. Den har knappast gjort något med ond avsikt, även om det finns en del egendomliga formuleringar hos upphovsmännen.

Bland motiven för det nya systemet finns uttryckligen erfarenheterna från 1968, då den rätt kraftiga förändringen av ramarna ledde till slöseri och omplaneringar, som medförde ovisshet långt ned i organisationen. Vi får inte åter försätta oss i ett sådant läge. Det ökar behovet av överblick. Ett viktigt argument för det nya planeringssystemet är just att undvika att sådant händer igen som hände 1968.

Vi skall ta seriöst på detta förslag. Vi skall möta det med öppenhet, förklara oss villiga att tillsammans med regeringspartiet sätta oss in i det, se vad det går att få ut för gott ur detta planeringssystem, se vilka möjligheter det öppnar för en vidare debatt och för riksdagen att komma in. Jag tror att den öppenheten, om den finns på båda sidor, bör kunna leda till resultat.

Såsom det i dag är har regeringen inte i något sammanhang förklarat hur riksdagen och parlamentarikerna skall komma in. Jag kunde uppfatta detta

negativt, alltså att regeringen inte tänker att riksdagen skall komma in. Men låt oss tolka det positivt, alltså att man från regeringshåll inte har sökt låsa detta utan att riksdagen själv får uttala hur den vill komma in i planeringssystemet. Jag hoppas då på en seriös och framåtblickande debatt i den frågan när vi har att fatta beslut under hösten. Då kan intentionerna bakom det nya planeringssystemet skapa just ökad överblick och bättre möjligheter för oss att ta ställning till de stora och långsiktiga frågorna.

Ta det gärna såsom en inbjudan, herr försvarsminister, att vi ser det nya systemet så och finner det angeläget att komma in i det på ett så tidigt stadium som möjligt. Då uppfattas det inte av oss såsom särskilt meningsfullt att begära revisioner av försvarsbeslutet för de resterande två åren.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Vad beträffar de stora frågorna i detta sammanhang är det ganska självklart att det inte bara gäller för riksdagen att anvisa så stora belopp som möjligt utan också att pengarna kommer till så god användning som möjligt, d. v. s. att onödiga kostnadsfördryningar och slöseri undviks. Kan denna samhällets självklara strävan uppnås genom den nya planeringsordningen, så tror jag att vi alla är ense om att detta är ett gott förslag.

Vad sedan gäller den lilla detaljen i det stora sammanhanget konstaterar jag att såväl herr Bengt Gustavsson på utskottets vägnar som försvarsministern har sagt att det inte går att nu ytterligare öka värnpliktsförmånarna. Jag har inte kunnat acceptera det synsättet förut, och jag kan det fortfarande inte. Vi får väl fortsätta att diskutera dessa ting.

Jag har egentligen begärt ordet för att liksom herr Lindblad till statsrådet få framföra den stora tillfredsställelsen över att femdagarsvecka i princip kom-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

mer att införas i höst. Jag framställde förra hösten en enkel fråga om den saken, och jag är nu mycket tacksam över att problemet ser ut att kunna lösas.

Vi får, som sagt, hålla diskussionen levande om de värnpliktigas ersättning för det arbete som de utför. Jag vill nämna att naturligtvis skall den kontanta delen av lönen vägas mot de sociala förmånerna, t. ex. resor. Trots att vi för dagen inte kan notera något som helst tillmötesgående gentemot våra i motionerna framförda synpunkter vill jag uttala förhoppningen att frågan, om den faller när den aktualiseras på nytt, ändå skall falla en smula framåt. Så småningom måste det bli uppenbart att vi här har att göra med mänskliga behov som måste tillgodoses inom försvarsrets ram.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Virgin vidhåller att vår relativa försvarseffekt nedgår, dock utan att med ett enda ord kunna inför kammaren bevisa detta. Det är påståenden som hänger i luften och som herr Virgin av gammal vana upprepar.

Nu åberopar herr Virgin våra militära experter. Jag har i varje fall inte uppfattat att överbefälhavaren delar herr Virgins mening. Överbefälhavaren — och bakom honom hans militära experter — har påvisat att vi genom 1968 års försvarsbeslut har full handlingsfrihet ända fram till mitten av 1970-talet. Under den period som vi befinner oss i förstärks det svenska försvaret för varje år tack vare stor upphandling av modern krigsmateriel under åren före och efter 1968 års försvarsbeslut.

Vad överbefälhavaren pekar på — i och för sig alldeles riktigt — är att om vi under 1970-talet behåller den nuvarande s. k. horisontella planeringsnivån så kommer vår försvarsstyrka att minska. Om den relativa försvarseffek-

ten ändras beror ju på vår omvärlds sätt att handla i fråga om militära rustningar. Överbefälhavaren har också framlagt förslag om hur man skulle kunna redan nu råda bot på detta genom att i stället för den s. k. horisontella planeringsnivån vid årets riksdag få fastställd den s. k. fortsättningsnivån, som ligger 50 miljoner kronor högre. Det är alldeles klart att om vi hade tillmötesgått överbefälhavaren på den punkten skulle vi redan nu kunnat planera förstärkningar av försvaret under mitten och slutet av 1970-talet. Ett sådant tillmötesgående är inte nödvändigt, eftersom vi redan om några år tvingas att fatta mera långsiktiga beslut och denna planeringsnivå enligt medgivande får användas i form av beredskapsplanering.

Herr Virgin och även herr Lindblad tog upp frågan om de pågående miljöstudierna och den pågående perspektivplaneringen.

Herr Virgin ansåg — jag uppfattade honom så — att vi borde ha publicerat Kungl. Maj:ts direktiv till ÖB för någon tid sedan. Det kunde vi inte göra, men vi förbereder att ge publicitet åt både resultatet av Miljöstudier och Perspektivplaner och resultatet av de studier som pågår inom olika arbetsgrupper. Vi har för avsikt att från och med i höst ända fram till år 1972 ge ut skrifter som ger offentlighet åt så mycket vi kan av detta arbete. Det är mycket önskvärt att ett sådant offentliggörande sker för att vi före nästa försvarsbeslut skall kunna få en så omfattande och realistisk försvarsdebatt som möjligt.

När herr Virgin i sitt huvudanförande sade att han talade på det moderata samlingspartiets vägnar och framlade dess principiella syn på försvarsfrågan kunde jag bara anteckna att herr Virgin egentligen endast uttalade att 1968 års beslut var ett nedrustningsbeslut, att den relativa försvarseffekten nedgår och att vi oavsett den internationella utvecklingen skall förstärka försvaret. Det är de tre punkter som jag anteck-

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

nade, och jag måste säga att herr Virgin inte kunnat belägga i varje fall påståendet att vi nedrustar och att försvarets relativa effekt nedgår.

Jag har redan svarat herr Lindblad på frågan om offentliggörandet av materialet från de omfattande utredningar som pågår, och jag tror att det får räcka.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Försvarsministern säger att jag av gammal vana bara upprepar påståenden om att försvarseffekten nedgår men att jag inte på något sätt försöker bestyrka mina uttalanden. Det är inte riktigt. Jag försökte visst i mitt huvudanförande belysa vad jag stödde mig på.

Däremot måste jag säga att jag tycker att försvarsministern ständigt upprepar en försäkran om att vår försvarseffekt inte minskat, men några bevis för detta har vi knappast hört. Det enda försvarsministern gjorde var att hänvisa till överbefälhavarens uttalanden. Jag skall be att få citera precis vad denne säger i sina petita till försvarsdepartementet. Där förklaras att "det minskade utrymmet för kompletteringar leder till att 1968 års försvarsbesluts ambitioner vad gäller nyanskaffning av materiel inte kan uppfyllas". Och vidare: "Krigsmaktens materiella och delvis även personella standard efter försvarsbeslutsperioden kommer därigenom att bli lägre än vad som avsågs i försvarsbeslutet." Sammanfattningsvis kan överbefälhavaren konstatera "att utvecklingen i planeringsnivån leder till en i förhållande till utvecklingen i de viktigaste omgivande länderna successiv urholkning av den kvantitet, kvalitet och uthållighet som krigsförbanden innehade 1967".

Överbefälhavaren har därför begärt att få verkställa planeringen på den s. k. fortsättningsnivån. Det har försvarsministern avvisat med en mycket egendomlig motivering i propositionen.

Försvarsministern säger där, att erfarenheterna från föregående försvarsbeslut, då man arbetade efter två alternativa planeringsnivåer, inte är goda. Han förklarar inte hur det kan vara bättre, som man nu gör, att arbeta efter tre olika nivåer. Vidare säger han att man under den förra perioden vidtog åtgärder som bara passade in i den högre nivån och att därför planeringen behövde ändras radikalt i samband med 1968 års beslut. Ja, det är riktigt, men det var verkligen inte planeringens fel, och det var inte egendomligt heller.

Den högre nivån vid 1963 års försvarsbeslut skulle, när det gällde inriktningen och åtgärder som skulle vidtagas under perioden, vara anpassade efter den högre nivån. Så löd beslutet. Det beslutet kan bara karakteriseras som felaktigt och ogynnsamt om man redan 1963 hade bestämt sig för att inleda en nedrustning, men det hade man väl inte, försvarsministern?

Sedan säger försvarsministern att jag påstår att man, oavsett den militära utvecklingen i omvärlden, skall upprusta. Det har jag inte sagt och självfallet inte heller menat. Jag ber att få hänvisa till mitt tidigare anförande. Vi bedömer emellertid den militära utvecklingen i omvärlden så att vi inte kan nedrusta. Kan försvarsministern verkligen göra en annan bedömning?

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Vi kan inte nedrusta i nuvarande läge. Det är alla överens om. Herr Virgin påstår att vi gör det. Jag står här och framhåller att vi inte gör det.

Herr Virgin åberopar överbefälhavarens yttrande, som jag har haft framför mig hela tiden här i kammaren. Som herr Virgin upptäcker om han läser det noga och jämför med vad som står i propositionen är det så att vi i 1968 års beslut delade upp försvarskostnaderna under fyraårsperioden i

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

s. k. grundutgifter och s. k. kompletterande utgifter. Överbefälhavaren anser att grundutgifterna under beslutsperioden har ökat mer än tänkt. Därmed minskas naturligtvis s. k. kompletterande utgifter på materielsidan, pengar som i första hand skall användas till nya vapensystem o. s. v. Men jag har ju påvisat i propositionen att överbefälhavaren och försvarsdepartementet har olika syn på vad som är grundutgifter och kompletteringsutgifter. Jag skall inte trötta kammaren med att i detalj gå igenom den lista av anslagsposter som försvarsstaben eller överbefälhavaren har velat föra till kompletteringar, medan de i själva verket redan vid försvarsbeslutets fattande fanns upptagna som grundutgifter.

Det väsentliga är att det är fullständigt felaktigt då herr Virgin påstår, att det pågår en successiv urholkning av försvaret sedan 1967; med försvaret måste i detta fall menas vår krigsorganisation, de förband o. s. v. som vi i händelse av mobilisering skall sätta upp med så bra utrustning som möjligt. Jag vill påstå motsatsen, herr Vigin. I stället för urholkning har innehållet i vår krigsorganisation även sedan 1967 hela tiden fått förstärkningar.

Om herr Virgin i stället höll sig till vad som kan hända mot slutet av 1970-talet, om vi inte i nästa försvarsbeslut medger en högre planeringsnivå än den som gäller för tiden efter försvarsbeslutet i dag, vore det alldeles klart att vi måste ändra innehållet i krigsorganisationen. Då skulle vi inte orka med att inom de tre försvarsgrenarna i krigsorganisationen ha så mycket materiel. Men det är en annan sak, och det har vi inte fattat beslut om. I de miljöstudier och framför allt den perspektivplanering som pågår ger vi ju nästa försvarsutredning utkastet till femtonåriga planer, som dels på längre sikt minskar vår krigsorganisation, men dels också på längre sikt väsentligt ökar vår krigsorganisation. Med hänsyn till det rådande internationella

läget och med hänsyn till hur vi om något eller några år bedömer riskerna för krig blir det möjligt för en parlamentarisk utredning och för riksdagen att bestämma sig för en utveckling av vårt försvar i enlighet med dessa planer.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I fråga om *mom. 1*, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 110 punkten 1 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade,

Ang. utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;
Nej — 19.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr andre vice talmannen enligt de avseende *mom. 2* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 110 punkten 1 *mom. 2*, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;
Nej — 20.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med de rörande *mom. 3* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle, i enlighet med herr *Virgins* yrkande, bifalla motionerna I: 1095 och II: 1284 i förevarande del; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 110 punkten 1 *mom. 3*, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles i enlighet med herr *Virgins* yrkande motionerna I: 1095 och II: 1284 i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;
Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. förbättrade värnpliktsförmåner

På särskilda propositioner bifölls sedermera vad utskottet hemställt i *mom. 4 och 5*.

Punkterna 2—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6***Ang. förbättrade värnpliktsförmåner**

(Debatt rörande denna punkt hade förekommit i anslutning till behandlingen av punkten 1 i detta utlåtande.)

I propositionen nr 110 hade Kungl. Maj:t föreslagit en förbättring av penningbidrag och familjebidrag till värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga. Beträffande penningbidrag innebure förslaget en ökning med en krona för dag under alla former av tjänstgöring. I fråga om familjebidrag föresloges en ökning av maximibeloppet för familjepening för barn m. fl. från 6 kronor till 7 kronor. Förbättringarna gällde alla värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga och föresloges genomföras den 1 januari 1971.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen I: 563, av herr *Svanström m. fl.*, vari anhöllits,

att den kontanta ersättningen till inkallad värnpliktig personal måtte omrubriceras till värnpliktslön, som räknat från 1 juli 1970 skulle utgå med 300 kronor per månad samt

att erforderliga medel för den ökade värnpliktslönen genom omdisposition av materielanslagen måtte kunna erhållas inom den kostnadsram som anvisats av riksdagen,

dels ock motionen II: 1265, av herr *Björck* i Nässjö.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionen I: 563,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1265,

3. att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag om förbättrade förmåner för värnpliktiga m. fl.

Herr *SVANSTRÖM* (cp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen I: 563.

Herr *GUSTAVSSON, BENGT*, (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående *mom. 1* samt därefter särskilt rörande *mom. 2* och *3*.

Med avseende å *mom. 1* gjordes därpå propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen I: 563; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *mom. 2* och *3*.

Punkterna 7—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960:74); och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261), m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat stöd till vuxenutbildningen jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beräknat medel för nedan angivna ändamål hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 35, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 27 februari 1970, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att bedriva försöksverksamhet med viss vuxenutbildning enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet,

dels medgiva, att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln finge tagas i anspråk under budgetåret 1970/71 för försöksverksamhet med viss vuxenutbildning,

dels godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändrade grunder för det statliga stödet till studiecirkelverksamhet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med utgångspunkt i vad som anförts i statsrådsprotokollet bestämma den studiecirkelverksamhet till vilken särskilt tilläggsbidrag skulle kunna utgå,

dels godkänna att statsbidrag utginge till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet,

dels för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor, till Bidrag till studiecirkelverksamhet ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor, till Bidrag till studieförbund ett anslag av 8 400 000 kronor och till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 581, av herrar *Helén* och *Bengtson*, samt II: 507, av herr *Hedlund* och herr *Gustafson* i Göteborg,

dels de likalydande motionerna I: 582, av herr *Jansson, Paul*, och herr *Johansson, Tage*, samt II: 517, av fröken *Sandell m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 584, av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, och II: 677, av herr *Hellström m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 626, av herr *Svanström m. fl.*, och II: 690, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1070, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1249, av herr *Holmberg m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1072, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard*, samt II: 1254, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1073, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard*, samt II: 1252, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1074, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard* samt II: 1253, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1075, av herr *Wirtén* och herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 1251, av fru *Nilsson m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1076, av herr *Österdahl*, och II: 1258, av herr *Westberg* i Ljusdal,

dels motionen II: 378, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*,

dels motionen II: 1247, av fru *Bergman*,

dels motionen II: 1248, av herr *Eliasson* i Sundborn och herr *Boo*,

dels motionen II: 1250, av fru *Mogård m. fl.*,

dels motionen II: 1255, av fru *Ryding m. fl.*,

dels ock motionen II: 1257, av herr *Wennerfors*.

I motionerna I: 581 och II: 507 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt tillsatt kommitté, vari

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

även skulle ingå representanter för näringsliv och organisationer, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas åt

a) vuxenutbildning bedriven av företag, organisationer och myndigheter m. fl.,

b) det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen,

c) vuxenutbildningens lokala och regionala organisation med sikte på vuxenutbildningsråd på kommunalplanet och vuxenutbildningsnämnder på länsplanet,

d) radio/TV-verksamhet för vuxenutbildningen och möjligheterna för kompletterande regional undervisning,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till revidering av vuxenutbildningsstadgan med utökade befogenheter för länskolnämnden att

a) medgiva, att högre procent av antalet lektioner än de 13 procent som nu föreskrevs kunde avdelas för studie- och yrkesorientering samt studiehundledning,

b) pröva och, om särskilda skäl föreläge, lämna dispens att anordna kurs om antalet kursdeltagare ej beräknades uppgå till tolv,

c) medgiva, att undervisningsgrupp finge delas under visst antal undervisningstimmar, om särskilda skäl föreläge.

I motionerna I: 1070 och II: 1249 hade hemställts, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett särskilt tilläggsbidrag för sådan studiecirkelverksamhet som avsåge vissa i propositionen angivna ämnen och som läge på en nivå som svarade mot högst grundskolans årskurs 9,

b) till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 97 000 000 kronor,

c) till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 9 400 000 kronor,

d) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag angående statsbidrag till centrala internatkurser i studieförbundens regi och förslag om stöd till arbetsmarknadsorganisationernas fackligt inriktade kursverksamhet,

e) som sin mening giva till känna, att statsbidrag borde kunna utgå till studiecirkelverksamhet utan avseende vid antal studieveckor eller antal sammankomster per vecka och att fem timmar per sammankomst borde utgöra övre gräns för statsbidragsberättigad kurs, samt

f) hos Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentariskt sammansatt utredning, i vilken skulle ingå representanter för näringslivet och arbetsmarknadsorganisationerna, med uppgift att företaga en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet och utarbeta förslag rörande vuxenutbildningens framtida organisation och finansiering.

I motionerna I: 1072 och II: 1254 hade anhållits, att riksdagen till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln måtte anvisa ett anslag av 9 800 000 kronor.

I motionerna I: 1073 och II: 1252 hade föreslagits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till snar lösning av den kommunala vuxenutbildningens organisations- och arbetsformer.

I motionerna I: 1074 och II: 1253 hade framställts förslag om att riksdagen skulle uttala, att statsbidrag borde kunna utgå till även andra fackliga intressesammanslutningar inom arbetsmarknaden än direkta löntagarorganisationer.

I motionerna I: 1075 och II: 1251 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. uttala, att försöksverksamhet med vuxenutbildning borde bedrivas av organisation som önskade anordna sådan verksamhet,

2. anhålla om förslag angående statsbidrag till studiecirkelhandledares resor för att underlätta anskaffandet av handledare i glesbygder, samt

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa föreskrifter angående statsbidrag till organisationer för bedrivande av utbildning, vilken hade en bred och grundläggande uppläggning, en allmän inriktning och vore ett led i utbildningens demokratisering,

I motionen II:1248 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att statsbidrag till central kursverksamhet även borde utgå till RIF och andra företagargorganisationer med personligt medlemskap enligt grunder som i propositionen föreslagits för löntagarorganisationernas kursverksamhet.

I motionen II:1255 hade föreslagits, att riksdagen skulle uttala sig för

dels att förslag syftande till en reformering av hela vuxenutbildningen enligt i motionen anförd riktning skyndsamt borde utarbetas och föreläggas riksdagen,

dels att åtgärder vidtoges för en förbättrad lärarutbildning för vuxenutbildningen,

dels att särskilda läromedel för vuxenundervisningen utarbetades,

dels att vuxenskolornas elever finge representations- och beslutanderätt i utredningar och institutioner som handlade deras frågor,

dels att antalet stödundervisningstimmar avsevärt ökades på alla nivåer,

dels att alla studiemedel kostnadsfritt ställdes till elevernas förfogande,

dels att bidragen till studieförbunden indexreglerades,

dels att Sverige i likhet med andra nordiska länder inrättade en central vuxenpedagogisk dokumentation och satsade på det vuxenpedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarnande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

1. att rikslagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:626 och II:690 samt I:1075 och II:1251, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att bedriva försöksverksamhet med viss vuxenutbildning enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 27 februari 1970,

2. att riksdagen måtte medgiva, att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln under budgetåret 1970/71 finge tagas i anspråk för försöksverksamhet med viss vuxenutbildning,

3. att riksdagen måtte

a. godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändrade grunder för det statliga stödet till studiecirkelverksamhet,

b. i anledning av motionerna I:1070 och II:1249, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet i utlåtandet anförde angående användningen av det i propositionen föreslagna sammanlagda statsbidraget till vissa studiecirklar,

4. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med utgångspunkt i vad i statsrådsprotokollet anförts bestämma den studiecirkelverksamhet, till vilken särskilt tilläggsbidrag skulle kunna utgå,

5. att riksdagen måtte

a. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:1070 och II:1249, I:1075 och II:1251, I:1074 och II:1253 samt II:1248, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna, att statsbidrag utginge till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet,

b. avslå motionerna I:1070 och II:1249 i vad de avsåge förslag om statsbidrag till centrala internatkurser i studieförbundens regi m. m.,

6. att riksdagen måtte till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1249, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor,

8. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1249 samt I: 1072 och II: 1254, de två förstnämnda såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 8 400 000 kronor,

9. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1249, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor,

10. att riksdagen måtte

a. avslå motionerna I: 581 och II: 507 samt I: 1070 och II: 1249, samtliga motioner i vad avsåge en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté,

b. avslå motionen II: 1255 i vad den avsåge förslag till en reformering av hela vuxenutbildningen,

c. avslå motionerna I: 1073 och II: 1252 om förslag till snar lösning av den kommunala vuxenutbildningens organisations- och arbetsformer,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 581 och II: 507 i vad avsåge förslag om revidering av vuxenutbildningsstadgan med utökade befogenheter för länskolnämnderna beträffande tilldelning av lektioner för studie- och yrkesorientering samt studiehandledning,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 582 och II: 517 om en allmän

översyn av timplanerna för vuxenutbildningen,

13. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1255 i vad avsåge stödundervisningstimmar,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1076 och II: 1258 i vad avsåge minimiantalet elever i kommunal vuxenutbildningskurs,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 581 och II: 507 i vad avsåge förslag om revidering av vuxenutbildningsstadgan med utökade befogenheter för länskolnämnderna beträffande minimiantalet elever i kommunal vuxenutbildningskurs,

16. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1247 om minimiantalet elever i kommunal vuxenutbildningskurs,

17. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 581 och II: 507 i vad avsåge förslag om revidering av vuxenutbildningsstadgan med utökade befogenheter för länskolnämnderna beträffande uppdelning i undervisningsgrupper av kommunal vuxenutbildningskurs,

18. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1257 om vuxenutbildningsinsatser i glesbygdsområden,

19. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 584 och II: 677 om läromedel, referenslitteratur och tekniska hjälpmedel i vuxenutbildningen,

20. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1255 i vad avsåge särskilda läromedel för vuxenundervisningen,

21. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1070 och II: 1249 i vad avsåge antalet studieveckor, sammankomster per vecka och timantal per sammankomst i studiecirkelverksamheten,

22. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1075 och II: 1251 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående statsbidrag till studiecirkelhandledares resor,

23. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1076 och II: 1258 i vad avsåge rätt att dela kurs inom den kommu-

nala vuxenutbildningen när elevantalet överstege 20,

24. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1076 och II: 1258 i vad avsåge vuxenpedagogisk utbildning för lärare,

25. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1255 i vad avsåge förbättrad lärarutbildning för vuxenutbildningen,

26. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1076 och II: 1258 i vad avsåge studierådgivning och studieinformation,

27. att riksdagen måtte avslå motionen II: 378 om sänkning av åldersgränsen för deltagande i statsbidragsberättigad studiecirkel,

28. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1250 om utredning och förslag angående avgiftsfrihet för deltagande i viss studiecirkelverksamhet,

29. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1255 i vad den avsåge representations- och beslutanderätt, kostnadsfria "studiemedel" för vuxenskolas elever, indexreglering av bidragen till studieförbunden samt central vuxenpedagogisk information och vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Reservationer hade avgivits, utom av andra,

1, beträffande *statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet*, av

a. herrar *Nyman* (fp), *Wirtén* (fp) och *Lindblad* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Olle Eriksson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Mattsson* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1074 och II: 1253 samt II: 1248 och med bifall till motionerna I: 1075 och II: 1251 samt med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1249, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna att statsbidrag utginge

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen till av organisationer bedriven central kursverksamhet enligt de grunder som reservanterna angivit;

b. herrar *Bohman* (m), *Wallmark* (m) och *Nordstrandh* (m) samt fru *Sundberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1070 och II: 1249, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet i vad gällde godkännande att statsbidrag finge utgå och å motionerna I: 1075 och II: 1251, såvitt nu vore i fråga, I: 1074 och II: 1253 samt II: 1248 hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag angående statsbidrag till centrala internatkurser i studieförbundens regi och förslag om stöd till arbetsmarknadsorganisationernas fackligt inriktade kursverksamhet;

2, beträffande *medelsanvisningen till studieförbund*, av herr *Nordstrandh* (m), utan angiven mening;

3, beträffande *medelsanvisningen till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet*, av herrar *Bohman* (m), *Wallmark* (m) och *Nordstrandh* (m) samt fru *Sundberg* (m), vilka — vid bifall till reservationen 1 b — ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under 9 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1070 och II: 1249, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för budgetåret 1970/71 av ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet;

4, beträffande *en samlad översyn av vuxenutbildningsområdet*, av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wirtén* (fp), *Wallmark* (m) och *Lindblad* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Olle Eriksson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh*

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

(m) och *Mattsson* (cp), fru *Sundberg* (m) samt herrar *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 581 och II: 507, I: 1070 och II: 1249, II: 1255 samt I: 1073 och II: 1252, förstnämnda fem motioner såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté omfattande även representanter för näringsliv och organisationer;

5, beträffande *minimiantalet elever i kommunal vuxenutbildningskurs*, av herr *Westberg* i Ljusdal (fp), utan angiven mening;

6, beträffande *vuxenutbildningsinsatser i glesbygdssområden*, av fru *Sundberg* (m), likaledes utan angiven mening;

7, beträffande *större tidsmässig rörlighet i studiecirkelverksamheten*, av herrar *Bohman* (m), *Wallmark* (m) och *Nordstrandh* (m) samt fru *Sundberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 21 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1070 och II: 1249, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna, att statsbidrag borde kunna utgå till studiecirkelverksamhet utan avseende vid antal studieveckor eller antal sammankomster per vecka och att fem timmar per sammankomst borde utgöra övre gräns för statsbidragsberättigad kurs.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Att utbildning i ordets vidaste mening är en viktig faktor, kanske den allra viktigaste, för samhällsutvecklingen torde väl numera vara ett ganska allmänt känt faktum. Det gäller inte minst för ett så litet land som vårt,

vars konkurrensförmåga i huvudsak är beroende av intelligensintensiv produktion snarare än massproduktion.

Utbildning är emellertid en kostsam historia. Våra samlade utgifter för utbildningsväsendet beräknas snarare överstiga än understiga 10 miljarder per år. Alla skäl talar för att utvecklingen kommer att fortsätta och att utbildningsväsendet i framtiden kommer att ta i anspråk en växande del av vår bruttonationalprodukt. Det är inget fel i en sådan utveckling, snarare tvärtom. Men — och det är ett viktigt förbehåll — förutsättningen härför anser jag vara att utbildningen får en sådan uppläggning och inriktning att den fyller rollen som en produktivitetstutvecklande faktor. Vad jag konkret syftar på är utbildningens roll som kunskapsförmedlare och kreativitetsstimulerande faktor. Fyller utbildningen inte den rollen — utbildningen har givetvis också andra uppgifter, som jag emellertid i detta sammanhang inte har anledning att närmare gå in på — missar vi kanske våra bästa chanser till ekonomisk utveckling här i landet.

I dagens debatt, där man i så stor utsträckning sysslar med låglöneproblematiken och frågan om hur man skall kunna lösa denna, tycks regeringen mera ägna sig åt att statistiskt diskutera en omfördelningsteknik, d. v. s. att ta från den ena och ge till den andra, än att progressivt främja en ekonomisk utveckling, som kunde resultera i att alla skulle kunna få det bättre.

Jag menar att detta exempel är ett talande bevis för regeringens bristande tilltro till sin egen politik. Här finns sannerligen inga djärva visioner och ingen framtidstro. Den enda lösning som jag kan finna på detta problem är att satsa på sådana åtgärder som kan bidra till en snabbare ekonomisk utveckling än den vi hittills upplevt. En riktig satsning på en utvecklingsfrämjande utbildning är enligt min uppfattning en sådan åtgärd.

Herr talman! I detta sammanhang

finns ingen anledning att ta upp utbildningspolitiken i dess helhet, utan jag skall endast ägna mig åt att diskutera det vi brukar kalla vuxenutbildning, d. v. s. utbildning i huvudsak av de människor som redan är ute i produktionen, oberoende av vilken grundutbildning de har.

Föregående år sade statsutskottet ifrån att detta enligt utskottets uppfattning var ett så svåröverskådligt område, att regeringen borde göra en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet och sedan återkomma till riksdagen med eventuella konkreta förslag och synpunkter. Detta har inte skett. Regeringen har nu lagt fram en proposition angående ökat stöd till vuxenutbildningen, men den berör, herr talman, endast vissa delar av vuxenutbildningen, och det är, som jag ser det, inte ett riktigt sätt att tackla den här problematiken. Vi har därför i en gemensam borgerlig reservation krävt att riksdagen upprepar sin begäran om en sådan samlad översyn. Utskottsmajoriteten har inte velat ansluta sig till vårt förslag men erinrar trots allt om vad utskottet framhöll föregående år, vilket indirekt är en förnyad uppmaning till regeringen att försöka förverkliga de krav som då ställdes. Oavsett skrivningen i utskottsmajoritetens utlåtande och i reservationen innebär detta ett påpekande att regeringen skall försöka skynda på med dessa frågor. Regeringens sätt att angripa dem leder inte till den rätta lösningen.

För majoriteten av de människor som här berörs finns en gemensam nämnare: de är alla anställda ute i näringslivet eller i samhällslivet, och möjligheterna för dem att delta i fortbildning eller vidareutbildning är oerhört beroende av anställningsformerna. Enda möjligheten att försöka lösa detta problem är att parlamentariker och arbetsmarknadens organisationer gör det gemensamt. Eftersom vi bedömer de personella insatserna som vårt viktigaste konkurrensmedel i den interna-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen
tionella konkurrensen, måste satsning på dessa människor ute i produktionslivet vara av utomordentligt stor betydelse. Det gäller inte bara att utveckla individerna som människor, att hjälpa dem att finna och bibehålla sin personliga integritet, utan det gäller att hjälpa dem att få nya kunskaper både inom det område där de är verksamma och inom angränsande områden, vilket gör det möjligt för dem att utvecklas vidare och ta på sig mer kvalificerade arbetsuppgifter.

I och för sig är det naturligtvis värdefullt med det förslag regeringen framlagt i sin proposition — jag skall återkomma till det — men jag anser fortfarande att detta är sekundära frågor. De mest primära frågorna är hur man skall engagera arbetslivet i de enskilda människornas utveckling, hur man skall åstadkomma möjlighet för dem att ägna en viss del av arbetstiden åt personligt utvecklingsarbete. Sådana frågor som gäller hur kostnadsfördelningen och ansvarsfördelningen skall vara mellan offentliga och enskilda arbetsgivare går inte att lösa vid ett skrivbord i ett departement. Och nu menar jag inte bara de privata företagen, utan när jag talar om arbetsgivare menar jag alla, även de offentliga.

Utbildningsministern sade vid ett tillfälle i en debatt när han hörde att företag som anses vara mera progressiva anslog ungefär ett par eller närmare tre procent av sin lönesumma till utvecklingsarbete för enskilda anställda, att det då inte var mycket att skryta över. Jag tror inte att man från dessa företag nämnde siffran för att försöka skryta, utan för att tala om hur det faktiskt låg till i dag. Men det är här fråga om problem som inte kan lösas av ett enskilt företag, utan som måste ges en mera samlad lösning.

Jag har i flera sammanhang här i riksdagen pläderat för att vi skulle finna några former för ett system som påminner om det engelska fortbildningsystemet. Jag tror att det där finns en

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

kärna att ta vara på och utveckla här i landet. Men om regeringen fortsätter att ensidigt skriva sina propositioner i kanslihuset utan att samarbeta och samråda med dem som faktiskt är berörda, nämligen arbetsmarknadens organisationer och företagen, löser vi aldrig dessa problem.

Herr talman! Jag har velat uppehålla mig så länge vid dessa principiella frågor, ty jag menar att skall varje enskilt företag ha en chans i sin fortsatta utveckling, måste det bli en ökad satsning på de anställdas utveckling. Enda möjligheten att lösa detta problem är en samrådslösning — ju förr den kommer till stånd, ju bättre är det.

Om jag sedan, herr talman, skall säga några ord om de konkreta förslag som regeringen har lagt fram, vill jag framhålla att vi i princip inte har så mycket att invända mot dem. Vi tycker att åtskilliga av förslagen är bra, även om de inte är i detalj utformade så som vi skulle vilja ha dem. Jag skall i första hand beröra en fråga som har varit kontroversiell i den allmänna debatten, och den gäller förslaget till statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Vi har inte velat gå med på förslaget med den utformning som regeringen gett det. Avsikten är att löntagarorganisationerna skall anordna konferenser och kurser, för vilka staten i princip skall ta på sig kostnaderna såsom en kombination av både allmänbildande och fackligt skolande karaktär. Vi menar att det inte är riktigt att i större skala gå fram på denna väg. Vi har ju bildningsförbunden som av tradition har ägnat sig och ägnar sig åt den allmänna utbildningen. Jag tror att det ganska klart statistiskt framgår att huvuddelen av de elever som finns hos studieförbunden är personer med en mycket låg grundutbildning. Det vore rimligt att koncentrera denna del av verksamheten till bildningsförbunden, i den mån man inte anlitar den kommunala vuxenutbildningen, och att ge även bildningsförbunden möjligheter att ord-

na internatkurser. Det är ostridigt att det ligger många fördelar däri. Vi tycker att det är vettigt att dessa utbildningsmöjligheter skapas men att det blir bildningsförbunden som får sköta denna verksamhet.

Vi har å andra sidan ingenting emot att arbetsmarknadens organisationer ägnar sig åt facklig skolning. Vi tror att detta är en positiv faktor och att den är bidragande till den samförståndsanda som finns ute inom företagen. Ökade kunskaper om de fackliga problemen i ordets vidaste mening skapar respekt och förståelse för varandras synpunkter och bidrar till en fredlig och positiv utveckling som har ägt rum under så många år. Trots allt tal från regeringens sida om en eventuell förtroendeklyfta mellan arbetsmarknadens parter, vill jag påstå att det finns en mycket hög grad av samförståndsvilja och förtroende mellan dem, kanske mer i detta land än i något annat land i världen. Vi anser alltså att det är riktigt att arbetsmarknadens organisationer får ägna sig åt dessa frågor men att de bör koncentrera sig på de fackliga frågorna. Av detta skäl har vi velat yrka avslag på regeringens förslag, och vi vill att regeringen framlägger förslag om såväl bildningsförbundens möjligheter att ordna internatkurser som möjligheter för arbetsmarknadens organisationer att med statligt stöd ordna fackliga kurser. Detta, herr talman, är bakgrunden till att vi har avgivit reservation 1 b, som jag härmed vill yrka bifall till.

Man har vidare tagit upp frågan om att lösa problemen för de lågutbildade med en uppsökande verksamhet. Det har vi blivit överens om i utskottet. Vi tror att den försöksverksamheten, rätt upplagd, med möjlighet för den organisationskommitté som är tillsatt att anlita olika studieförbund och vända sig till olika grupper av lågutbildade människor, kan ge en god erfarenhet för det fortsatta arbetet.

Jag delar uppfattningen att mycket skall göras för att hjälpa grupper med

en mycket låg utbildning att komma över tröskeln och börja att lära och läsa vidare. Det är ett tröskelproblem av betydande mått. Jag vågar säga det därför att jag har sysslat rätt många år med dessa frågor. Jag tror emellertid att den bästa vägen att klara detta är att engagera arbetsgivarna i den här verksamheten. Om de får ta hand om frågan skapas de bästa förutsättningarna att lösa den.

Vi har emellertid inte haft något att invända mot det sätt på vilket regeringen har lagt upp verksamheten och de tillägg som utskottet har gjort. Vi kommer alltså att följa verksamheten med betydande intresse.

Det finns en liten detalj, herr talman, som vi har tagit upp och som vi också sett oss nödsakade att reservera oss för, nämligen studieförbundens möjligheter att vara mera rörliga när det gäller att arrangera kurser. Propositionen har gjort en viss uppmjukning, och det hälsar vi med tillfredsställelse. Vi tror emellertid att utvecklingen går därhän att vi måste ha betydande möjligheter för studieförbunden att ordna heldagsutbildning, inte minst för glesbygdens folk, som kanske har långa resor att göra. Utskottets ledamöter i övrigt har inte velat stödja det förslaget. Vi har reserverat oss därför att vi är helt övertygade om att utvecklingen kommer att gå i den riktningen. Studieförbunden måste få förtroendet att sköta detta på ett praktiskt sätt och att ta vara på det positiva i utvecklingen.

Herr talman! Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att vi i och för sig varit nöjda med att det kommer förslag till förbättringar. Propositionen är emellertid inte alls den som vi hade väntat oss. Jag vill upprepa än en gång att vad vi väntade var en proposition efter en samlad översyn som tacklade problemet i hela dess vidd. Enligt min mycket bestämda mening är en riktig satsning på utbildning av människor i arbetslivet ett av våra allra främsta konkurrensmedel, och därför finns det

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen
verkligen skäl att nyttja den vägen i största möjliga utsträckning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer vid vilka mitt namn förekommer.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Vi är säkert alla medvetna om behovet av en ökad vuxenutbildning. Det är angeläget att de stora olikheter som råder mellan generationerna i vad avser utbildningen kan utjämnas. De äldre med bristfällig ungdomsutbildning bakom sig måste ha möjligheter att komplettera sina kunskaper i vuxen ålder. En hel del har också gjorts för att tillhandahålla sådana möjligheter. Riksdagens beslut för några år sedan angående kommunal vuxenutbildning var ett viktigt steg. De frivilliga bildningsorganisationernas insatser, som går längre tillbaka i tiden, skall också här framhållas, liksom korrespondensinstitutens insatser.

Man kan emellertid inte vara nöjd med vuxenutbildningen sådan den ser ut för närvarande. I första hand är det människor med relativt god utbildning som utnyttjar nuvarande möjligheter. Det studie- och utbildningsintresse som detta tyder på är givetvis i och för sig glädjande. Samtidigt måste man emellertid beklaga att vuxenutbildningen inte har attraherat dem som har den kortaste utbildningen och därigenom får nöja sig med låga inkomster och ofta tvingas att leva under bristfälliga materiella förhållanden. Om dessa människor ansåg sig bära och kunna förbättra sin utbildning, skulle det i hög grad vara en jämlikhetskapande faktor.

Det behövs flera slag av åtgärder för att vuxenutbildningen skall få den bredare rekryteringsbas som är önskvärd. Sålunda krävs ökad information om de möjligheter som står till buds, och man måste se till att man når dem som man verkligen vill informera. Vidare måste insatserna ökas när det gäller det pe-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

dagogiska utvecklingsarbetet. Det gäller att få fram för vuxenutbildningen lämpliga metoder. Dessutom är det väsentligt att de hinder som föreligger för utbildning i glesbygderna elimineras eller på något sätt kringgås.

I den proposition som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande framläggs vissa förslag, som förmenas syfta till att personer med särskilt bristfällig utbildning skall nås av vuxenutbildningen. Bl. a. föreslås att löntagarorganisationerna skall få statligt stöd för sin centrala kursverksamhet. I reservation nr 1 a till statsutskottets föreliggande utlåtande nr 10 framhålles att det finns goda skäl för statsbidrag till central kursverksamhet av den art som nu angivits i propositionen, men vi reserverar oss anser med all rätt att ifrågavarande stöd inte skall inskränkas till löntagarorganisationernas kursverksamhet. Många andra organisationer anordnar kursverksamhet motsvarande den som löntagarorganisationerna har, och det är organisationer, vilkas medlemmar torde ha lika bristfällig grundutbildning som fallet är beträffande många medlemmar i löntagarorganisationerna. Lantbruks-, industri- och hantverksorganisationerna bör särskilt nämnas i detta sammanhang. Det är ganska förvånansvärt hur ett sådant här förslag egentligen har kunnat komma upp, ty det är rätt ensidigt att vilja tillgodose enbart ett visst slag av organisationer.

Det finns anledning erinra om att det inte har förekommit någon samlad utredning av vuxenutbildningsfrågan. Centerpartiet och folkpartiet har vid upprepade tillfällen i riksdagen ställt krav på en sådan utredning, men dessa krav har avvisats av riksdagsmajoriteten varje gång. Jag beklagar naturligtvis detta. Hade vi fått en sådan utredning, hade bl. a. rekryteringen till vuxenutbildningen kunnat vara en annan än den för närvarande är.

Ej heller i år har statsutskottets majoritet velat gå med på en samlad ut-

redning. Det är svårt att förstå varför man är så avvisande. I årets proposition angående vuxenutbildningsfrågorna talas det om att det pågår översyn av delområden och att ytterligare sådana delutredningar skall göras. Med en sådan metod föreligger emellertid risk för att helhetssynen går förlorad. Mycket talar för att en sådan översyn av alla vuxenutbildningsproblem som vi flera gånger har begärt bör komma till stånd. En sådan samlad översyn måste ha uppenbara och avgörande fördelar. Vid en sådan översyn skall man klarlägga vuxenutbildningens allmänna förutsättningar i olika avseenden — de vuxenstuderandes speciella sociala situation, utbildningsbakgrund, studieförutsättningar och syfte med studierna. Likaså bör en klarläggning ske av vuxenutbildningens nuvarande omfattning och utformning, såväl den av samhället bedrivna som den mycket omfattande vuxenutbildning som bedrivs av andra institutioner.

Det skulle, herr talman, kunna vara åtskilligt mer att anföra med anledning av det utskottsforöslag som föränletts av propositionen. Herr Wallmark har redan berört en del frågor, och vi har från vårt partis sida deltagit i två reservationer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 a och 4.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Propositionen nr 35 som utgör underlaget för statsutskottets föreliggande utlåtande innehåller bl. a. en i och för sig värdefull översikt av de nuvarande utbildningsvägarna för de vuxenstuderande. Där finns också redovisat hur den allmänna debatten just nu går om vuxenutbildningsfrågor.

Jag skall återkomma till denna redovisning något senare i mitt anförande. Men låt mig inledningsvis säga att den redovisning av den allmänna debatten som sker i propositionen enligt mitt förmenande är ett nytt och värdefullt

grepp som man gärna skulle vilja se kunde få efterföljare också i andra sammanhang.

I propositionen redovisas hur olika intresseorganisationer, politiska partier o. s. v., har sett på vuxenutbildningen. Man har tagit upp socialdemokraternas och LO:s jämlikhetsrapport. Där finns också en redovisning av förslagen från en arbetsgrupp som folkpartiet har tillsatt i vuxenutbildningsfrågor. En kort redovisning har också lämnats av en uppmärksam debattskrift i vuxenutbildningsfrågor — jag tänker på Lars-Olof Edströms, Reformera vuxenundervisningen nu. Man väljer naturligtvis citat ur den skriften som är så förmånliga som möjligt från regeringens synpunkt. Man kan i den intresseväckande boken dock få en annan infallsvinkel på vuxenutbildningen än den som ges i propositionen. Edström tar här och var till ganska hårda ord. Han säger exempelvis: "Svensk vuxenundervisning utgör ett lysande kaos." Han säger vidare: "Vi har ett lapptäcke av disparata insatser och ofta lokalt bortplottrade goda uppsåt och idéer. Vi misshushållar inom svensk vuxenundervisning i stor skala med folk och pengar. Skilda personer och institutioner upprepar varandras misstag och duplicerar varandras ansträngningar."

Jag anser personligen att det kanske är något starka ord som Edström här har tagit till. Otvivelaktigt har en mycket betydelsefull pionjärinsats gjorts inom exempelvis studieförbundens ram, inom det hundratal folkhögskolor som vi har här i landet, inom näringslivets utbildningsorganisationer, inom personalorganisationerna för att inte glömma från radio och TV:s sida även om åtskilligt mer skulle kunnat göras från det hållet.

Jag tycker att Edström har mera rätt i sin bedömning när han i sin skrift säger: "Samhällets engagemang på Vuxenutbildningens område i Sverige har hittills varit halvhjärtat." Det är ett påstående som jag för min del gärna kan in-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen stämna i. Jag gör det därför att samhällsengagemanget för detta arbete kom i gång sent. Vi har från vårt håll, ofta i samarbete med — som herr Thorsten Larsson påpekade — centerpartiet lagt fram omfattande motioner år efter år under 1960-talet. Några gånger har vi fått bifall till våra yrkanden, men ännu oftare har vi fått se våra förslag avslagena, men sedan fått uppleva hur de återkommit i regeringsförslag. Det är i och för sig mindre intressant vem som får ta hem äran av att ett förslag blir genomfört. Det viktiga är att de vuxenstudierande får nytta av de goda idéer som väcks.

Samhället har tagit itu med dessa frågor framför allt i och med 1967 års riksdagsbeslut. Det var det året riksdagen tog ställning för att samordna vuxenutbildningen med ungdomsskolans verksamhet. Man tog därmed avstånd från yrkesskoleberedningens förslag om speciella vuxenutbildningsinstitut, ett beslut som jag personligen tycker var riktigt.

Om man följer utvecklingen för de kommunala vuxenskolorna kan man naturligtvis statistiskt sett peka på ett hyggligt resultat. Vi har nu vuxenskolor i cirka 250 kommuner, men det finns svagheter som jag skall återkomma till. Flera ledande skolpolitiker har framhåvt vuxenutbildningen som en första-handsuppgift för 1970-talet. Även jag har tillåtit mig uttala sådana synpunkter tidigare, bl. a. från denna talarstol.

Varför talar då så många så starkt för vuxenutbildningen under de närmaste åren? Argumenten är tämligen välkända vid det här laget, men låt mig ändå nämna tre väsentliga sådana:

För det första rör det sig, såsom redan påpekats, om en stor jämlikhetsfråga. Det gäller att överbrygga utbildningsklyftor mellan generationerna, klyftor som uppstått på grund av sociala, ekonomiska och kanske inte minst geografiska förhållanden. Glesbygdsp Problemen finns också med i denna bild.

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

För det andra är det naturligtvis fråga om att främja den ekonomiska och sociala utvecklingen, helt enkelt att investera i utbildning. Det här är ett problem som flera ledande nationalekonomer har uppmärksammat. Låt mig bara nämna några kända namn, exempelvis västindiern Arthur Lewis, amerikanen Theodore Schultz och varför inte vår svenske nationalekonom Ingvar Svennilsson. De har samtliga påvisat hur betydelsefull utbildning, och inte minst vuxenutbildning, är för ökningen av bruttonationalprodukten. Det är intressant att iakttaga hur den tredje världen har fångat upp synsättet att här se vuxenutbildningen som en dynamisk faktor. Flera av de ledande afrikanska politikerna har strukit under detta med stor kraft, exempelvis Julius Nyerere i Tanzania och Sekou Touré i Guinea. Man kan väl, efter att ha studerat en del av skrifterna i de här frågorna, konstatera att vuxenutbildningen är av avgörande betydelse för samhällsutvecklingen såväl i u-länder som i i-länder. Om man då speciellt vill fokusera problemen i ett högindustrialiserat land som Sverige, framstår naturligtvis strävan att överbrygga följderna av strukturförändringar och öka beredskapen till omskolning och ny yrkesinriktning som de kanske viktigaste.

För det tredje skulle jag vilja peka på vad jag vill kalla det klassiska bildningsmotivet. Samhället bör ge varje individ möjlighet att utveckla sin begåvning, att uppnå personlig tillfredsställelse genom fördjupad kulturkonsumtion och värdefull fritidsaktivitet.

Jag nämnde tidigare att vi från folkpartiet, många gånger i samverkan med centerpartiet, lagt fram flera förslag. Låt mig nämna några av de viktigaste som har varit aktuella de senaste tre fyra åren: de korrespondensstuderandes situation, radions och TV:s roll i vuxenutbildningen, den regionala och lokala ledningen av vuxenutbildningen. Jag kan också nämna forskningen som

en försummad del inom vuxenpedagogikens område.

Ytterligare ett förslag från vårt håll gäller en samlad översyn av hela vuxenutbildningen, och det har ett par tidigare talare redan omnämnt. Det yrkandet har inte bifallits hittills, men det är värt att observera att 1969 års riksdag godtog detta krav från oppositionen i ett enhälligt uttalande, som formulerades på följande sätt: "Det är över huvud taget enligt utskottets mening angeläget för det fortsatta arbetet inom hela vuxenutbildningsområdet att man på grundval av en samlad översyn bildar sig en uppfattning om föreliggande problem och om hur de lämpligen bör lösas." Detta uttalande beslöt riksdagen ge till känna för Kungl. Maj:t.

Det enda resultatet hittills har blivit den redovisning i proposition 35 som jag nämnde inledningsvis och som rör de nuvarande förhållandena inom vuxenutbildningen. Självfallet har vi inte inom oppositionspartierna varit tillfreds med det magra resultatet. Vi trodde att majoritetspartiet förra året äntligen insåg betydelsen av att få en verklig, samlad översyn utförd. Vi kan nu endast konstatera att föregående års skrivning bara var en undanmanöver från socialdemokraternas sida och inte något tecken på politisk vilja att komma till rätta med de mängder av problem som återstår på vuxenutbildningens område. Att mycket återstår att lösa erkänns för övrigt också direkt i propositionen.

I reservation 4 återkommer därför en samlad opposition med kravet på en parlamentarisk utredning för en översyn av vuxenutbildningen. Listan på motiveringar och arbetsuppgifter för en sådan utredning går att göra lång. Herr Thorsten Larsson har redan pekat på några. Jag vill nämna ytterligare några synpunkter och börjar med organisationen.

Hur vuxenutbildningen skall vara organiserad på riksnivå har varit en av

de många omdebatterade frågorna under senare tid. Man har påpekat att vi för närvarande bara har en relativt liten avdelning inom skolöverstyrelsen som sysslar med vuxenutbildning och i övrigt intet. Därför har en linje i debatten varit att man skall förstärka skolöverstyrelsen så att man för dessa frågor inom verket får en separat avdelning, med betydligt förstärkta resurser i förhållande till nuläget.

En annan linje i debatten har pläderat för ett helt nytt grepp. Det är närmast herr Edström som har lanserat idén med ett nytt vuxenutbildningsverk, som skall ta över allt inom vuxenutbildningens område. Detta skulle även få till konsekvens att universitetskanslersämbetet slopas. Det är sålunda ett djärvt förslag. Kvar står det faktum att problematiken är värd att fundera över i ett utredningssammanhang.

Likaså har gång på gång förts fram synpunkten att arbetsmarknadsverkets utbildningsverksamhet skulle få en annan organisation än för närvarande med tanke på den omfattning den fått under senare tid.

Samma problem, de organisatoriska, finns på länsnivå och även på lokal nivå. Där existerar inte heller några speciella organ för att sköta vuxenutbildningen. Förslag har lagts fram i den riktningen, bl. a. från folkpartiets sida.

Ett annat motiv för att få vuxenutbildningen utredd är naturligtvis näringslivets utbildningsverksamhet. Den vuxenutbildningssektorn är mycket litet belyst hittills. Detta är rätt anmärkningsvärt mot bakgrund av den stora omfattning som näringslivets utbildningsverksamhet ändå har.

För det tredje är det fråga om hur människor med olika handikapp skall fångas upp i vuxenutbildningen. Statsutskottets andra avdelning har på sitt bord ett antal motioner som berör denna fråga, men har beslutat att spara den problematiken till hösten, varför den ej tagits med i detta utlåtande. Man

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

har funnit frågorna så komplicerade och svåra att ytterligare utredning erfordras innan förslag föreläggs riksdagen.

För det fjärde — och det är kanske det allra viktigaste området — behöver de pedagogiska frågorna belysas mycket mera för att man skall få en god vuxenutbildning. Här har herr Thorsten Larsson pekat på en rad frågor. Jag kan möjligen berika debatten ytterligare något. Vi vet att vi har ett stort bortfall av vuxenstudierande i dag. Det finns därför skäl att fråga sig vad det beror på. Säkert är de studiesociala förhållandena mest avgörande, men lika säkert kan man finna förklaringar i vuxenutbildningens organisation och metodik. Vad betyder exempelvis den komprimerade timplanen för de vuxenstudierande? I vissa ämnen får den vuxenstudierande en timmes undervisning när motsvarande studierande i ungdomsskolorna får fyra timmars undervisning. Detta är en punkt där kritiken satts in hårt från de vuxenstudierande själva, bl. a. när statsrådet Ingvar Carlsson mötte en sådan grupp i Göteborg för en tid sedan.

Eller vad betyder det om man inte har lämpligt avpassat studiematerial för de vuxenstudierande, att lärarna inte haft tillfälle eller möjlighet att genomgå vidareutbildningen på vuxenutbildningens område och att man inte kan få fasta lärartjänster eller att man saknar nödvändig kringpersonal inom vuxenpedagogiken?

Som ett femte utredningsproblem skulle jag vilja nämna frågan om hur man bör få vuxenutbildningen samordnad med universitetens och högskolornas verksamhet, med de frivilliga studieförbunden, med folkhögskolorna och med Sveriges Radio-TV.

Slutligen vill jag peka på en annan viktig arbetsuppgift som jag snuddat vid tidigare, nämligen frågan om hur forskningsinsatserna på vuxenutbildningens område skall förstärkas. Mot bakgrunden av den betydelse vuxenut-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

bildningen har och än mer kommer att få i vårt land och internationellt måste en betydligt större satsning ske på forskningssidan. Vi måste bl. a. få veta mer om hur vi skall ordna vuxenutbildningen för att nå en högre effektivitetsgrad.

Det finns flera kritiker i den allmänna debatten som hävdar att vi slösar med våra resurser på detta område. Därför behöver denna fråga belysas ytterligare.

Herr talman! Om man ser på den kraftiga expansion som ägt rum inom den kommunala vuxenutbildningen sedan 1967 års beslut, kan man frestas påstå att reformen utfallit alltigenom lyckosamt. Jag vill erinra om psykologen Roland Johanssons elevundersökningar. Han har tittat närmare på bakgrundssituation m. m. för omkring 20 procent av landets samtliga kompetensinriktade vuxenstudier. Dessa undersökningar visar att de flesta vuxenstudier är mellan 22 och 26 år gamla och att — det är det anmärkningsvärda — medelåldern blir allt lägre. Våra förhoppningar om att vuxenutbildningen skulle bli en viktig reform för att brygga över den generationsklyfta som otvivelaktigt föreligger på utbildningens område har hittills inte infriats.

Proposition nr 35 tar upp det här problemet som en huvudfråga, och med all rätt. Olika förslag läggs fram för att uppnå större rättvisa i detta avseende. Studieförbundens anslag räknas upp rätt kraftigt, och en försöksverksamhet skall sättas i gång för att initiera studieverksamhet bland personer med kort grundutbildning.

Vid utskottsbehandlingen av denna fråga har jag hävdat att försöksverksamheten bör få största möjliga bredd, och jag tycker att utskottets skrivning tillgodoser de önskemålen. Det heter nämligen på denna punkt: "Utskottet räknar med att försöksverksamheten blir så allsidigt upplagd både beträffande elevurvalet och utbudet av kurser som är möjligt med hänsyn dels till att

medelsramarna med nödvändighet måste vara begränsade, dels till att man måste ha betryggande möjligheter att kontrollera och utvärdera effekten av de olika åtgärderna. Utskottet som med detta uttalande även avser frågan om anlitande av mer än ett studieförbund för verksamhetens praktiska genomförande, anser med hänsyn till det nu sagda motionerna I: 626 och II: 690 vara i sak tillgodosedda i vad gäller verksamhetens omfattning."

Jag menar att man härmed bör kunna tillgodose kravet på en allsidig och bred försöksverksamhet som riktar sig till olika studerandekategorier och utnyttjar, som också nämnts, skilda studieförbund.

Propositionen innehåller också förslag om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Man kan säga att förslaget ligger i linje med huvudmålsättningen i propositionen att nå ut med utbildning till personer med kort grundutbildning. Vi har från mittenpartierna sida tillstyrkt det förslaget men ställer oss, som Thorsten Larsson tidigare sagt, oförstående till den begränsning som görs i propositionen till löntagarorganisationerna.

Med hänvisning till herr Thorsten Larssons motivering i övrigt på denna punkt vill jag, herr talman, slutligen yrka bifall till reservationerna 1 a och 4.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Knappast i något annat land har folkbildningsorganisationerna en så gammal tradition och en så stark ställning som i vårt land. Det svenska folkbildningsarbetet präglas dels av en fast förankring i folkrörelser och organisationer, dels av en betydande frihet och självständighet i förhållande till bi dragsgivande myndigheter.

Statsrådet Edenman framhöll i en proposition år 1963 värdet av att folkbildningsarbetet inte görs beroende av fastställda kursplaner utan smidigt kan anpassas till deltagarnas intressen, öns-

kemål och behov. Deltagarnas möjligheter att själva utforma studiernas inriktning och arbetsformer utgör enligt det synsättet en väsentlig grund för folkbildningsarbetet. Den anpassning till aktuella behov och intressen som därigenom varit möjlig har varit en förutsättning för både den kvantitativa utvecklingen och de obestridliga resultat i fråga om en ökad folkbildning, som de av staten erkända studieförbundens verksamhet har medfört. Inte minst den snabba samhällsutvecklingen ställer stora krav på en fortsatt flexibilitet och anpassning. Det torde vara en gemensam uppfattning inom de erkända studieförbunden att deras möjlighet att bedriva en verksamhet, väl anpassad till avnämarnas behov och intressen, inte i onödan får begränsas.

Proposition nr 35 och utbildningsdepartementets PM om bidragsvillkor och avgränsningsfrågor i studiecirkelverksamheten präglas emellertid av ett i vissa avseenden nytt synsätt som kan komma att medföra en ur folkbildningsarbetets synpunkt negativ utveckling. Prioriteringen av vissa ämnen genom ett högre bidrag innebär en avsevärd risk för en skev värdering av de olika ämnernas allmänna värde.

Inom ungdomsskolan är man i allt högre grad på väg mot ett synsätt där alla ämnen anses ha samma värde. Den ur bidragssynpunkt nu föreslagna prioriteringen inom folkbildningsarbetet innebär ett avsteg från denna grundprincip.

När man nu prioriterar ämnen med anknytning till ett visst stadium i ungdomsskolan och det innehåll som dessa ämnen där har, innebär detta en för vuxenundervisning olycklig bindning till de läroplaner som fastställts för ungdomsskolan. Vuxenstudierande har en annan bakgrund och andra förutsättningar och erfarenheter än vad eleverna i ungdomsskolan har. Praktiskt arbetande vuxenutbildare kommer i allt högre grad fram till att anknytning av innehållet i vuxenundervisningen till

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen ett bestämt skolstadium är mindre lämplig. Tvånget att binda undervisningen till ett fastställt stadium för att erhålla maximalt bidrag kan leda till ett i många fall försämrat studieresultat.

Folkbildningsarbetet i vårt land har alltid varit inriktat på att ge de lågutbildade nya möjligheter och i olika former göra de människor delaktiga av kultur- och bildningsarvet, vilka av olika anledningar blivit eftersatta i fråga om formell skolutbildning. Den i propositionen uttalade målsättningen att styra tillgängliga resurser till de lågutbildades behov är alltså helt i linje med folkbildningsarbetets hävdvunna målsättning. Det kan starkt ifrågasättas om den form för styrning och prioritering som förutsatts i propositionen och i utbildningsdepartementets PM är rätta sättet att nå den effekt man önskar.

Ett praktiskt problem i sammanhanget är att göra en klar och entydig avgränsning av vad som tillhör grundskolans högstadium och alltså skulle vara berättigat till högre bidrag. I det system med individualiserad undervisning och överkurser som nu tillämpas i grundskolan torde det för flera ämnen vara i det närmaste omöjligt att med säkerhet ange om ett visst studiematerial kan anses ligga på den nivå som motsvarar "högst grundskolans högstadium". Detta gäller både språk och matematik. Men speciellt i fråga om ämnet samhällskunskap måste man framhålla det olämpliga i att binda vuxenstudier till en viss läroplan för ungdomsskolan. Varrje vuxen individ har en avsevärd personlig erfarenhet av de frågor som behandlas under ämnet samhällskunskap. Det gör att utgångsläget för en vuxenstudierande är helt annorlunda än för en grundskoleelev, och ett studium där kursinnehållet följer grundskolans läroplan kan knappast anses fylla kraven på anpassning till de vuxenstudierandes speciella situation och bakgrund.

Utän att ställa något särskilt yrkande, herr talman, har jag velat dra kammarrens uppmärksamhet till den prin-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

cipiella och praktiska problematik som tilläggsbidraget till vissa prioriterade ämnen och stadier för med sig. Det vore önskvärt att en ändring i de nu aktuella bidragsreglerna kunde ske efter samråd med folkbildningsorganisationerna. Utbildningsklyftorna bör kunna utjämnas utan att folkbildningsorganisationernas frihet och självständighet inskränks genom utformningen av bidragssystemet.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig först konstatera det glädjande faktum att man från alla partiernas sida i allt väsentligt har slutit upp kring propositionens förslag. Det är, som jag ser det, det andra steget vi nu tar på vägen mot en väsentlig utbyggnad och förstärkning av vuxenutbildningens resurser. Då är det så mycket mer glädjande att vi är eniga.

Vi tog det första steget på vuxenutbildningens område år 1967, när vi för den utbildningsverksamhet som utbildningsdepartementet svarar för samlade de olika aktiviteterna under en hatt, som vi kallade för vuxenutbildningsverksamhet. De första insatserna innebar att vi skapade statsbidraget till den kommunala vuxenutbildningen och gav kommunerna samma ansvar för de vuxnas utbildning på högstadiet av grundskolan och på gymnasietadiet som de har för de unga. Vi gav de statliga skolorna nya uppgifter. Framför allt gav vi skolan i Norrköping uppgiften att också bedriva en renodlad korrespondensundervisning gratis för eleverna. Vi skaffade oss de tekniska möjligheterna, en inspelningsstudio med därtill hörande inredning och personal, för att få fram program att sändas i radio och TV. Vi höjde statsbidraget till folkbildningscirkelarna med fem kronor per timme. Året dessförinnan hade vi sanerat folkhögskolornas ekonomi.

Nu tar vi alltså det andra steget, och som redan sagts här från talarstolen är

innebörden av detta nya förslag och det nya beslut riksdagen går att fatta på denna punkt att vi i det fortsatta arbetet ökar ansträngningarna att nå ut till de människor som är i särskilt stort behov av att få studera. Ända sedan 1967 har det vad gäller formen för detta arbetes bedrivande rått en viss meningsmotsättning mellan regeringen å ena sidan och oppositionen å den andra. Man har under många år från oppositionens sida sagt att dessa frågor borde bli föremål för en samlad översyn i en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Statsutskottet sade i fjol att man borde göra en samlad översyn, men utskottet sade ingenting om formerna för hur en sådan översyn borde ske. Vi har inom utbildningsdepartementet bedömt situationen så att det viktigaste och svåraste problem som vi för närvarande har att tackla är om det kan bli möjligt — och i så fall i vilka former för samhället — att ge de vuxenstudierande studiesocialt stöd. Som vuxenutbildningen nu är upplagd enligt de två besluten, 1967 års och årets beslut, är situationen fortfarande den att denna utbildning för den övervägande majoriteten av de studerande får bedrivas som en fritidsverksamhet: en kvälls- och veckoslutsverksamhet vid sidan av deras jobb. Vi har emellertid i ökad omfattning fått vittnesbörd om att allt fler människor frågar sig om det inte är möjligt för samhället att också ge dem någon form av studiesocialt stöd. Det är den frågan som för närvarande utgör det svåraste men samtidigt kanske det viktigaste utredningsområdet inom denna sektor. Vi har sagt oss inom departementet att i avvaktan på den utredningens resultat skulle det inte främja de aktiviteter som det här gäller att — som oppositionen nu säger — tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppgift att gå igenom hela området. Det skulle snarast förvirra utredningssituationen. På den institutionella sidan pågår en rad utredningar i kom-

mittéform inom ämbetsverk som bidrar till att få fram lösningar på de delproblem man här nämnt om som motiv för tillsättandet av en parlamentarisk kommitté. Det var herr Wirtén som var mest utförlig på denna punkt. Jag skall ta upp några av de argument herr Wirtén anförde för den parlamentariska kommittén och påvisa att det i och för sig finns anledning hysa positiva förhoppningar om att det arbete som pågår skall ge resultat.

Herr Wirtén började med att tala om den organisatoriska uppläggningsen av utbildningssystemet, när nu vuxenutbildningen växer, och påpekade, i och för sig riktigt, att skolöverstyrelsens organisation och organisationen på länskolnämndsplanet i vissa avseenden inte är tillräckligt modern för att svara mot de behov som den ökade vuxenutbildningen för med sig. Det pågår inom skolöverstyrelsen, och det är offentliggjort för rätt länge sedan, en översyn som just siktar till att få till stånd en bättre samordning av detta. Jag kan därför inte se att det av den anledningen finns skäl att tillkalla en parlamentarisk kommitté.

Det pågår — och det var en annan punkt i herr Wirténs argumentering för den här parlamentariska kommittéverksamheten — på det pedagogiska området en ganska omfattande försöksverksamhet för att förbättra särskilt den kommunala vuxenskolans uppläggning. Man är fullt medveten om just det herr Wirtén sade, att man ännu i alltför hög grad tillämpar ungdomsskolans metoder när det gäller att ge de vuxna utbildning, och det har många gånger visat sig vara mindre lämpligt.

Jag kan nämna, att Stockholms stad under nästa läsår har fått särskilda möjligheter att i den kommunala vuxenutbildningen i huvudstaden tillämpa nya och friska grepp på aktiviteterna. Man kommer att få möjlighet att pröva om en mer seminariemässigt upplagd utbildning har fördelar framför den, om jag så får säga, mer skolmässiga

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

uppläggning som för närvarande är huvudregeln. Inom det pedagogiska forskningsarbetet pågår studier på detta delområde som alla syftar till förbättringar av vuxenpedagogiken. Inte heller av det skälet kan jag därför finna anledning att via en parlamentarisk kommitté ge ökade injektioner åt aktiviteten på fältet. Jag hoppas att det är det reservanterna är ute efter, nämligen att påskynda verksamheten så att den blir både bättre och mer omfattande.

Herr Wirtén talade vidare om företagsutbildningen, och herr Wallmark talade enbart om den i sitt inlägg på denna punkt. Det är intressant om det i själva verket är med anledning av företagsutbildningens problem som man från borgerligt håll nu så ivrigt pläderar för den parlamentariska kommittén. Är det egentligen vad ni är ute efter, att staten skall gå in och överta de privata företagens utbildningskostnader? Det lät i varje fall på herr Wallmark närmast som om så var fallet. Den problematiken på vuxenutbildningssidan har vi från utbildningsdepartementet icke hittills tagit upp i någon nämnvärd omfattning, den berör i hög grad andra departement.

Jag vill erinra om att på industridepartementets område har frågan om företagsutbildningen inom TEKO-industrin och inom varvsindustrin aktualiserats i propositioner till årets riksdag. Om det är dessa problem som ni vill att vi i första hand skall ta upp, vore det värdefullt att få detta klarlagt på ett mer entydigt sätt i en eventuell replik. Jag kan nämna, herr Wirtén, att den nu pågående pedagogikutredningen gör på denna punkt ett försök att kartlägga omfattningen av vuxenutbildning, bedrivna inom näringslivet. Det är något som vi statistiskt vet ganska litet om.

Slutligen nämnde herr Wirtén frågan om samordningen med annan utbildning, samordningen med högskoleutbildning. Han nämnde också samordningen mellan den kommunala vuxenutbildningen och folkbildningsverksam-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

heten. I den senare frågan, som är ett mindre problem, har vi sedan flera år fått till stånd mellan kommunerna och folkbildningsorganisationerna en uppgörelse beträffande gränsområdena som, såvitt jag kan bedöma, för dagen fungerar fullt tillfredsställande.

Men i den andra frågan om samspelet mellan vuxenutbildning i de former vi nu talar om å ena sidan och högskoleutbildningen å andra sidan erkänner jag att det finns ett jättelikt samordningsproblem — det samordningsproblem vars lösande kan resultera i vad vi brukar kalla återkommande utbildning. Över detta problem funderar för närvarande U 68.

Med denna lilla genomgång har jag sökt visa att de argument, som förts fram för att göra den större översyn som man från borgerligt håll önskar, i varje fall inte övertygat mig om behovet därav. Jag kan i och för sig mycket väl tänka mig att vi efter ytterligare några års erfarenheter och efter det att SVUX, U 68 och pedagogikutredningen är färdiga med sina betänkanden kan komma i en situation där det inte minst mot bakgrunden av frågan om ett system för återkommande utbildning kan finnas anledning att göra ett stort grepp. Men jag ser det för dagen inte av behovet påkallat att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté av det slag som oppositionen här efterlyser.

Den andra fråga som jag som hastigast vill beröra, herr talman, gäller utskottets behandling av den speciella nyhet som föreslås i propositionen, nämligen statligt stöd till löntagarorganisationernas studiearbete. Låt mig då först konstatera att den borgerliga oppositionen på denna punkt är djupt splittrad! Å ena sidan accepterar mittenpartierna helhjärtat regeringens förslag principiellt sett. Skillnaden mellan mittenpartiernas uppfattning och regeringspartiets uppfattning är att mittenpartierna vill gå längre i fråga om stödet. Vi grubblade mycket i departementet på

hur gränsdragningen skulle ske. Man måste ju här vara mycket bestämd när det gäller att dra gränserna. Syftet är ju — och detta accepteras uppenbarligen av mittenpartierna — att man med detta bidrag skall ge ytterligare ett handtag till verksamheter som är särskilt avsedda för personer med låg utbildning. Vi har i vårt arbete funnit att enda möjligheten att få en någorlunda skarp avgränsning som innebär att man kammar in dessa grupper är att tillämpa den princip som vi föreslår.

Jag vill fråga representanterna för mittenpartierna: Hur vill ni egentligen ha avgränsningen? Det är lätt att stå här och säga att man vill att flera grupper skall komma i åtnjutande av vuxenutbildningen. Men konsten är att kunna skriva författningen så att det blir en klar avgränsning. Hur vill herrar Thorsten Larsson och Wirtén ha det? Var vill ni dra gränsen? Det vore bra att få detta belyst. Vid departementsberedningarna har vi varit inne på att pröva någon form för att få med en del av de grupper som ni uppenbarligen vill ha med. Men vi fann inte modellen. Kan ni ge oss ett uppslag, vore vi väldigt tacksamma. Men något sådant uppslag har ni inte presenterat i er reservation, utan där talar ni mycket allmänt om önskvärdheten av att ge denna förmån till flera.

Sedan konstaterar jag, herr talman, att moderata samlingspartiet har en helt annan uppfattning än socialdemokraterna och mittenpartierna på denna punkt. Ni anser inte inom moderata samlingspartiet att det finns anledning för staten att gå in och stödja den mycket omfattande verksamhet, delvis av allmänbildningskaraktär, som löntagarorganisationerna bedriver genom sin kursverksamhet. Det är ett anmärkningsvärt och klarläggande konstaterande. Från moderat håll sägs att man är beredd att ge stöd till det rent fackliga studiearbetet men inte till den verksamhet som innehåller allmänbildningsinslag.

Herr Wallmark! Ni vet lika väl som jag att utvecklingen under 1960-talet har visat oss att det inom allt flera utbildningsområden blir allt viktigare att allmänbildningsinslaget ges en starkare ställning i utbildningen. Jag erinrar om den nya reformen för yrkesutbildning inom den nya gymnasieskolan, en utbildning som i hög grad karakteriseras av detta. Jag erinrar om den försöksverksamhet inom arbetsmarknadsutbildningen med allmänbildningsinslag som nu pågår och utvecklas. Jag tycker därför att det är ganska anmärkningsvärt att er argumentering mot regeringsförslaget på denna punkt går efter dessa linjer, att det inte finns någon anledning att stödja den del av den fackliga rörelsens utbildningsverksamhet som i sig har ett allmänbildningsinslag. Däremot är man inom moderata samlingspartiet beredd att ge bildningsorganisationerna ökade bidrag för att möjliggöra för dem en ny typ av utbildning, nämligen internatkurser. Det är i och för sig ett intressant uppslag, som vi först har mött i denna form från moderata samlingspartiet. Det har dock, som jag ser det, ganska litet med det här föreliggande förslaget att göra.

Herr WALLMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Det kan ha sitt intresse att debattera med statsrådet Moberg. Jag tycker att han ibland inte bara trampar i klaveret utan också står kvar och stampar i det. Jag skall beröra ett par saker som statsrådet här har tagit upp.

Jag undrar om statsrådet är fullt på det klara med vad han säger när han påstår att regeringen inte vill göra denna översyn. Jag skall be att få citera vad statsutskottet sade förra året — något som utskottet nu erinrar om: "Utskottet framhöll förra året att det enligt utskottets mening var angeläget för det fortsatta arbetet inom hela vuxenutbildningsområdet att man på grundval av en samlad översyn bildade

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

sig en uppfattning om föreliggande problem och om hur de lämpligen borde lösas." Låt mig erinra statsrådet om att detta alltså var riksdagens enhälliga beslut. Det är detta enhälliga beslut som statsrådet i dag står här och kritiserar och säger sig inte avse att verkställa, förrän kanske om några år. Jag trodde att regeringen i regel var beredd att handlägga frågorna i enlighet med riksdagens beslut. I varje fall trodde jag inte att en medlem av regeringen var så oförsiktig att han stod i riksdagen och sade till riksdagen att regeringen inte tänker expediera dess beslut.

Skillnaden, herr statsråd, mellan majoriteten i utskottet och reservanterna i år är att majoriteten anser det vara onödigt att påminna i en kläm om riksdagens beslut förra året. Utskottet skriver emellertid in en sådan påminnelse i utlåtandets text. Dessutom finns det en annan skillnad. Reservanterna har mera utförligt talat om vilka de anser bör ingå bland dem som skall utföra översynen. Vi har talat om parlamentariker, medan riksdagen förra året endast talade om en samlad översyn.

Det var den ena frågan. Den andra var att statsrådet sade att jag enbart talade om företagsutbildning och han ställde frågan till mig om reservanterna syftar till att staten skall överta kostnaderna för företagsutbildning. Det skall väl bara vara statsrådet Moberg som kan uppfatta mitt inlägg på det sättet, förmodar jag. Jag talade om behovet av en samlad översyn, där även företagen — arbetsmarknadens parter, sade jag — skall vara med. Jag sade att den gemensamma nämnaren för huvuddelen av dem som vi kallar för vuxenstudier är en anställning hos något företag, antingen ett enskilt eller ett offentligt, att det är förenat med betydande svårigheter att försöka lösa problemen utan samråd och att man inte kan sitta och skriva propositioner vid ett skrivbord i kanslihuset utan att hålla kontakt med det verkliga livet. Jag

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

sade också att det fordras en ansvars- och kostnadsfördelning och att jag hade en faiblesse för det engelska systemet. Jag utgick ifrån att statsrådet Moberg kände till det engelska utbildningssystemet, som i realiteten innebär att företagen har ett betydligt större ansvar och även en betydligt större kostnadsandel än de har i Sverige.

Statsrådet sade att när det gäller stödet till löntagarorganisationerna är positionen djupt splittrad. Det är som en karamell att suga på när statsrådet Moberg får använda uttrycket djupt splittrad. Anledningen är att det finns två olika reservationer. Vi har sagt för det första att vi tycker att internatundervisning i allmänbildningssyfte är värdefull och att det bör finnas statsbidrag till det och för det andra att utbildning i fackliga frågor är värdefull och att det bör finnas statsbidrag för det. Däremot tycker vi inte om den föreslagna organisationsformen, ty vi anser att bildningsorganisationerna, som har lång och ingående kunskap och erfarenhet av allmänbildningsaktiviteter, bör ägna sig åt dessa och att de fackliga organisationerna — då avser jag arbetsmarknadens organisationer över huvud taget — bör ägna sig åt sina specialfrågor. Vi tycker att det är klokt att göra den arbetsfördelningen. Vi säger alltså ja till båda delarna, men vi tycker att det är fel att de bakas ihop i ett sammanhang. Det är alltså vad man kan kalla för en annorlunda teknisk lösning vi vill ha.

Vi menar inte att staten skall dra in sitt stöd i detta sammanhang men att det skall ges på två olika sätt. Vi anser att specialiseringen är till gagn i båda fallen.

Jag är medveten om att de fackliga organisationerna i dag ägnar sig åt en viss allmänbildande verksamhet — men i mycket ringa omfattning, statsrådet Moberg. Jag följer den här frågan ganska ingående och vet ungefär vad kurserna innehåller. Så var det med den djupa splittringen, herr statsråd.

Generellt skulle jag som slutvinjett på detta inlägg vilja säga att behandlingen av en sådan här sakfråga mår bättre av balanserade inlägg från statsrådets sida — då kan vi föra en saklig diskussion i en angenämare anda.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Moberg kommenterade inte mina synpunkter på tilläggsbidraget till studiecirkelverksamheten. Jag skulle därför vilja upprepa något av vad jag anförde för att om möjligt få ett svar.

Jag sade att satsningen på de lågutbildade alltid hade varit en självklar uppgift för folkbildningsorganisationerna. En sådan utbildning har alltid stått i centrum för verksamheten inom ABF, nykterhetsrörelsens och kyrkornas studieförbund — ja, för alla erkända studieförbund över huvud taget. Jag sökte påvisa att förslaget i propositionen faktiskt bygger på en annan grundsyn än den som hittills har tillämpats när det gäller det statliga stödet till folkbildningsverksamheten. Nu föreslås nämligen ett tilläggsbidrag för "vissa i grundskolan centrala ämnesområden och på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9". Jag angav några skäl som talade emot just detta system för prioritering, nämligen att man i grundskolan numera tillämpar den synen att alla ämnen har lika värde; man har gått ifrån den prioritering av vissa ämnen som man i ett tidigare skede hade enat sig om.

Jag anförde också att det är oerhört svårt att stadiemässigt göra den avgränsning som det talas om i propositionen. Jag slutade med ett önskemål om att dessa bidragsformer på nytt skulle prövas, framför allt i de tillämpningsbestämmelser som måste komma till stånd. Jag gjorde detta därför att jag anser att det är mycket viktigt att man så långt som någonsin är möjligt bör försöka att från statsmakternas sida bevara den frihet och den själv-

ständighet som av tradition de svenska folkbildningsorganisationerna har haft.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp några av de frågor som statsrådet berörde.

Jag blev något förvånad när statsrådet med utgångspunkt i ett inlägg i debatten kopplade samman kravet på en samlad översyn på vuxenutbildningens område med en enda sak, nämligen företagsutbildningen. Jag kan inte finna att vi i reservation 4 nämner någonting om detta.

Den vuxenutbildning som vi nu har — innan det föreliggande förslaget lades fram — har, herr statsråd, blivit helt underkänd av sådana organisationer som LO och ABF. I Kommunförbundets skoldelegation fick vi på remiss en skrivelse från departementet som vi skulle yttra oss över, i vilken LO och ABF ville få till stånd en ny försöksverksamhet på vuxenutbildningens område. Det är alldeles riktigt att det är angeläget med en sådan verksamhet, och ingen har på den punkten haft någon annan uppfattning.

När jag sedan studerar propositionen, som på flera ställen talar om behovet av en ny översyn, kan jag inte förstå, ärade kammarledamöter, vad det skulle finnas för hinder för att just denna översyn skulle vara av parlamentarisk karaktär. Skall man ha en samlad översyn är det nödvändigt att den verkligen ges bredd, så att vi inte gör samma misstag som ni har gjort från departementssidan när ni tidigare har lagt fram förslag om vuxenutbildningen. Vi vill försöka komma ifrån ett sådant misslyckande på dessa punkter — det har varit ett misslyckande, det kan statsrådet gärna erkänna!

Sedan frågar statsrådet vad herr Wirtén och jag vill lägga fram för synpunkter när det gäller att gå ut med detta förslag längre än till löntagarorganisa-

tionerna. Jag skall svara med ett par meningar ur propositionen, där det heter:

”Studieverksamheten har vidare till uppgift att tillfredsställa det stora behovet av skolning av dem som skall företräda medlemmarna i olika situationer. Sådana förtroendevalda, t. ex. ordförande i verkstadsklubbar eller tjänstemannaklubbar, måste för att fylla sina uppgifter ha betydande kunskaper inom en rad ämnesområden.”

Ja visst, men det finns också ordförande i företagargenerationer och det finns RLF-avdelningar som bör kunna ha precis samma angelägna krav att få dessa önskemål om studier tillgodosedda. Jag förstår inte, herr statsråd, varför man ensidigt skall ta fram löntagargenerationerna, eftersom det också finns andra organisationer som, vid sidan av dessa, bedriver en lika betydelsefull och fin verksamhet. Jag kan inte inse varför inte de skall få vara med i bilden. Jag anser att det vore en rättvisa om ni på departementshåll gjorde en utredning som klarade upp begreppen som statsrådet vill ha belysta från vår sida.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja på samma punkt som Thorsten Larsson senast var inne på, d. v. s. statsrådet Mobergs fråga till oss om hur vi hade tänkt oss att lösa förslaget om att vidga löntagargenerationernas rätt att erhålla statsbidrag för sin utbildningsverksamhet att gälla även andra kategorier av organisationer. Jag antecknar med intresse och tacksamhet att departementet och statsrådet tydligen själva varit inne på samma tankegångar och egentligen skulle vilja följa mittenreservationen på denna punkt. Alltså måste den redovisning som statsrådet i dag har gett från talarstolen på denna punkt innebära att han menar att vi i sak har rätt men att det tekniskt är svårt att klara. Jag kan hålla med om att det i vissa fall kan va-

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

ra ganska besvärligt att göra dessa avgränsningar, men likväl får inte den tekniska lösningen vara avgörande för att utesluta dessa grupper, om man anser att det är sakligt motiverat att inbegripa dem. Det är litet överraskande att man från regeringens sida ställer krav på oppositionens talesmän när det gäller att lägga fram de rent tekniska lösningarna. Det bör väl ändå kanslihusets personal kunna klara!

Jag vill sedan gå över till den andra reservationen, som huvuddelen av debatten har rört sig kring och som gäller kravet på en parlamentarisk utredning om vuxenutbildningen. Jag noterar att statsrådet Moberg tar fasta på ett led i föregående års riksdagsbeslut, nämligen kravet på en samlad översyn, och säger att riksdagen inte sade någonting om hur denna översyn skulle gå till. Det är i och för sig ett riktigt konstaterande, men jag anser att det är viktigt att påpeka att riksdagsbeslutet också innehöll en fortsättning, nämligen: och om hur de lämpligen bör lösas — alltså hur problemen med vuxenutbildningen lämpligen bör lösas. Den delen har man helt skjutit åt sidan i kanslihuset. Jag delar herrar Wallmarks och Larssons synpunkt att det är överraskande att man inför Sveriges riksdag som utfärdat beställningen bara meddelar att man inte kommer att verkställa den delen — möjligen den dag då SVUX har redovisat sina ställningstaganden — ty nu skulle en sådan parlamentarisk utredning närmast vara förvirrande.

Statsrådet frågar oss också om vi med detta krav vill försena arbetet med reformering av vuxenutbildningen. Även detta tycker jag är rätt överraskande. Vi inser inom oppositionen att plottandet med utredningsverksamheten på en rad olika områden inte kan leda till det helhetsgrepp som vi efterlyser. Om man hänvisar till U 68, till SVUX, till SÖ:s arbete på organisationssidan o. s. v., kvarstår ju den splittrade bild som så många kritiker har påtalat och som man enligt deras mening snarast

måste komma ifrån. Jag tror att det kan vara motiverat att på denna punkt ännu en gång citera vad herr Edström säger i sin intressanta skrift: "Trots att vuxenundervisningsfrågor uppmärksamrats i en rad utredningar under 60-talet väntar man fortfarande på de nödvändiga genomgripande radikala reformerna av vår vuxenundervisning, som i allt väsentligt är likadan som på 20- och 30-talen."

Vad vi fortfarande, herr talman, anser vara nödvändigt är att få till stånd en samlad utredning på området, och den skall icke enbart röra sig kring utbildningen inom företagen som statsrådet Moberg försökte göra gällande var vår mening utan den rad av frågor jag försökte belysa i mitt första inlägg.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag negligerar ingalunda riksdagen. Jag försöker klarlägga för oppositionens företrädare att det i dag, som jag ser det, inte finns anledning att tillsätta en parlamentarisk statlig kommitté, vilket ju är vad reservationen går ut på.

Vi har nogsamtt noterat statsutskottets mycket försiktiga skrivning i fjol om den samlade översynen. Vi har gjort en första approximation till en sådan översyn i själva propositionen, och herr Wirtén påpekade också att det var en översikt. Sedan konstaterar jag att utredningsläget i dag på detta område är sådant att de ekonomiskt sett viktigaste pusselbitarna som vi saknar är de som SVUX och i någon mån U 68 håller på med. Då har jag den uppfattningen att tiden icke är mogen att tillsätta en traditionell kommitté med en parlamentarisk sammansättning av ledamöterna, som begärts från oppositionshåll. Man kan ha olika uppfattningar om huruvida det är ett klavertramp från min sida eller ett seriöst försök att bedöma den lämpligaste metoden att få fram förbättringar. Jag upprepar, herrar opponenter,

att syftet, hoppas jag, är ett och det samma för oss alla, nämligen att på lämpligaste sätt påskynda utvecklingen till en ännu bättre situation på vuxenutbildningens område.

Låt mig säga några ord till herr Wallmark om bedömningen av löntagarorganisationens stöd. Jag har fortfarande den uppfattningen att det är en principiellt mycket djupgående klyfta mellan mittenpartierna å ena sidan och moderaterna å den andra i denna fråga. Jag blev inte övertygad om motsatsen genom herr Wallmarks replik. Låt mig dessutom, herr Wallmark, tala om att allmänbildningsinslaget i de kurser som löntagarorganisationerna ger i ganska betydande omfattning är stort och ofta växande. För att ta ett exempel: Landsorganisationens tremånaderskurser omfattar till tre fjärdedelar allmänbildande ämnen, och sexveckorskurserna har till 50 procent allmänbildningsämnen på programmet.

I mitt förra inlägg sade jag ingenting till herr Wikström. Jag skall be att få säga några ord med anledning av hans två inlägg. Herr Wikström är ganska ensam på denna punkt. Glädjande nog har man enat sig i utskottet om att tillstyrka regeringens förslag om denna speciella höjning för de kurser som syftar till att ge utbildning på grundskolenivå.

Det är i och för sig riktigt som herr Wikström säger att det i viss utsträckning är en ny princip som vi härmed inför i arbetet, men vi har varit övertygade om att det är riktigt att göra detta i dagens situation. Syftet med detta förslag är att möjliggöra för organisationerna att i första hand sänka kursavgifterna för deltagarna. Vi har många exempel på att kursavgiftens storlek är ett starkt hinder för en person att delta i studiecirkelarbetet. Med hänsyn till de knappa ekonomiska resurserna stod vi då inför frågan hur vi på bästa sätt skall kunna använda de till buds stående resurserna på denna punkt för att nå syftet. Vi fann då att

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

detta var en framkomlig väg, vilken i och för sig i viss utsträckning kan sägas innebära ett avsteg från de principer som man samlade sig kring 1963. Men det är väl i och för sig inte fel att pröva något nytt.

De problem av praktisk natur som herr Wikström tar upp, avgränsningsproblemen, kan — det är vi ganska övertygade om — lösas på ett hyggligt sätt. Visst kommer svårigheter att uppstå i det enstaka fallet, men vi är övertygade om att skolöverstyrelsen med stöd av den delegation som utses av bildningsorganisationerna kommer att klara detta avgränsningsproblem lika väl som man har klarat en rad avgränsningsproblem tidigare, vilka delvis varit av en än mer intrikat natur.

Herr WALLMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Moberg säger nu att han ingalunda vill negligera riksdagen utan att han vill klarlägga för oppositionen hur departementet ser på dessa frågor. Vad jag åsyftade, herr talman, var riksdagens enhälliga skrivelse till Kungl. Maj:t förra året. Något annat sätt att skriva och tala om vad man vill än det som utskottet använt är inte brukligt här i riksdagen. Det är en beställning av en översyn. Jag kan bara än en gång konstatera att statsrådet tydligen vidhåller sin uppfattning att han icke tänker expediera riksdagens beslut.

Hur utredningen skall sammansättas kan man ha delade meningar om. Oppositionen har specificerat hur den ser det. Vi tycker att det är naturligt att det blir en parlamentarisk utredning. Det var den frågan.

Statsrådet säger att skälet till att man vill vänta är att man vill lösa de studiecirkelfrågorna för de tillhör de viktigaste men också de svåraste. Jag skulle vilja säga att den frågan, herr statsråd, löser man inte utan att ha gjort denna utredning. Jag skall inte ta upp tiden med att försöka förklara varför

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

det är på det viset, men människor med arbetslön torde ha svårt att klara upp sina studieproblem på dagtid med ett studiestöd som måste bli av en generell karaktär. Det är bara genom en sådan här utredning man kan komma på det klara med denna fråga, det är jag övertygad om. Genom att fördröja en sådan översyn uppskjuter statsrådet också möjligheterna att lösa hithörande problem. Detta är endast ett av dem.

Till statsrådets kommentar beträffande höjning av statsbidraget för speciella ämnen vill jag genmäla att utskottets skrivning är litet annorlunda än propositionens förslag. I mina inlägg har jag inte gått in på utskottets skrivningar, där det i huvudsak tillgodosett våra motionsönskemål, men eftersom statsrådet berör denna fråga vill jag framhålla att utskottet alltså har beslutat annorlunda i vissa stycken på denna punkt än vad statsrådet själv föreslagit.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet betecknade det som glädjande att jag var ganska ensam om mina synpunkter. Det kan bero på att jag har avvikande och annorlunda värderingar, men det kan möjligen också bero på att de synpunkter som jag företräder mera delas av folkbildningsorganisationerna och studieförbunden än av statsutskottet med de speciella synpunkter som man där anlägger. Detta kommer att framgå av de yttranden som studieförbunden nu kommer att lämna in till departementet med anledning av den särskilda promemoria om bidragsbestämmelserna som utarbetats.

Det gäller här en ganska viktig principfråga. Är det under alla förhållanden viktigare att människor läser engelska än att de studerar ett estetiskt ämne, är samhällskunskap alltid viktigare än religionskunskap? Är det samhället som skall göra dessa prioriteringar? Vi är överens om att det är en ny princip

som införts. Jag är inte säker på att man denna väg bäst uppnår de mål man önskar nå, men liksom statsrådet sätter jag på denna punkt en viss tilltro till folkbildningsroteln på skolöverstyrelsen. Möjligen har man där större förståelse för mitt och folkbildningsorganisationernas resonemang än i departementet.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! En kort replik till herr Wikström! Promemorian om den praktiska utformningen av ifrågavarande avgränsning är skriven inom departementet huvudsakligen av en person med mycket ingående kunskaper om folkbildningsarbetet. Det är ingalunda — för att använda herr Wallmarks terminologi — en skrivbordskonstruktion i departementet. Det är i och för sig riktigt att det vid remissbehandlingen kommit en del kritik mot detaljutformningen. Vi är inte färdiga med den slutliga utformningen, men självklart prövar vi de invändningar som här gjorts.

Fröken **STENBERG** (m):

Herr talman! Det är tre motionspar under vilka mitt namn står som har avstyrkts i statsutskottets utlåtande nr 107. Det gäller punkterna 5 a, 8 och 10 c. Beträffande motionsparen I: 1073 och II: 1252, alltså motioner med förslag till snar lösning av den kommunala vuxenutbildningens organisation och arbetsformer, skulle jag vilja framföra ett par synpunkter. Beträffande motiveringen till vårt förslag hänvisar jag till motionerna men vill till den rad önskemål som framlagts och som det måste vara i huvudmannens intresse att tillgodose foga ännu *ett*, och detta i anslutning till vårt påpekande om att fasta lärartjänster måste inrättas för att vuxenutbildningen skall kunna utbyggas i önskvärd takt. För dessa tjänster erfordras dessutom lärare med utbildning i vuxenundervisningens speciella meto-

dik. Det förutsätter i sin tur att lärarhögskolorna erhåller lektorstjänster i vuxenundervisningens metodik, så att de blivande lärarna kan få sådan undervisning i sin reguljära utbildning. För närvarande finns emellertid endast ett — jag tror att det är ett extra ordinarie — lektorat i vuxenundervisningens metodik i hela landet. Det är inrättat vid lärarhögskolan i Stockholm. Vederbörande lektor kan givetvis inte ensam klara den för hela riket nödvändiga utbildningen. Ett rimligt krav är att lektorat av detta slag inrättas vid i första hand de stora lärarhögskolorna. Eljest tenderar kanske vuxenundervisningen att bli av samma slag som den för minderåriga elever, sådan den, kanske med vissa undantag, bedrivs vid kvällsgymnasier av lärarkrafter som ej har erfarenhet av vuxenstuderaendes speciella problem och möjligheter.

Jag har, herr talman, velat göra detta påpekande därför att utskottet bl. a. framhåller, att ett omfattande utredningsarbete är i gång. Det förefaller mig rimligt att den frågeställning jag här redogjort för skulle kunna tas upp till behandling i det sammanhanget.

För övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 1074 och II: 1253, I: 1072 och II: 1254 samt I: 1073 och II: 1252. Dessa återfinns vid punkterna 5 a, 8 och 10 c.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det har i och för sig varit en mycket intressant debatt, som rört sig kring det mesta i vuxenutbildningen. Det må emellertid vara mig för låtet om jag koncentrerar mig på det som är det väsentliga i föreliggande proposition.

Vad är det saken gäller? Jo, den gäller hela den stora grupp av medborgare som har en kort utbildning — sex- å sjuårig folkskola. Det är denna stora grupp som nu i en andra etapp skall ges möjlighet till utbildning utöver den man tidigare fått. Jag vill gärna instämma i

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen
vad någon har sagt, att detta är en fråga om jämlikhet.

Detta med vuxenutbildning är naturligtvis inte så märkvärdigt, ty de människor det gäller siktar kanske inte i första hand till att få en direkt yrkesutbildning. För många av dem tror jag det väsentliga är att få en allmänbildning utöver den de har fått under den tidigare skoltiden.

Med utgångspunkt i detta skall jag kommentera reservation 4 i vilken begärs en samlad översyn av vuxenutbildningsområdet. Det är alldeles riktigt att utskottet i fjol enhälligt sade ifrån att det var angeläget med en översyn. Men jag tror att vi skall se frågan på följande sätt.

När reservanterna pekar på att det inte har hänt någonting sedan fjolårets begäran om en översyn och anser det vara motiv för tillsättandet av en parlamentarisk utredning, så kan jag motivera utskottsmajoritetens avslag på den framställningen ungefär med departementschefens ord, att man bör avvakta det utredningsarbete som pågår. Det är också vår uppfattning. Men låt mig dessutom säga att påståendet om att ingenting hänt är felaktigt, eftersom förslaget i den föreliggande propositionen siktar till att ge en stor grupp av samhällsmedborgare chansen att åtminstone få en högre allmänbildning. Givetvis siktar många vuxenstuderaende även till bättre utkomstmöjligheter på arbetsmarknaden, en yrkesutbildning.

Det är mot den bakgrunden som vi har ansett att det inte finns anledning att upprepa vad vi tidigare sagt beträffande en allmän översyn.

För övrigt, herr talman, skulle jag vilja tillägga ett par saker. När jag hör hur man tänkt sig inriktningen av en översyn av vuxenutbildningssektorn, är jag för min egen del inte beredd att helt och hållet acceptera den. Vi bör nog resonera om vilken inriktning en allmän översyn av dessa frågor bör ha, om det bör vara en parlamentarisk utredning m. m.

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

Låt mig fortsätta med reservationerna. Den första gäller statsbidrag till löntagarorganisationerna. Jag är fackligt organiserad och har haft kontakt med både facklig och annan kursverksamhet. Vissa fackliga organisationer, LO exempelvis, bedriver kursverksamhet med allmänbildande men givetvis också speciell inriktning. Den verksamheten har bedrivits i många år, och det förefaller mig litet egendomligt att sådan kursverksamhet inte längre skall få bedrivas av fackliga organisationer, i varje fall inte med statsbidrag. Den verksamheten vill man nu flytta över till folkbildningsorganisationerna. Det må vara mig förlåtet att jag har mycket svårt att förstå ett sådant resonemang.

Mig förefaller det naturligt att de fackorgan som har bedrivit denna form av kursverksamhet får fortsätta därmed och får statsbidrag.

Reservation 7 gäller större rörlighet i studiecirkelverksamheten, och den frågan behöver jag inte säga så mycket om. Om riksdagen skulle bifalla reservationen, som innebär att fem timmar per sammankomst bör utgöra övre gräns för statsbidragsberättigad studiecirkel och att statsbidrag bör kunna utgå till studiecirkelverksamhet oavsett antal studieveckor eller antal sammankomster per vecka, skulle det i själva verket innebära att verksamheten inte längre hade formen av studiecirkel utan skulle falla under beteckningen kursverksamhet, veckoslutskurs eller dylikt.

Ja, herr talman, jag skall inte för min del förlänga debatten. Jag har motiverat varför jag inte kan acceptera reservationerna, och jag har tillåtit mig att lägga några allmänna synpunkter på problematiken i samband med vuxenutbildningen. Jag tror att många med mig har känt bristen av att inte ha fått mer än en sex- à sjuårig skolutbildning. För oss innebär denna reform mycket — även om vi inte själva kommer att få någon glädje av den — därför att vi vet vad den betyder för

många av dem som har kommit på efterkälken men nu får en chans att skaffa sig allmänbildning och högre utbildning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, vid vilka annat yrkande ej framställts än om bifall till utskottets hemställan, komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i *punkterna 1—4*.

I fråga om *punkten 5*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Larsson, Thorsten*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Nyman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen;

3:o), av herr *Wallmark*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 b betecknade reservationen; samt

4:o), av fröken *Stenberg*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 1074 och II: 1253.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av återstående yrkanden med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna sva-

ren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr Thorsten Larssons yrkande.

Herr *Wallmark* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 107, punkten 5, antager det förslag, som innefattas i den av herr Nyman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 b betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 23.

Därjämte hade 66 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Ang. ökat stöd till vuxenutbildningen

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nyman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 43.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 6 och 7*.

Vidare gjordes enligt de rörande *punkten 8* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till motionerna I: 1072 och II: 1254; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten 9*.

Med avseende å *punkten 10*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Wallmark*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet

Ang. musik- och dansutbildning

avgivna, med 4 betecknade reservationen; samt

3:o), av fröken *Stenberg*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I:1073 och II:1252.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wallmark* begärde votering, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 64.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 11—20*.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 21*

framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wallmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkten 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 115;

Nej — 22.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 22—29*.

Ang. musik- och dansutbildning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående musik- och dansutbildning m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beräknat medel för nedannämnda ändamål hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 25, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 20 februari 1970, föreslagit riksdagen att dels godkänna de allmänna riktlinjer för musikutbildning m. m. som förordats i statsrådsprotokollet, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer vidtaga de åtgärder som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av den högre musikutbildningen, dels besluta, att statliga musikhögskolor skulle inrättas i Göteborg och Malmö den 1 juli 1971, dels besluta att — under förut angivna förutsättning — viss högre musikutbildning skulle bedrivas vid Folkliga musikskolan Ingesund, Framnäs folkhögskola och Örebro musikpedagogiska institut från och med budgetåret 1971/72, dels för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Utbildningskostnader ett förslagsanslag av 7 749 000 kronor, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Undervisningsmateriel m. m. ett reservationsanslag av 294 000 kronor och till Bidrag till vissa musikkonserverior ett förslagsanslag av 2 642 000 kronor, dels besluta, att statens danskola skulle inrättas i Stockholm den 1 juli 1970 med huvudsaklig uppgift att utbilda koreografer och danspedagoger, dels till Statens danskola för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 565 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits dels reformer beträffande musikutbildningens utformning och organisation, dels inrättande av en statlig skola, statens danskola, för utbildning av koreografer och danspedagoger. Förslagen rörande musikutbildningen innebure dels försöksverksamhet med en särskild utbildningslinje i musik i den samman-

Ang. musik- och dansutbildning

hållna gymnasiala skola, vilken i framtiden torde komma benämnas gymnasieskolan, dels ställningstaganden angående den högre musikutbildningens målsättning och organisation.

Musiklinjen i gymnasieskolan föresloges bliva tvåårig och i huvudsak inriktad på att förbereda eleverna för högre musikutbildning. Den skulle införas som försöksverksamhet och förläggas till högst fem orter i landet med en årlig intagning av sammanlagt 150—200 elever.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1008, av herr *Pettersson, Karl*, och herr *Olsson, Erik*, samt II: 1166, av herr *Åsling m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1009, av herr *Wirmark* och herr *Larsson, Åke*, samt II: 1168, av herr *Ericson* i Örebro och fru *Lindberg*,

dels de likalydande motionerna I: 1018, av herr *Blomquist*, samt II: 1179, av herr *Källstad* och fru *Fränkel*,

dels de likalydande motionerna I: 1019, av herr *Nyquist m. fl.*, och II: 1178, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*,

dels motionen I: 1020, av fru *Segerstedt Wiberg*,

dels de likalydande motionerna I: 1021, av herr *Andersson, Axel*, och II: 1182, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1022, av herr *Andersson, Ingvar*, och II: 1187, av herr *Werner m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1023, av herr *Blomquist*, och II: 1188, av herr *Werner m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1024, av herr *Nilsson, Nils*, och herr *Wirtén*, samt II: 1181, av herrar *Källstad* och *Mattsson*,

dels de likalydande motionerna I: 1025, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 1180, av fru *Jonäng m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1026, av herr *Petersson, Hans*, samt II:

Ang. musik- och dansutbildning

1185, av herr *Strömberg* och herr *Westberg* i Ljusdal,

dels de likalydande motionerna I: 1027, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard*, samt II: 1183, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1028, av fröken *Stenberg m. fl.*, samt II: 1186, av herr *Wennerfors* och fru *Mogård*,

dels de likalydande motionerna I: 1029, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 1184, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1030, av herr *Wallmark*, och II: 1189, av fröken *Wetterström*,

dels ock motionen II: 1169, av fru *Rgding* och fru *Marklund*.

I motionerna I: 1008 och II: 1166 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 25 måtte besluta, att den musikutbildningslinje inom mellanskolan som i propositionen på försök föresloges förlagd bland annat till en ort i Norrland skulle lokaliseras till Östersund.

I motionerna I: 1009 och II: 1168 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva till känna vad i motionerna anförts angående lokaliseringen av försöksverksamhet med musikutbildning inom mellanskolan.

I motionerna I: 1018 och II: 1179 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta höja bidraget till muksikkonservatorierna för budgetåret 1970/71 med 356 000 kronor exklusive lönekostnads-pålägg.

I motionerna I: 1019 och II: 1178 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att försöksverksamhet med tvåårig musikutbildning i mellanskolan (gymnasieskolan) även skulle få anordnas i Falun från läsåret 1971/72.

I motionerna I: 1023 och II: 1188 hade framställts förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle dels giva till känna, att utbildningen av kyrkokantorer vid Svenska diakonsällskapets diakonskola (Sköndalsinstitutet)

utöver de från kyrkofonden utgående bidragen borde få del av sådana anslag som komme den statliga kyrkomusikerutbildningen till del, dels hemställa om särskild utredning och förslag angående de kyrkomusikaliska tjänstetyperna.

I motionerna I: 1026 och II: 1185 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att särskild musiklinje i fackskolan måtte kunna anordnas på andra platser än de i propositionen angivna fem efter hemställan av vederbörande skolstyrelse och i den utsträckning lärar- och lokalresurser vore för handen.

I motionerna I: 1027 och II: 1183 hade yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättandet av en expertgrupp eller organisationskommitté med uppgift att snarast framlägga förslag till utbildning av dansare.

I motionerna I: 1029 och II: 1184 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att en statlig musikhögskola skulle inrättas i Umeå den 1 juli 1971.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte beträffande studietiden för solistutbildningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1169, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 20 februari 1970,

2. att riksdagen måtte godkänna de allmänna riktlinjer i övrigt för musikutbildning m. m. som förordats i statsrådsprotokollet,

3. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna vidtaga de åtgärder, som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av den högre musikutbildningen,

4. att riksdagen måtte besluta, att statliga musikhögskolor skulle inrättas i Göteborg och Malmö den 1 juli 1971,

5. att riksdagen måtte besluta, att —

under förutsättning som angivits i statsrådsprotokollet — viss högre musikutbildning skulle bedrivas vid Folkliga musikskolan Ingesund, Framnäs folkhögskola och Örebro musikpedagogiska institut från och med budgetåret 1971/72,

6. att riksdagen måtte för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa

a. till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Utbildningskostnader ett förslagsanslag av 7 749 000 kronor,

b. till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Undervisningsmateriel m. m. ett reservationsanslag av 294 000 kronor,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1018 och II: 1179 till Bidrag till vissa musikkonservatorier för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 642 000 kronor,

8. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1008 och II: 1166, I: 1009 och II: 1168, I: 1019 och II: 1178 samt I: 1026 och II: 1185 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående omfattningen och lokaliseringen av försöksverksamheten med musiklinje i gymnasieskolan,

9. att riksdagen måtte avslå motionen I: 1020 om beaktande av vissa synpunkter i fråga om harmonisering av de nordiska skolordningarna,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1021 och II: 1182 om förslag om inrättande av en musikhögskola i Umeå,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1022 och II: 1187 om anslag till lägre kyrkomusikalisk undervisning vid Geijerskolan i Ransäter,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1023 och II: 1188 i vad avsåge anslag till utbildningen av kyrkokantorer vid Svenska diakonsällskapets diakonskola,

13. att riksdagen måtte avslå motio-

Ang. musik- och dansutbildning

nera I: 1023 och II: 1188 i vad avsåge utredning och förslag angående de högre kyrkomusikaliska tjänstetyperna samt motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge beredning och förslag om kyrkomusikorganisationen såvitt gällde högre tjänster,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1023 och II: 1188 i vad avsåge utredning och förslag angående de lägre kyrkomusikaliska tjänstetyperna samt motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge beredning och förslag om kyrkomusikorganisationen såvitt gällde lägre tjänster,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge beredning och förslag om utbildningen av kyrkomusiker,

16. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1024 och II: 1181 om att den kommunala frivilliga musikundervisningen i princip skulle vara en del av det allmänna skolväsendet,

17. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge förslag om samordning av den frivilliga musikundervisningen,

18. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge statsbidrag till kommunala musikskolor,

19. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1025 och II: 1180 i vad avsåge inrättande av ett kursinstitut,

20. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1028 och II: 1186 om utbildning av talpedagoger m. m.,

21. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1029 och II: 1184 om en statlig musikhögskola i Umeå,

22. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1030 och II: 1189 om åtgärder för vidareutbildning av klasslärare, musiker m. fl. till behöriga musiklejare,

23. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1169 i vad avsåge utbildningen av musikpedagoger och musiklejare,

24. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1169 i vad avsåge solistutbildningens innehåll,

Ang. musik- och dansutbildning

25. att riksdagen måtte avslå motionen II:1169 i vad avsåg musikämnets ställning i gymnasieskolan,

26. att riksdagen måtte besluta, att statens dansskola skulle inrättas i Stockholm den 1 juli 1970 med huvudsaklig uppgift att utbilda koreografer och danspedagoger,

27. att riksdagen måtte till Statens dansskola för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 565 000 kronor,

28. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1027 och II:1183 om utbildning av dansare.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! Propositionen nr 25 angående musik- och dansutbildning är en viktig proposition. Den är tänkt, föreställer jag mig, att bli en milstolpe i svensk musikutbildnings historia. Det är vällovligt att vi nu får möjligheter till en fastare och bättre form för såväl lägre som högre musikutbildning, även om man samtidigt måste konstatera att 1965 års musikutbildningskommittés idéer och förslag på flera väsentliga punkter inte har utnyttjats, vilket av många verkligen beklagas.

Kommittén hade t. ex. ett väl utarbetat förslag till reformerad utbildning av kyrkomusiker och till en omorganisation av den kyrkomusikaliska verksamheten som har vunnit allmänt gillande av remissinstanserna. Detta förslag har nu mötts med kalla handen av departementschefen och utskottet. Därför blir den kyrkomusikaliska verksamhetens organisation nu i stort sett oförändrad. Under hänvisning till dagens kyrkopolitiska situation vill man inte ens vara med om att realistiskt söka avhjälpa den svåra bristsituationen när det gäller kantorstjänsterna, detta trots att man försäkrar att man är medveten om det stora behovet av en förstärkning av den lägre kyrkomusikaliska utbildningen.

För någon vecka sedan hade jag an-

ledning att från denna talarstol beröra förhållandena med de kyrkomusikaliska tjänsterna. Jag framhöll då att vi just nu har en större musikerbrist än prästbrist i svenska kyrkan och att allt flera oexaminerade krafter får bära upp kyrkans musikliv. Cirka 40 procent av kyrkomusikerkåren är s. k. orgelspelare, för vilka krav på kyrkomusikalisk examen ej uppställs. Jag beklagade då, och jag gör det nu igen, den bristande förståelsen och viljan att verkligen lösa detta problem, som sannoligen inte berör bara kyrkans musikliv utan även det allmänna musiklivet, inte minst ute på landsbygden.

Det enda utskottet har att komma med är en liten from förhoppning, att utbyggnaden av de statliga sommarkurserna skall kunna bidra till att förstärka kantorsutbildningen. Det är allt.

Herr talman! Om det nu inte går så bra som utskottet har tänkt sig, förutsätter jag att departementet återkommer med nya förslag när det gäller att lösa problemet med kyrkomusikerbristen.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Fröken **STENBERG** (m):

Herr talman! Först vill jag i egenkap av gammal kantor instämna med föregående talare.

Under punkten 21 i statsutskottets utlåtande nr 108 har utskottet avstyrkt motionsparet I:1029 och II:1184 med förslag om att musikhögskola skall inrättas i Umeå. Mot ett enhälligt utskott finns intet att göra. Som motionär har jag bara att beklaga avstyrkandet och beklaga att det samarbete som en musikhögskola skulle kunna etablera med universitet och lärarhögskola — ett samarbete som verkligen skulle kunna betyda ett maximalt utnyttjande av tillgängliga resurser och som skulle verka nyskapande och stimulerande på kulturutbudet i regionen — nu tyvärr inte kommer till stånd.

Behovet av estetisk högskoleutbild-

ning i norra Sverige gör sig allt starkare påmint allteftersom Umeå universitet och de övriga utbildningsanstalterna byggs ut. Lämpliga lokaler finns tillgängliga i och med att folkskoleseminariet i Umeå avvecklas. Där finns inga lokalproblem av den art som kan försvåra en snabbare utbyggnad i Stockholm, Göteborg och Malmö. Bristen på musiklärare och musikpedagoger är också särskilt kännbar i norra Sverige. Behovet av kompetenta musiklärare skulle fyllas även för norra Sverige om en musikhögskola inrättades i Umeå. Ett antal remissinstanser har också förordat detta, men utskottet avstyrker. Utskottet förutsätter att man vid en framtida utbyggnad av den högre musikutbildningen överväger möjligheterna att öka utbildningsresurserna i Norrland, och jag kan bara uttala förhoppningen att man, när detta uttalande skall realiseras, också tar hänsyn till det effektiva och rationella samarbete som kan upprättas med redan etablerade utbildningsenheter på universitetsnivå.

Under punkten 28 har utskottet hemställt om avslag på motionsparet I: 1027 och II: 1183, i vilka vi motionärer har föreslagit tillsättandet av en organisationskommitté med uppgift att snarast lägga fram förslag till utbildning av dansare. Departementschefens förslag beträffande den statliga dansskolans uppgifter berör ju i första hand endast utbildningen av koreografer och danspedagoger. Förslaget är förvisso motiverat av remissbehandlingen, som knappast ger uttryck för enhetlig uppfattning om hur dansarutbildningen bör utformas. Motionärernas synpunkter kan studeras i motionerna, och jag hänvisar till dessa.

Ett par randanmärkningar med anknytning till den del av propositionen som handlar om danspedagogutbildningen vill jag dock gärna göra. Man frågar sig vid läsningen av detta avsnitt om möjligen oenigheten i remissvaren till en del kan bero på att re-

Ang. musik- och dansutbildning

spektive yrkesorganisationer och fackförbund under utredningens gång — detta är ju en enmansutredning — inte har haft tillfälle eller på något sätt försummat att föra fram sina synpunkter. Jag saknar också t. ex. Svenska danspedagogförbundet bland remissinstanserna; men det kanske finns med som underremissinstans. Detta förbund är efter vad jag förstår den enda fackliga sammanslutningen för danspedagoger — en organisation som inom sig rymmer samlad expertis även beträffande den professionella utbildningen. Här är det dock fråga om en expertis som jag förmodar utnyttjas i försöksverksamheten på olika plan — vid statens dansskola, i våra grundskolor och gymnasier. Dansträning också som terapi — och det är en mycket förnämlig terapi, som löser spänningstillstånd och positivt påverkar personligheten — fordrar förvisso välutbildade och kvalificerade danspedagoger, något som man får hoppas verkligen beaktas av skolor, organisationer och studieförbund som har dansträning på schemat. Och så länge auktorisationsfrågan ännu inte är löst — det är kanske inte bara en förhandlingssak utan också en arbetsuppgift för en expertkommitté — borde det medlemskap som erhållits via inträdesprov i t. ex. den enda fackliga sammanslutningen, alltså Svenska danspedagogförbundet, vara en garanti för undervisningens kvalitet.

Det förefaller mig också rimligt att en marknadsundersökning av danspedagogernas arbetsförhållanden hör till de fortsatta uppgifterna på området. Tillgång till arbetslokaler är ju ett ständigt problem, och jag vet att många danspedagoger arbetat och arbetar under mycket provisoriska förhållanden; dåliga golv, dålig belysning etc. Därför syns det mig vara viktigt att när nya statliga utbildningslinjer startas också arbetsförhållandena och försörjningsmöjligheterna för de blivande arbetstarna noggrant kartlägges.

Möjligen skulle inrättandet av kom-

Ang. musik- och dansutbildning

munala dansskolor — alltså en pendang till de kommunala musikskolorna — vara en lösning på det organisationsproblem som danspedagogernas nuvarande tjänstgöringsförhållanden utgör på många håll. Kommunala dansskolor skulle också kunna bidra till en breddning av elevrekryteringen. Detta gäller inte minst förhållandena i norra Sverige. En sådan breddning skulle kunna ge nya elevkategorier goda insikter i den sköna konststart som är dans.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 1029 och II: 1184 samt I: 1027 och II: 1183 som återfinns under punkterna 21 och 28 i utskottets hemställan.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det är bara ett avsnitt i fröken Stenbergs anförande som jag vill ta upp, eftersom det närmast hade karaktären av en fråga, nämligen det som gällde utbildningen i konstnärlig scenisk dans.

Utskottet erinrar om att departementschefen har framhållit att frågan om utbildning på detta område måste bli föremål för ytterligare överväganden. Jag gör mig väl inte skyldig till någon överdrift om jag säger att det nästan framgår av skrivningen, att det varit mycket delade meningar beträffande dansutbildningen och att det är detta förhållande som, såvitt vi förstår, har föranlett departementschefen att förorda en ytterligare utredning.

Jag ber, herr talman, att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1—20, därefter särskilt rörande punkten 21, vidare särskilt avseende punkterna 22—27 samt slutligen särskilt i fråga om punkten 28.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna 1—20.

Härefter gjordes enligt de beträffande punkten 21 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 1029 och II: 1184; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna 22—27.

Sedermera gjordes i enlighet med de angående punkten 28 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 1027 och II: 1183; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m.; och

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för försäljning av krononybyggen i särskilda fall, m. m., jämte motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i livsmedelsstadgan (1951: 824), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av motioner om skydd för begreppet rättshjälp, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m. jämte motioner;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder på fiskets område, m. m. jämte motioner; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motioner angående påföljden vid underlåtenhet att betala elavgift; och

nr 40, i anledning av motion om åtgärder mot ocker vid försträckning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställdes bifölls.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att kammaren medger att bankoutskottets utlåtande nr 40 och de följande på föredragningslistan upptagna ärendena t. o. m. bevillningsutskottets betänkande nr 36, alla dessa ärenden gällande regionalpolitiken, uppskjutes till morgondagens plenum och sättes först på morgondagens föredragningslista.

Beträffande statsutskottets utlåtanden nr 104 och 111 hemställer jag att kammaren måtte besluta att de upptages sist i nummerordning bland två gånger bordlagda ärenden. Det innebär att de ärendena kommer upp till behandling först i nästa vecka, detta för att möjliggöra för statsrådet Wickman att deltaga i debatten.

Vad herr talmannen hemställt bifölls.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av proposition med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., i vad denna hänvisats till utskottet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till marknadsrådet och konsumentombudsmannen;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalning av ersättning för upplåtelse av vissa kommunala sjukhus för läkarutbildning och forskning;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1965:268) om skatteutjämningsbidrag, m. m., jämte motioner;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1970/71 till skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. jämte motioner;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående regionmusik jämte motioner;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd till idrotten jämte motioner i vad propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 123, i anledning av motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor;

nr 124, i anledning av motioner angående förläggningen av AB Statens skogsindustriers huvudkontor;

nr 125, i anledning av motioner om pension åt rektorn Adrian Wennström;

nr 126, i anledning av motion om livränta åt Hilding Vilmer Jansson;

nr 127, i anledning av motion om ekonomisk gottgörelse åt fru Elin Johansson;

nr 128, i anledning av motion om värdesäkring av trafiklivräntor, m. m., såvitt motionen behandlats av statsutskottet; samt

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser godkännande av förslag till stat, m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:430) om mervärdeskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av motioner angående företagssparande och delägarskap i företag för anställda; samt

nr 46, i anledning av proposition angående ökning av garantifonden för Skeppsfartens sekundärlånekassa;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m. i vad den hänvisats till lagutskott, dels motioner i ämnet, dels ock motioner om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning i viss del samt angående ärekränkning av juridisk person;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:430) om mervärdeskatt, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i epizootilagen (1935:105) m. m. i vad propositionen hänvisats till lagutskott; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 32, i anledning av motion angående viltvårdens organisation och handhavande;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd till idrotten, såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte motioner; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i epizootilagen (1935:105) m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.22.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert